

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

RĂZVAN VONCU: „20 DE ANI FĂRĂ MARIN SORESCU”

„Un mare scriitor și o personalitate aparte a literaturii române postbelice, Sorescu a plecat dintre noi mult prea devreme (de-abia împlinise 60 de ani), într-un cor de imprecății primitive care, nu am nici un dubiu în această privință, i-au grăbit sfârșitul. Nu era iertat de „plebea condeiului” pentru faptul că avea geniu și, mai ales, pentru că avea succes, inclusiv în străinătate, unde – se spunea – avea șanse chiar la câștigarea Premiului Nobel.” (P. 6)

ANA BLANDIANA: „ÎNTRE BINE ȘI RĂU”

„Imperfecțiunea democrației constă în faptul că majoritatea celor care o practică nu sunt pregătiți pentru ea. (...) Niciodată, privind personajele incredibile care locuiesc majoritar peisajul politic al lumii, nu am știut dacă prostia sau reaua lor credință sunt prioritare, dacă felul în care distrug în loc să construiască și degradează tot ce ating dovedește existența unui plan diabolic sau doar o jalnică incapacitate de a gândi un plan.” (P. 9)

ISTORIA LITERATURII RAFTUL DOI

Eugen Lungu, despre sursele mai puțin cunoscute ale creației poetice eminesciene. (P. 7)

EMIL LOTEANU

80 DE ANI DE LA NAȘTERE

GUSTUL AMAR AL IZBÂNZILOR

DE MIHAI ȘTEFAN POIATĂ

„Pentru admiratorii săi, Emil Loteanu a întruchipat strălucirea succesului, a fost un răsărit al sorții, iar prietenii intimi l-au dezmiardat toată viața, spunându-i Lulu, chiar și atunci când în favoriții lui pitorești s-a strecurat argintul timpuriu al vârstei amintirilor. Dar succesul a

trezit și invidia, camuflată prudent, a multor colegi de generație – pentru că era frumos, se îmbrăca elegant, vorbea „românește” și era mereu înconjurat de tinere domnișoare care visau să se vadă pe ecran. Ei bine, lui Loteanu i s-a ier-

tat succesul, așa cum i s-au iertat lui Busuioc replicile distrugătoare, fiindcă nimbul aristocratic al acestor tineri veniți de la București, ne lumina și pe noi, băieții veniți de la țară, (...) deși nu aveam nicio șansă să le facem concurență.”

23

>

POEZIE
DE ION HADÂRCĂ

DIN POEMUL „ATUNCI”:

„Atunci, când eu nu voi mai fi
Decât un fulg spre noi stamine,
Va răsări o nouă zi
Din timpul meu. Dar fără mine.”

< 12

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

TEOFANII ÎN FORMAT A4 – P. 4

TEO CHIRIAC: „DE LA EVANGHELIA DUPĂ IOAN LA «MEIN KAMPF» ȘI «KRATKII KURS...»

CRONICI LITERARE – P. 10, 11, 19, 22

DE MIRCEA V. CIOBANU, DUMITRU CRUDU, MARIA PILCHIN ȘI ION CIOCANU

PROZĂ – P. 14

ANATOL MORARU, CU POVESTIREA „VIN TARE”

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ – P. 24

VLADIMIR LORCENKOV, SRIITOR RUS DE ORIGINE BASARABEANĂ, CU UN ROMAN DESPRE ȚARA LUI DE ORIGINE

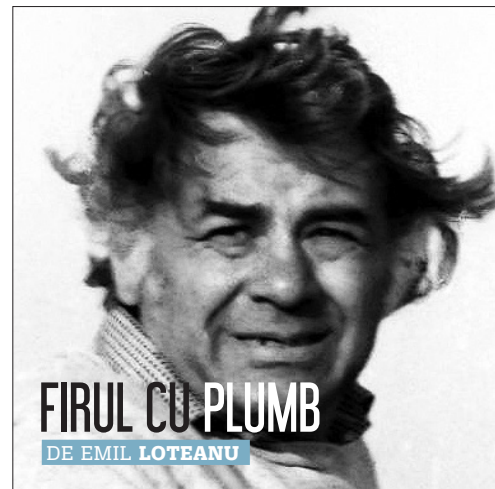
11
2016

CUPRINS

EDITORI:

UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău

ANUL 2 | NUMĂRUL 11 | NOIEMBRIE | 2016

23 AMINTIRI DESPRE CEL MAI CUNOSCUT
REGIZOR DE FILM AL BASARABIEI03 „UN BILANȚ
PROVIZORIU”

23 „GENEZA”

04 TEOFANII
ÎN FORMAT A4
„DE LA EVANGHELIA
DUPĂ IOAN LA «MEIN KAMPF»
ȘI «KRATKII KURS...»” (I)
DE TEO CHIRIAC05 MIRADOR
„ANALFABETISM
FUNCȚIONAL!”
DE ION POP06 BASARABIA
LITERARĂ
„20 DE ANI FĂRĂ
MARIN SORESCU” (I)
DE RĂZVAN VONCU16 „DAȚI-NE OPERE DE
CALITATE ȘI VOM SALVA
DOMENIUL EDITORIAL DIN
REPUBLICA MOLDOVA...”07 ISTORIA
LITERATURII.
RAFTUL DOI
„EMINESCU
ÎNTRE POETII MINORI”
DE EUGEN LUNGU09 REFLEXE
„ÎNTRE BINE ȘI RĂU”
DE ANA BLANDIANA10 CÂMPUL ALB,
OILE NEGRE
„O PICĂTURĂ DE SÂNGE MARE...”
DE MIRCEA V. CIOBANU14 PROZĂ
„VIN TARE”
DE ANATOL MORARU15 VOX CLAMANTIS
„10%”
DE GRIGORE CHIPER18 ÎN RĂSPĂR
„LUMINIȚA VS TUNELUL
FĂRĂ CAPĂT”
DE EMILIAN GALAICU-PĂUN19 CRONICĂ
LITERARĂ
„ÎN CĂUTAREA ȚĂRILOR PIERDUTE”
DE MARIA PILCHIN22 BREVIAR
„RELECTURA UNUI
ROMAN-POEM”
DE ION CIOCANURevista **Literară**
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu

Redactor-șef: Teo Chiriac

Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru

Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian
Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț

Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:

MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724

Fax: (+373 22) 237118

E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la
Ministerul Justiției al Republicii Moldova
în data de 03 martie 2015
Numărul de înregistrare: 297Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau MacOS.MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA
CU ROMÂNII DE PRETUTINDENIAceastă revistă a fost tipărită cu sprijinul MAE
al României – Departamentul Politici pentru Relația
cu Românii de Pretutindeni – www.dprp.gov.ro.INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂNAceastă revistă apare cu sprijinul
Institutului Cultural Român – www.icr.ro.Număr realizat în cadrul proiectului „Editarea Revistei lite-
rare”, finanțat de Ministerul Culturii al Republicii Moldova.
Textele publicate în Revista literară nu reprezintă poziția oficială
a DPRP, a ICR sau a Ministerului Culturii al Republicii Moldova.

EDITORIAL

de ADRIAN CIUBOTARU

PETER BROOK
DESPRE
ACTORII
DE TEATRU
ȘI DE FILM

„Munca actorului începe cu un impuls interior aproape insesizabil. Ne dăm seama de acest lucru când comparăm pe actorul de teatru cu cel de film: un actor bun de teatru poate juca și în film, dar reciproca nu e neapărat valabilă. Când, de pildă, îi sugerez actorului o situație: «Ea te părăsește», în acel moment în el se produce un impuls subtil. Dar nu numai în cazul actorilor. Impulsul apare la oricine, dar la cei care nu sunt actori, el este prea slab pentru a se manifesta într-un fel. Actorul este un instrument mai sensibil și vibrația lăuntrică poate fi percepută. În film, care e un mare amplificator, obiectivul aparatului descrie acest lucru pe peliculă astfel încât primul licăr înseamnă totul. În primele repetiții la teatru, primul impuls poate să nu meargă mai departe decât o licărire și atunci, chiar dacă actorul vrea să-l amplifice – moment în care pot interveni tot felul de tensiuni psihice extraneae –, se produce un scurt-circuit. Pentru ca licărul să cuprindă tot organismul, e nevoie de o relaxare totală, fie de la Dumnezeu, fie produsă de muncă. Pe scurt, pentru asta sunt făcute repetițiile. Din acest punct de vedere, actorii sunt ca un medium: întregul e pătruns de idee ca într-un act de posesie. În terminologia lui Grotowski, actorii sunt «penetrați», pătrunși de către ei înșiși. La actorii foarte tineri, obstacolele sunt uneori mai ușor de învins. Această penetrare se poate produce cu o ușurință surprinzătoare, astfel încât ei pot fi capabili de interpretări subtile și complexe, invidiate de cei care și-au perfecționat arta timp de ani de zile. Dar, mai târziu, odată cu experiența și succesele, aceiași tineri actori își ridică singuri obstacolele. Copiii pot adesea să joace cu o tehnică naturală extraordinară. Unii oameni de pe stradă arată minunat pe ecran. Dar pentru profesionalității maturi, trebuie să existe un dublu proces. Mișcarea lăuntrică trebuie să fie susținută de stimuli exteriori. Uneori, studiul și meditația îl pot ajuta pe un actor să scape de prejudecățile care îl împiedică să vadă un sens mai profund, dar alteori este exact invers. Ca să ajungă la înțelegerea unui rol dificil, un actor trebuie să meargă până la limitele propriei lui personalități și inteligențe. Dar marii actori merg încă și mai departe dacă repetă cuvintele și, în același timp, ascultă atent ecorurile produse în ei de aceste cuvinte.”

(Peter Brook, Spațiul gol, trad. de M. Andronescu, prefață de A. Șerban, București, Nemira, 2014)

„REVISTA LITERARĂ”:
UN BILANȚ PROVIZORIU

Revista literară împlinește un an de la apariția primului său număr. Fără îndoială, motiv de satisfacție pentru echipa redacțională, dar mai ales un bun prilej de bilanț. Sperăm, provizoriu.

Bilanț cu atât mai necesar cu cât, un an și ceva în urmă, cam pe vremea când elaboram macheta și trimiteam invitațiile de colaborare, nu eram nici noi prea convinși de rostul unei asemenea publicații.

Nesiguri de utilitatea proiectului, îi întrebam pe colegii de la alte reviste: „La ce bun o publicație a Uniunii Scriitorilor?” Întrebare la care primeam răspunsuri diferite, unele încurajatoare, altele rezervate. Argumentele „contra” erau și cele mai concludente: în atmosfera literară rarefiată a Basarabiei, o nouă revistă nu ar fi adus... noutatea, pe când breasla avea mai curând nevoie de o publicație online informativă, de o platformă pentru dezbateri comună, de un for al scriitorilor în spațiul virtual.

Până la urmă, ambiția a bătut rațiunea, după cum e și firesc să se întâmple în lumea scriitorilor. Dincolo de orice ezitare și ignorând logica sănătoasă a scepticismului, am înțeles că ne doream cu toții o revistă și că această dorință era suficientă pentru a o face.

De la bun început, a devenit clar că nu concepeam revista în același mod. Diferențele de viziune și de motivație nu au dispărut nici până acum, dar nu au constituit niciodată un impediment. Dimpotrivă, se poate spune că tocmai aceste nepotriviri de fond ne-au mobilizat și ne-au îndemnat să găsim cât mai repede formula optimă a colaborării.

Diferențelor și chiar divergențelor li se datorează tot ce este mai reușit, dar și mai puțin reușit în Revista literară. De la concepția grafică la cuprins, totul poartă amprenta unui compromis căutat și găsit împreună. Fortând compromisul, uneori între extreme, echipa a conferit publicației o personalitate pe care, azi, nu i-o mai poate tăgădui nimeni.

Desigur, totul poate fi pus în discuție și criticat în cazul Revistei literare: de la politica editorială și paginare la dimensiunea, ordinea, conținutul, calitatea/valoarea textelor, de la succesiunea și finalitatea rubricilor la lista autorilor permanenți etc. Indiscutabilă rămâne doar ciudata performanță a redacției de a face o revistă onorabilă în afara oricărui program estetic – obligatoriu pentru o publicație literară, acesta ar fi anulat,

în cazul nostru, însăși ideea de „revistă a tuturor scriitorilor”.

Ar fi nedrept să vorbim însă numai despre ceea ce ne desparte. Printre lucrurile care ne unesc s-ar număra și provocarea de a face un alt fel de publicație literară, inopinată și neobișnuită, și nevoia de a solidariza, cel puțin în paginile unei publicații comune, o breaslă dezbinată parcă dintotdeauna, dar și elementara plăcere de a face ceea ce știi mai bine.

Aș putea spune multe despre echipa din care fac parte, despre munca la fiecare număr de revistă, despre prejudecățile pe care le-am învins colaborând cu o instituție ce și-a dovedit, neașteptat pentru mine, ca și pentru toată lumea, apetitul nu numai pentru poziția civică și omagierea clasicilor, dar și pentru eficiența culturală. Nimeni nu va reuși să vorbească însă mai bine despre Revista literară decât Revista... însăși.

Din noiembrie 2015 până în decembrie 2016 (dacă punem la socoteală și ultimul număr din anul curent, ce urmează să apară imediat după numărul din noiembrie), în paginile publicației au apărut texte semnate de peste o sută de autori. Majoritatea sunt basarabeni, reprezentând toate generațiile de scriitori și aproape toate grupările/ orientările literare atestabile în istoria recentă a literaturii române din Republica Moldova: de la Ion Anton și Nicolae Dabija la Dumitru Crudu și Moni Stănilă, de la Mihail Gh. Cibotaru și Vladimir Beșleagă la Nicolae Popa și Anatol Moraru, de la Călina Trifan și Claudia Partole la Irina Nechit și Margareta Curtescu.

Printre titularii de rubrici, se remarcă Eugen Lungu, cu *In Sfumato* și *Istoria literaturii*. Raftul doi, Mircea V. Ciobanu, care și-a rezervat *Câmpul alb, oile negre*, Teo Chiriac, autorul *Teofaniilor în format A4*, dar și Leo Butnaru, care publică în foileton, la rubrica *Roza vânturilor*, jurnalul unei călătorii în Italia, sau Ghenadie Nicu, cel care, după o lungă pauză, revine în decembrie cu memorabilele lui *Decupaje*.

O contribuție aparte și permanentă o are fotografia Nicolae Răileanu, care ne furnizează prețioase documente fotografice din arhivele Muzeului de Literatură, dar și din arhiva sa personală, *Fotogramele* constituindu-se, treptat, într-o istorie ilustrată a literaturii române din Basarabia.

O bună parte dintre colaboratorii revistei sunt scriitorii din România. O prezență constantă sunt, în Revista literară, criticul bucureștean Răzvan Voncu

(cu *Basarabia literară* și *Poeți din Chișinăul de azi*), criticul clujean Ion Pop (cu *Mirador*) și, de câteva numere încoace, scriitoarea Ana Blandiana (*Reflexe*).

Pagina de poezie a Revistei literare a fost onorată de poeți importanți de pe ambele maluri ale Prutului, precum Dan Coman, Nicolae Popa, Vasile Romanciuc, Irina Nechit, Ghenadie Nicu, Marcela Benea, Ioan Es. Pop etc. Proza basarabeană este mai puțin vizibilă decât poezia, chiar dacă ocupă mai mult spațiu în revistă, dar vina nu aparține numai redacției, ci mai curând unui *genius loci* pe cât de generos în poezie, pe atât de parcimonios în ficțiune.

Deși publicației nu-i lipsesc cronicile de carte, numărul redus de cronicari și contribuțiile sporadice ale acestora nu-i permit, deocamdată, Revistei... să-și aroge pe deplin statutul de... literară. Un gol totuși mai greu de umplut, dată fiind penuria generală de cronicari literari în Basarabia.

O colaborare de durată cu Editura Cartier i-a permis Revistei literare publicarea mai multor traduceri din autori străini, sub forma unor avangarde editoriale. Astfel, în paginile Revistei... au apărut nume de circulație în spațiul european și mondial precum Eric Hobsbawn, Sibylle Lewitscharoff, Wislawa Szymborska, Christian Kracht etc. Din traducătorii Cartierului, l-am remarcat îndeosebi pe Radu Ștefănescu (pseudonimul lui Ștefan Popa), autorul unei versiuni superbe în limba română a *Sonetelor* lui Shakespeare.

Festivalul Primăvara Europeană a Poeților (16-19 mai a.c.), a fost reflectat pe larg de Revista literară, care a publicat și un grupaj de versuri ale poezilor invitați (din Belgia, Siria, Spania, Mauritius, România, Ucraina, Polonia) în traducere românească.

Demne de atenție sunt și interviurile pe care le-au acordat Revistei... personalități marcante ale culturii române, dar și occidentale, de la Matei Vișniec și Al. Cistelean, la Justo Jorge Padrón și Jan H. Mysjkin. Preocuparea pentru destinul cărții în Republica Moldova ne-a determinat să facem o radiografie a afacerii editoriale autohtone în compania celor mai vizibili editori din țară, Gheorghe Prini, Gheorghe Erizanu și Iurie Bârsă.

La numai un an de la prima apariție, vrem să credem că Revista literară și-a afirmat nu numai apartenența la spațiul cultural românesc, ci și dreptul la continuitate.

© N. RĂILEANU

TEOFANII ÎN FORMAT A4

DE LA EVANGHELIA DUPĂ IOAN LA „MEIN KAMPF” ȘI „KRATKII KURS...” (I)

DE TEO CHIRIAC

Sunt un taciturn. Un închis în sine. Iar când vreau să deschid și eu gura, îmi amintesc de buna, de înțeleapta, de prevăzătoarea mea mamă, care, de pe când eram un copil, mă sfătuia să mă gândesc bine înainate de a da drumul la cuvânt, atrăgându-mi atenția la trei lucruri, vechi de când lumea și pământul: „Vorba dulce (nu dulceagă, nu mieroasă, accentua ea, ci dulce) mult aduce”, „Rana de cuțit (de cui, de sabie, de glonte) se vindecă, iar de cuvânt niciodată” și „Toată pasărea (dar oare numai pasărea?) pre limba ei piere”. În această triadă proverbială (importante capitole din Cartea de filosofie a neamului românesc), noțiunile dominante sunt cuvânt-limbă-vorbire, alcătuind și ele, deloc întâmplător, un model triadic. Pentru a-i dezvălui, întrucâtva, semnificațiile, în cele ce urmează voi recurge la etapele care definesc orice proces de dezvoltare, la triada hegeliană teză-antiteză-sinteză, construită și ea, cum se vede, pe stăvechiul model strofă-antistrofă-epodă, din tragedia antică greacă.

Teza (strofa). Citez din minunatul poem creștin Evanghelia după Ioan, supranumită Evanghelia dragostei: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul...” „Cuvântul era Lumina cea adevărată care luminează pe tot omul, care vine pe lume...” „Și Lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o...” „Și Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi și am văzut slava lui...” Astfel că, odată cu întruparea Cuvântului, omul capătă unul dintre darurile cele mai scumpe – darul vorbirii. (Vreau să cred că, cel dintâi și cu adevărat de neprețuit, a fost totuși darul gândirii!) La fel de remarcabil e și faptul că elementele scrise cu literă mare – Cuvântul, Dumnezeu, Lumina –, formează, împreună, o unitate ce reprezintă condiția inițială, de inspirație sacrală. În timp ce alte elemente, făcând parte din același (con)

text sunt scrise cu literă mică și reprezintă profanul, comunul, perisabilul.

Dante Aligheri, în lucrarea *Despre arta cuvântului în limba vulgară*, arăta că: „...dintre toate făpturile câte sunt, numai omului i-a fost dat să vorbească, fiindcă numai lui i-a fost de trebuință. Nu le-a fost de trebuință îngerilor, nici făpturilor mai prejos de om... Într-adevăr, dacă cercetăm lucrurile în adânc, ca să înțelegem ce anume urmărim atunci când vorbim, se arată limpede că nimic altceva nu urmărim decât să dezvăluim altora gândul minții noastre. Iar îngerii, pentru a face cunoscute luminatele lor gânduri, au o foarte iute și tainică putere a minții, datorită căreia își dezvăluie în întregime gândul unul altuia, fie de-a dreptul, fie doar prin mijlocirea acelei foarte strălucitoare oglinzi, în care toți sunt arătați în mare frumusețe și în care toți se oglindesc cu lăcomie.”

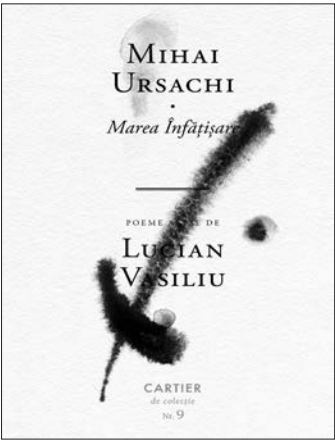
Antiteza (antistrofa). Dar, având „o foarte iute și tainică putere a minții”, oglindindu-se „cu lăcomie” în marea lor frumusețe, unii îngeri nu vor rezista ispitei de a deveni ei înșiși Cuvântul, Dumnezeu, Lumina, adică de a fi și frumusețea oglindită, și acea „foarte strălucitoare oglindă”. E momentul cauzal al rupturii, al dezbinării, al scindării întregului, moment nefast, care va provoca un complex de fenomene, denumit efect, reprezentând, din punct de vedere spiritual, căderea, decăderea, decadența.

Ispitit de „demonul interior”, tentat de a fi nu doar creatorul, scris cu minusculă, dar și Creatorul, scris cu majusculă (în psihologie, fenomenul se va numi dedublare a personalității), omul, deseori, va ajunge mai prejos de făpturile nevorbitoare, și numai rar de tot, același om, se va ridica deasupra îngerilor. Cuvântul comun, cuvântul profan, cuvântul scris cu literă mică, străfulgerat de căderea demonică, se va umfla

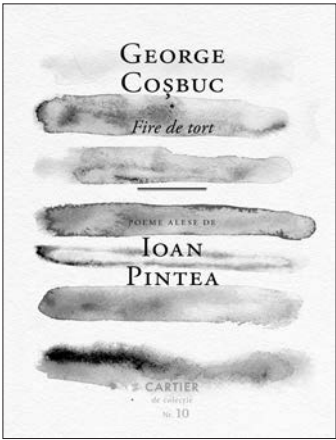
de mândrie și vanitate, se va învălui cu mantia magiei și a falsei străluciri, se va încărca de iubirea de sine și de egoismul feroce. Din instrument de creație spirituală, din mijloc de comunicare a luminatelor gânduri, cuvântul se va transforma în instrument de cultivare a urii și disprețului, în unealtă de tortură irezistibilă, inumană. Altfel spus, cuvântul, rostit și scris, va ajunge să determine condiția umană, iar condiția umană, implicit, va determina condiția cuvântului, rostit și scris.

Așa se face că unele cuvinte scrise cu minusculă, precum *capital*, *marxism-leninism*, *revoluție mondială* ș.a., vor organiza marșuri și mitinguri de protest. Drapele (când roșii, când albe, când negre) vor flutura peste orașe și sate analfabete. Cuvintele, ele însele, vor scanda lozinci menșevice sau bolșevice. Între mitinguri, cuvintele violente, ele însele, vor semna sentințe, pedepse, condamnări la moarte. Regimurile totalitare, clădite pe teroare, pe minciună și frică, vor propovădui cu fanatism propriile biblii, *Mein Kampf* și *Kratkii Kurs...*, iar cuvântul oficial, scris cu literă mică, va căpăta „valoare de evanghelie, de revelație divină”. În realitate însă, urât și disprețuit, cuvântul va produce ură și dispreț în cantități „stahanoviste”. Când producția de ură și dispreț pe cap de locuitor va depăși oferta pieței mondiale, atunci va veni sfârșitul, se va produce colapsul: golit de sensul său original, cuvântul se va deforma, se va schimonosi, se va urâți, topindu-se ca o mumie de rege egiptean, sau ca o fantomă criptocomunistă. Așa încât, pomenindu-ne în plin canibalsm verbal, călcând pe treapta de jos a umanității, nu ne va desparte de barbarie decât un pas, un gest, un cuvânt rostit sau scris. După care se va așterne, ca un covor de frunze moarte, liniștea de mormânt, tăcerea absolută...

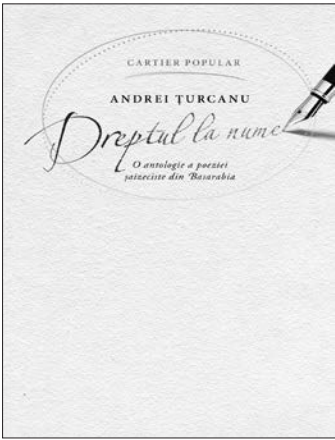
NOI APARIȚII | EDITURA CARTIER | NOI APARIȚII

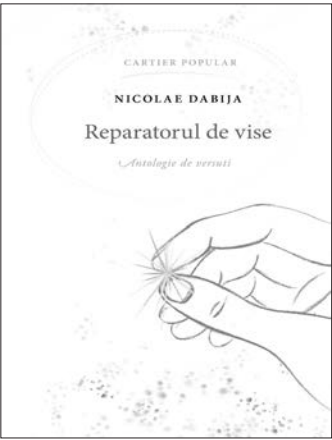
MIHAI URSACHI
MAREA ÎNFĂȚIȘARE
POEME ALESE
DE LUCIAN VASILIU

GEORGE COȘBUC
FIRE DE TORT
POEME ALESE
DE IOAN PINTEA

ANDREI ȚURCANU
DREPTUL LA NUME
O ANTOLOGIE A POEZIEI
ȘAIECISTE DIN BASARABIA

NICOLAE DABIJA
REPARATORUL
DE VISE
ANTOLOGIE DE VERSURI

MIRADOR

„ANALFABETISM
FUNCȚIONAL”!

DE ION POP

Despre situația scriitorului și a cărții de literatură se tot discută în ultimii ani, mai ales de când a devenit foarte evident asediul „civilizației imaginii”, ilustrată și promovată cu o intensitate fără precedent de televiziune și internet. Tonul a fost dat mai de mult, bunăoară de benzile desenate, în care suportul grafic dominant susținea texte concentrate, reduse la esențialul mesajului, facilitând deopotrivă pentru copii și oamenii mari o comunicare instructivă și agreabilă în același timp, agrementată cu umorul obligatoriu. Simplificarea devenea evidentă, divertismentul repede resimțit și căutat ca atare își anunța preponderența în defavoarea reflecției răbdătoare asupra nu știu căror idei profunde, micile narațiuni ilustrate adesea inspirat erau bune mai ales pentru momentele de destindere între activități mai „serioase” și mai angajante fizic sau intelectual, cam ca și cuvintele încrucișate, care obligau totuși la răsfoirea memoriei culturale pentru a găsi cuvântul potrivit cu pătrățelele înșirate strict în pătratul mai mare. De când formulele de așa-zisă „socializare” de pe internet s-au înmulțit exponențial, camuflând tot atâtea singurătăți mai greu de suportat și de mărturisit, comunicarea extinsă enorm cantitativ nu și-a găsit și corespondentul în dialogul interpersonal, care și-a pierdut aproape orice culoare individuală și și-a redus drastic expresia lingvistică, până la nivelul mai vechilor telegrame și chiar mai mult, căci foarte muți „corespondenți”, mai ales tineri, nici nu mai folosesc cuvintele întregi, ci recurg la prescurtări dintre cele mai ciudate, ca și cum ar fi mereu în stare de alertă, gâfâind de atâtea alergare. Ne-răbdarea reporterului futurist – „Spune-mi repede, totul, în două cuvinte!” – și-a găsit peste un secol expresia ideală, omul de astăzi este prin excelență „l’homme pressé” al lui Paul Morand, sărind peste meridiane ca peste garduri în copilăriile de odinioară. Cine să mai stea atunci să „zăbovească” citind cărți groase (deja *Reader’s Digest*-urile americânești invitau la o lectură pe sărite și selectivă, nu bazată pe criterii estetice), romane psihologice, poeme, fie și scurte, dar care solicită un efort special de cugetare și de simțire, ca să vorbim ca strămoșii?

Problema s-a complicat și mai mult între timp, începând cu nivelul cel mai elementar al lecturii, căci aud de la radio, chiar acum când scriu, rezultatele

unei statistici care spune că patruzeci și doi la sută dintre elevii români de cincisprezece ani suferă de un „analfabetism funcțional”, adică nu sunt în stare să priceapă ceea ce citesc și, în consecință, nu-și pot folosi capacitățile de lectură în viața practică, - de unde, o suită întreagă de efecte negative, de la inabilitățile cele mai simple în participarea la viața cotidiană la, să zicem, manipulările grosolane din partea politicienilor zilei, și nu numai a lor. – Ce se poate pretinde, atunci, de la un cititor-necititor, din partea bietului scriitor care se străduiește să producă opere, ba chiar capodopere, într-o epocă și într-o societate ca a noastră în care statutul (și statuile!) scriitorului au suferit deteriorări majore, un proces de marginalizare contrastant cu poziția centrală deținută până nu de mult? Paradoxul e, vizibil, că se publică tot mai multe cărți, cu tiraje reduse, ce-i drept, dacă nu răspund condiției de „best seller”, însă numărul cititorilor nu pare a crește proporțional. Și ce poate face scriitorul în acest context neprietenos, ca să nu zic de-a dreptul ostil? Lăsat singur, nu

poate foarte mult. Uniunile și asociațiile de breaslă vor trebui să găsească tactici și strategii noi de atragere a lectorului virtual, înmulțind presiunile asupra decidenților politici în materie de cultură și promovare a cărții, în sensul subvenționării publicațiilor-reper și a bibliotecilor care să poată achiziționa titlurile valoroase. Operațiunile de „desant”, în mediile școlare în primul rând, ar da, cu timpul, rezultate, chiar dacă nu spectaculoase. Dar nu numai acolo. Modelul german al lecturilor publice ar fi unul interesant și pentru noi.

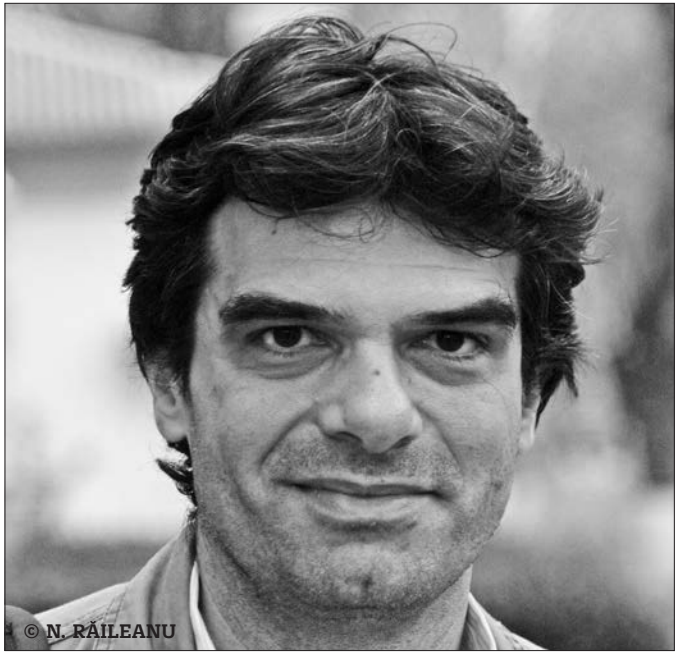
„Analfabetismul funcțional” despre care vorbeam mai sus este, totuși, un fenomen mai grav decât toate, concurat doar de analfabetismul pur și simplu, care e departe, din păcate, de a fi dispărut. Iar în cazul lor ne întoarcem, vrând-nevrând, spre aceeași spinoasă problemă a învățământului de pe cele două maluri de rău românesc. Trecând peste abandonul școlar, deloc de neglijat, cu motivații în primul rând economice, instrucția superficială și incompletă a celor care au învățat, de

bine de rău, să buchisească textul de manual, e cu adevărat îngrijorătoare. Să te afli aproape degeaba în școală până la vârsta adolescenței, cea la care personalitatea are șanse reale să se cristalizeze frumos, e un foarte trist semnal de alarmă și o dovadă de eșec, deopotrivă pentru dascăl și pentru societatea întreagă. Dacă din primele clase elevul nu e atras spre lectură și înțelegere a ceea ce-i spune cartea, dacă nu i se cultivă sensibilitatea „umanistă”, la școală dar și acasă, el nu are cum să se dezvolte ca om cât de cât evoluat intelectual și cu capacități ale sensibilității trezite la o viață luminată și demnă în viitor.

Scriitorul va continua, desigur, să-și scrie cărțile, neștiind să facă altceva mai bine, cum se tot spune, și urmându-și, dacă o are, vocația. S-ar zice că sunt și semne de îndreptare privind „viitorul cărții”, evocate chiar într-un număr recent al *Revistei literare*, de un important editor moldovean. Așa să fie! Însă cred, până una-alta, că formula „analfabetism funcțional” mă va obseda încă multă vreme.

„Lăutarii” (1971), pe platoul de filmare. Regizor: Emil Loteanu.

BASARABIA LITERARĂ

20 DE ANI FĂRĂ MARIN SORESCU (I)

de RĂZVAN VONCU

În data de 8 decembrie, comemorăm 20 de ani de când ne-am despărțit de Marin Sorescu. Un mare scriitor și o personalitate aparte a literaturii române postbelice, Sorescu a plecat dintre noi mult prea devreme (de-abia împlinise 60 de ani), într-un cor de imprecății primitive care, nu am nici un dubiu în această privință, i-au grăbit sfârșitul. Nu era iertat de „plebea condeiiului” pentru faptul că avea geniu și, mai ales, pentru că avea succes, inclusiv în străinătate, unde – se spunea – avea șanse chiar la câștigarea Premiului Nobel. 20 de ani de la dispariția unui scriitor înseamnă suficient de mult timp pentru ca istoria literară să își revizuiască diagnosticul și să vadă, vorba lui Mircea Mihăieș, ce rămâne. Nu-mi propun să fac neapărat asta, aici, în spațiul unei rubrici intitulate, totuși, Basarabia literară. Dar, cum Marin Sorescu a ținut enorm la confrății basarabeni, a venit în Basarabia după 1989 și a sprijinit, cât a putut, afirmarea scriitorilor de aici în literatura română de peste Prut, cred că e cazul ca, măcar sub forma unor însemnări, să ne reamintim de el.

Deși am lucrat trei ani alături de el, nu mă pot lăuda că l-am cunoscut bine pe Marin Sorescu. Era, oricum, un om destul de stingher în societate și mi-a făcut impresia că nu are mulți prieteni. Prețuia, probabil, prea mult prietenia pentru a o risipi pe oameni nedemni de acest nobil sentiment.

Își căuta, îmi pare, amicitii mai cu seamă în afara vieții literare, în sfera artelor plastice și a teatrului. Nu l-am auzit bârfindu-și confrății, dar nici nu l-am văzut prea des în compania lor. Mai ales după „ședința de demascare”, de la Uniunea Scriitorilor, din 1991, când a fost dat afară de la revista pe care el o reinventase (*Ramuri*), păstra o evidentă reticență față de lumea literară. Cât a lucrat la *Literatorul* (1991-1996), la ușa sa n-a fost coadă și nici n-a întreținut, în jurul redacției, o atmosferă de cenacul sau, cum se întâmplă adesea la noi, de „curte” literară.

Avea, însă, modul său profund (pentru cine îl cunoștea) de a se bucura de reușitele confrăților. De cea mai mare

mirare, pentru mine, a fost să-l văd și să-l aud citind din Nichita Stănescu. Nu mai era de mult un secret pentru nimeni rivalitatea lor, ca și faptul că relația dintre ei a cunoscut sușuri și coborâșuri (anulate de două gesturi splendide ale lui Nichita: vizita la Sorescu acasă, în perioada când poetul era consemnat la domiciliu, și respectiv, invitarea lui Marin Sorescu la Belgrad, spre a sărbători împreună premiul de la Struga).

Sorescu era un om echilibrat și inteligent, dar nu era un înger. De aceea, am fost surprins să-l văd cu câtă plăcere citește poemele lui Nichita și cu ce candoare copilărească se bucura de izbânzile poetice ale acestuia, pe care le relua și pentru audiență, într-un stil aproape moromețean. „Ia auzi ce vers i-a venit în minte: *Tristețea mea aude nenăscuții câini/ pe nenăscuții oameni cum îi latră*. Nenăscuții câini... pe nenăscuții oameni...”

Am auzit, recent, niște poeți de raftul doi comentând, cu superficială superioritate, acest vers, ca pe un joc mărunț, ca pe o scamatorie ieftină. Sorescu intuise, însă, mai bine decât ei profunzimea versului stănescian, care este nu numai o expresie radicală a exasperării juvenile (poezia e scrisă la jumătatea anilor '60) în România de-abia ieșită din stalinism, ci și o artă poetică lapidară a despărțirii de modernism, prin hiperbolă și prin recursul la viziunea de tip suprarrealist.

Sorescu a stârnit invidii imense în lumea literară românească, în principal din două motive: faptul că avea succes (chestie absolut impardonabilă, pe malurile Dâmboviței) și faptul că era tradus în străinătate. Mai erau și altele – de pildă, amănuntul că era un excepțional polemist și, de regulă, nu rămânea dator –, însă acestea două nu puteau fi trecute cu vederea de confrății mai puțin dăruiți de zei. I s-a creat o falsă reputație: că este egoist, că se promovează numai pe sine, că e zgârcit (?!).

În realitate, despre cât era de egoist depune mărturie faptul că la Craiova a reinventat o revistă, în jurul căreia s-a luptat ani la rând să creeze o școală

literară și să lanseze puținele talente locale pe orbite naționale. A avut, cum se spune, nas: cel puțin Gabriel Chifu a confirmat, devenind unul dintre cei mai importanți poeți și prozatori de azi, iar Craiova, în pofida dezinteresului autorităților locale, rămâne un centru literar activ, care contează pe harta culturii române.

Că s-a promovat pe sine? Dar în ce cod al vieții literare scrie că trebuie să-i promovezi pe alții? În realitate, Sorescu suferea de *Reisefieber*; îi plăceau călătoriile, locurile și oamenii noi. Nu numai în străinătate, ci și în țară.

Traducerile din opera sa nu erau, însă, rezultatul promovării, căci alții erau autorii pe care încercau să-i ofere lumii autoritățile culturale socialiste (Eugen Jebeleanu, de pildă). Sorescu era, însă, contemporan cu poezia vremii sale (ca și Nichita), iar o parte din creația sa putea fi destul de ușor și bine tradusă. Teatrul, de asemenea, era scris în așa fel încât era lesne reprezentabil, cu un imens impact asupra publicului. De aceea, avea succes oriunde în lume.

Cât privește acuzația de arghirofilie, ea ascundea o altă nemulțumire secretă a caracudei literare: că Marin Sorescu nu este și el boem și nu-și risipește banii la Restaurantul Scriitorilor sau la alte faimoase stabilimente ale boemei bucureștene. Sorescu, însă, nu din zgârcenie nu cultiva boema.

Avea, în primul rând, o constituție fizică fragilă, slăbită de o hepatită care avea, în cele din urmă, să-l și răpună.

Dar, mai mult decât slăbiciunea fizică, de boemă l-a îndepărtat oroarea sa față de lene, față de risipire. Sorescu avea munca în sânge și un simț, așa spune, țărănesc al vocației sale. Credea cu tărie că a scrie este menirea sa pe pământ. Când nu scria, picta. Când nu picta, citea. În timpul ședințelor de redacție de la *Literatorul*, în „timpii morți”, schița portrete ale celor de față. Culmea năstrușniciei, scria cu dreapta și desena cu stânga.

VA
URMA

Nunta lui Emil Loteanu. Alături de cineast: Galina Beleaeva (mireasa) și Eugen Doga (Moscova, 1979)

ISTORIA LITERATURII

RAFTUL DOI

EMINESCU ÎNTRE POETII MINORI

de EUGEN LUNGU

Edițiile eminesciene de mare clasă își fac o datorie din a menționa la *Note și comentarii* posibilele surse din care s-a inspirat poetul. Printre numele mari (Shakespeare, Schiller, Schopenhauer, Novalis ș.a.) figurează ades și scriitori de raftul doi (Al. Sihleanu, M. Zamfirescu, Vasile Fabian Bob, spre exemplu), azi uitați sau aproape uitați.

În cele ce urmează mă voi referi la aceștia din urmă și voi comenta două cazuri ratate, se pare, de meticulozitatea eminescologilor (pun acest se pare, deoarece în marea de studii niciodată nu poți fi absolut sigur de ceva).

În primul caz, voi evoca o reminiscență clară din versurile unui condeier minor într-un poem de Eminescu, fără ca cineva din marii editori ai poetului să se fi „autosensizat”, cum am spune noi astăzi. În al doilea, dimpotrivă, voi demonstra că eminescologii îl supun pe nedrept pe numărul 1 al poeziei noastre influenței unui versuitor mediocru.

* * *

Se știe de mult că un vers din *Împărat și proletar* a dat mare bătaie de cap editorilor. E vorba de rândul *A statelor greoaie cară trebuie-mpinse*, cules și tipărit inițial în formula *A statelor greoaie, cari trebuie-mpinse* [sublinierile mele – e.l.]. Eroarea a fost corectată, definitiv, abia în secolul următor. Iată cum comenta accidentul însuși Perpessicius: „*A statelor greoaie cară trebuie-mpinse* – vers multă vreme enigmatic și pretext de ironii, până la rectificarea efectuată de I. Nădejde (*Contemporanul*, III, 7, 1 noiembrie 1883), care, după îmbolnăvirea poetului și până la apariția ediției Maiorescu, retipărește texte masive «din poeziile lui M. Eminescu». Pentru a evita orice confuzie cu pronumele relativ care, Constantin Botez a folosit forma cară, adoptată și de noi” (M. Eminescu, *Opere alese*, I, ediția a II-a. Colecția „Scriitori români”. Ediție îngrijită și prefațată de Perpessicius. București, Editura Minerva, 1973, p. 289). Ediția Botez apărea în 1933. Gavril Istratie, filolog și istoric literar, aduce unele precizări în plus: „Greșeala respectivă provine din «Convorbiri literare» (1874). Ea a fost preluată de numeroși editori, în frunte cu Maiorescu, și o va corecta abia Constantin Botez în ediția sa din 1933. Editorul ieșean va schimba și locul virgulei, de după greoaie, în urma pronumelui relativ, pe care el l-a ortografiat cară, ca să evite confuzia: *A statelor greoaie cară...*” (vezi *Ediții și editori*). Apropo, M. Sadoveanu adora și el forma cară: „Strada era de obicei tăcută. Ferită de cursul birjelor, de năvala **carălor** din sate și de glasurile precupeților, șapte zile din săptămână o ducea, mai ales vara, într-un fel de moleșală, ca un om care de abia stă de somn” (*Cânele*).

Am reluat această răștiută halima a istoriei literaturii pentru a preciza un singur lucru: dacă cineva dintre editorii vremii ar fi colaționat la timp două

texte (Eminescu vs. Crețeanu), confuzia dintre care (substantiv, plural; cară după Botez) și cari (pronume relativ) s-ar fi rezolvat mult mai simplu și mai ușor. Fiindcă Eminescu preia imaginea, păstrând până și topica frazei, dintr-un poem al minorului George Crețeanu. Iată rândurile din Crețeanu:

*Al omenirii car să-l împingă
Către mărșul său viitor.*

(*Chemarea poetului*)

Comparați:

*A statelor greoaie cară trebuie-mpinse
(Împărat și proletar)*

Dacă nu a existat cumva o sursă comună pentru ambii autori, atunci e posibil ca Eminescu să-și fi construit imaginea după modelul elaborat de Crețeanu. Poezia *Chemarea poetului* apărea după 5 aprilie 1855, când N.T. Orășanu publica în ziarul *Patria* poemul omagiu *Lui George Cretzianu*. În scurt timp, omagiul îi răspundea prin *Chemarea poetului*, cu subtitlul *Răspuns la o poezie a d-lui N.T. Orășanu*. Când își asambla volumul *Patrie și libertate*, în care intrau după propria mărturie a autorului poezii din tinerețe, Crețeanu plasa poemul-replică la sfârșitul cărții, însoțindu-l de următoarea precizare: „După publicarea primelor mele poezii, d. Orășanu mi-a adresat poezia la care răspunde aceasta. Poezia sa a apărut în ziarul *Patria*, am voit a publica și răspunsul în același ziar; dar cenzura n-a permis aceasta și răspunsul meu a apărut în ziarul *Zimbrul* din Iași”. Știm bine că poemul *Împărat și proletar* era publicat de *Convorbiri...* la 1 decembrie 1874, după care era reluat în ediția Maiorescu.

Eminescu, după cum vom vedea mai jos, a cunoscut destul de amănunțit creația lui G. Crețeanu. În *Epigonii* l-a și propulsat în rândurile premegătorilor destoinici. După cum precizează D. Murărașu, faimoasa „liră de argint” a fost pusă mai întâi în mâinile lui George Crețeanu. Numele acestuia se potrivea perfect pentru prozodia versului. Eminescu a renunțat însă la înscrierea lui Crețeanu în faimosul său top din motive mai mult etice decât estetice. „În ciorna din ms. 2257, f. 71-73, Eminescu a scris întâi: «Liră de argint, Crețeanu...» [...], dar Eminescu l-a înlocuit nu fiindcă ar fi mai puțin meritos decât Sihleanu, ci deoarece era încă în viață, jucase rol politic, fusese și ministru și, prin 1870, avea încă veleități politice. Eminescu a știut să evite bănuiala că ar vrea să-și atragă simpatia vreunui om mare al epocii” (M. Eminescu, *Poezii*, vol. II. Ediție critică de D. Murărașu, Editura Minerva, București, 1982, p. 319). Așa se face că G. Crețeanu nu a mai intrat în rândul „magnificilor”... de raftul doi.

În 1934, Radu I. Paul publica în revista *Pagini literare* (nr. 6 din 15 octombrie și 7-8, număr comun pentru noiembrie-decembrie, același an) un mic studiu

intitulat *Izvoarele de inspirație a câtorva poezii ale lui Eminescu*. Sursa inspirației: G. Crețeanu: „Poeziile despre care va fi vorba aici, nouă la număr, și anume: *Junii corupți, Din străinătate, Venere și Madonă, Mortua est!, Singurătate, Mama, Scrisoarea I, Scrisoarea III și Împărat și proletar*, sunt inspirate direct, ori sunt numai într-o legătură oarecare de inspirație cu o serie de poezii din opera poetului George Cretzianu” (nr. 6, p. 297). Dăm mai jos câteva dintre exemplele invocate de Radu I. Paul. Cercetătorul pune între ghilimele coincidențele absolute: „Poezia *Venere și Madonă* are motivul de inspirație sugerat de două poezii ale lui Cr.: *Adorare* (nedată) și *Admirare* (din 1849). Iată versuri cu un cuprins aproape identic. La Cr.:

*Precum vedea înainte-i o mistică femeie
Când zugrăvea «Madona» divinul «Rafael»;
.....
Așa când m-aflu singur, eu văd o arătare
Ființă aeriană ce poartă chipu-ți «blând».*

La Eminescu:

*O, «cum Rafael» creat-a pe «Madona» Dumnezeie
Cu diadema-i de stele, cu surâsul «blând» vergin.*

Sau și mai frapantă asemănare. La Crețeanu:

Dintr-o «copilă făcui o zeitate».

La Eminescu:

*Eu «făcut»-am «zeitate» dint-o palidă «femeie»”
(nr. 6, p. 304).*

Unele (puține!) dintre paralelele lui Radu I. Paul sunt zdrobitor de convingătoare, altele ce țin de prozodie sau, simplu, de anturaj liric, nu sunt deloc concludente. Aceste dezacorduri îl provocau pe Octav Șuluțiu să-i dea „comparatistului” o dură replică în chiar revista care îl publica odinioară pe Eminescu – *Convorbiri literare*. Radu I. Paul se vedea obligat să-i răspundă de la tribuna *Paginilor literare* (nr. 10 din 15 februarie 1935). Ironiile sale se țineau lanț, finalul replicii la... replică era totuși conciliant: „Deși aceste ecouri sunt destul de bogate și de câteva ori chiar reproduceri sau rezonanțe fidele ale sunetului inițial, totuși ele rămân note atât de izolate și de șterse în vastul complex al simfoniei poetice a lui Eminescu, încât sub raportul valorilor estetice, aportul lor în procesul de creație a lui Eminescu, este nul. Reminiscențele mai mult sau mai puțin conștiente pe care Eminescu le avea de la acest poet, n-au jucat alt rol, decât, sau să-i sugereze un motiv de inspirație, pe care, n-avem de ce să mai repetăm, Eminescu îl trata într-o formă și într-o ordine de idei cu totul personală, sau aceste reminiscențe se pierdeau pur și simplu în masa comună a elementelor de expresie, devenind

vehicolul unui conținut nou și propriu intuiției și inspirației lui Eminescu” (nr. 10, p. 548).

Ciudad în toată această istorie e faptul că Radu I. Paul, care forța atât de mult nota ca să-i iasă ecuația comparativă, „umbla” și pe la *Chemarea poetului* a lui George Crețeanu și pe la *Împărat și proletar*, poem pe care îl aservește altor poncife din poetul minor, dar trece, fără să observe ceva, pe lângă o evidență absolută în cazul versului *A statelor greoaie* care *trebuie-mpinse*.

În 1934, Radu I. Paul lansa editorial studiul într-o broșură de 25 de pagini care se tipărea la Cluj. Din păcate, nu am găsit-o menționată în articolul *George Crețeanu*, cu o bibliografie destul de redusă, din *Dicționarul general al scriitorilor români*, vol. C-D, 2004.

În continuare ne vom referi la alt caz, cu vector inversat: Eminescu e declarat pe nedrept dependent de textul unui poet minor. E vorba de Vasile Fabian Bob, din care poetul ar fi preluat o altă imagine memorabilă, de astă dată în poemul *Epigonii*: „S-a întors **mașina lumii**, cu voi viitorul trece”. Au sugerat acest lucru importanți eminescologi (Perpessicius, D. Murărașu care face trimitere la un articol al lui I.M. Rașcu: „Apropierea între Fabian Bob și Eminescu”, cf. *Îndreptar*, I, nr. 11, 1930, p. 14). Rașcu era primul care afirma că poetul a „împrumutat” expresia de la Vasile Fabian Bob (1795-1836), scriitor intrat azi în absolută uitare, dar care a compus cândva poezie mai mult în limba latină (*machinari versum!*). În română a scris doar trei poeme – *Moldova la anul 1821*, *Moldova la anul 1829* și o compoziție versificată cu titlu postmodernist: *Suplement la Geografie*, de fapt o descriere a „fantasticului tărâm al morții” (Stănuța Crețu). Primele două poeme au apărut postum (1839) în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, de unde erau preluate în *Lepturariul rumânesc* (1862-1865) al lui Aron Pumnul, carte de căpătâi a adolescentului Eminovici.

Într-adevăr, asemănarea versului din *Epigonii* cu cel din poemul *Moldova la anul 1821* e izbitoare. Vasile Fabian Bob:

*S-au întors mașina lumii, s-au întors cu capu-n gios
Și merg toate dimpotrivă, anapoda și pe dos.*

În orice caz, se vede de la o poștă că respectivul Bob a trecut și el prin măcinșul latin al expresiei *mașina lumii*. Căci, de fapt, nu lui îi aparține ideea. Conceptul despre univers ca *machina mundi* (*mașina lumii*) a fost popularizat atât de știință, cât și de literatură. În lumea savantă, unele date indică spre Ioan de Sacrobosco, zis și Johannes de Sacrobosco, și John of Holywood (c. 1195 - c. 1256), matematician și astronom englez cu studii la Oxford, autor al mai multor tratate, printre care și cel despre sferă (*Tractatus de Sphaera Mundi*). Textele sale erau împănate cu scheme care demonstau că universul e construit după un sistem geocentric. Englezul credea că universul (*machina mundi*) a funcționat perfect până la răstignirea lui Isus, după care totul a deraiat. Acest melanj de știință și mistică nu a împiedicat iluminiștii să dezvolte ideea și să-și închipuie lumea ca un mecanism de ceasornic.

În mistică, expresia este atribuită lui Dionisie Areopagitul (sec. I d.H.): „I. Si porta (come scrive Cornelio a Lapide [exeget catolic, comentator al fragmentelor dificile din Biblie – nota mea, e.l.] in s. Matteo, c. 27, v. 45) che s. Dionigi Areopagita, stando in Eliopoli di Egitto, disse un giorno nel tempo della morte di Gesù Cristo: *Aut Deus naturae auctor patitur, aut mundi machina dissolvitur*” (citată după *Opere del beato Alfonso Maria de Liguori*. Classe prima. *Opere ascetiche*. Volume Sesto. *Riflessioni ed affetti sulla passione di Gesù Cristo*, Torino, 1825, p. 99; nu cred că acest citat în italiană are nevoie de traducere – e destul de clar).

Ușor modificată, expresia a intrat și în *Breviarul latin*, carte liturgică obligatorie în biserica occidentală: „*Aut Deus naturae patitur, aut mundi machina dissolvitur*” („*Ori Dumnezeul naturii suferă, ori mașina lumii s-a stricat*”). De regulă, se spune că Areopagitul

a inserat această metaforă în *Epistola VII* adresată lui Policarp, în care povestește că a văzut eclipsa de soare în momentul când a fost crucificat Isus. Viitorul doctrinar creștin era pe atunci student la Heliopolis (Egipt) și urmărea neobișnuitul fenomen cosmic împreună cu Apollophan, sofistul de mai târziu, pe care îl dezavuează în scrisoare. Fraza ar fi rostit-o Apollophan, ca răspuns la întrebarea lui Dionisie, ce crede acesta despre eclipsa care nu trebuia să se întâmple atunci.

E, de fapt, o versiune apocrifă: am verificat, *Epistola VII* nu conține metafora. Oricum, aceasta era însă foarte răspândită în imnurile religioase din Evul Mediu. Ioana Munteanu a elaborat un amplu studiu în care cercetează geneza și mediile de circulație a respectivei expresii istorice: *MACHINA MUNDI. ARCHITECTURE DU COSMOS DANS LA POÉSIE SACRÉE DU MOYEN ÂGE LATIN*, lucrare publicată în *New Europe College GE-NEC Program 2002-2003 2003-2004*, Copyright © 2006. Editor: Irina Vainovski-Mihai.

Textul Ioanei Munteanu e în franceză. Autoarea conchide că în Antichitate s-au făcut mai multe tatonări pe aceeași direcție ideatică, dar expresia ca atare apare pentru prima dată în *De rerum natura* de Lucrețiu (96-55 î.H.): „*La métaphore machina mundi chez Lucrèce*.”

J’ai placé de propos délibéré en guise de conclusion partielle la discussion sur le passage du 5e livre du *De rerum natura* de Lucrèce – le point de départ du topos erratique qui nous préoccupe, au sujet duquel nous avons plusieurs fois affirmé qu’il est étonnant. Dans les fameux deux vers 95-96 : «...*una dies dabit exitio, multosque per annos / sustentata ruet moles et machina mundi* » («...un seul jour suffira pour les détruire [les mers, les terres et le ciel] ; après s’être soutenue pendant tant d’années, s’écroulera la masse énorme de la machine qui forme notre monde » – trad. Ernout), on trouve déjà, *in nuce*, le vacillement fondamental du sens de l’expression à travers les siècles. Nous ne saurons pas ne pas remarquer que c’est justement personne d’autre que l’épicurien Lucrèce qui nous offre cette première attestation de

l’expression qui deviendra, au Moyen Âge et même dans les hymnes médiévales, une effigie de la majesté et de l’immortalité divines. Bien plus, dans ce même passage de Lucrèce, de même que dans les hymnes, cette *machina* est conçue comme la structure ternaire du monde (*maria – terrae – caelum*)” („Am plasat în mod deliberat, ca o concluzie parțială, discuția cu privire la un fragment din cartea a cincea din *De rerum natura* a lui Lucrețiu, pasaj care e punctul de pornire al toposului rătăcitor care ne preocupă și despre care am afirmat în mod repetat că este uimitor. În celebrele două versuri 95-96: «...*una dies dabit exitio, multosque per annos / sustentata ruet moles et machina mundi* » („... o zi va fi suficient pentru a distruge [mările, pământul și cerul], după ce acestea au rezistat atâția ani, masa enormă a mașinii care formează lumea noastră se va prăbuși” [...]), există deja, *in nuce*, ca o pâlpâire, sensul fundamental al expresiei care a traversat secole. Nu vom întârzia să remarcăm că nimeni altul decât epicurianul Lucretius e cel ce ne oferă prima dovada a atestării expresiei care va deveni în Evul Mediu, [inclusiv] în imnurile medievale, o efigie a măreției și nemuririi divine. Mai mult decât atât, în același pasaj din Lucretius, ca și în imnuri, acest *machina* este conceput ca structura ternară a lumii (*maria–terrae–caelum*)” (p. 251-252).

(Apropo, Ioana Munteanu nu pomeniște niciodată de Eminescu în studiul său, ceea ce ni se pare ciudat: poetul este cel care impunea de fapt metafora în limba și literatura română, existența literară a acesteia depășind astfel Evul Mediu.)

Dăm mai jos faimosul citat pe care îl extragem din T. Lucreti Cari, *De rerum natura*. Libri sex. Carolus Lachmannus recensuit et emendavit. Berolini, Impensis Georgii Reimeri, MDCCCL (1850), p. 160:

*Quod super est, ne te in promissis plura moremur,
principio maria ac terras caelumque tuere;
quorum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
tris species tam dissimilis, tria talia texta,
una dies dabit exitio, multosque per annos
sustentata ruet moles et **machina mundi**.*

Filmul „Poienile roșii” (1966). Pe platou: S. Toma, V. Soțchi-Voinicescu și V. Ciurea (operator imagine). Regizor: Emil Loteanu.

Traducere liberă:

Dar pentru a nu te reține prea mult cu simple promisiuni, încep prin a-ți atrage atenția la mări, la pământ și la cer; această triplă substanță, aceste trei corpuri, Memmius, această trinitate atât de diferită, dar bine întrețesută, va sfârși într-o zi, deși a rezistat atâta timp, într-o zi totul va cădea și se va distruge mașina lumii.

De altfel, și Eminescu regizează un spectacol similar al unui posibil cataclism cosmic. Iar sintagma *mașina lumii* află la el o expresie sinonimă la fel de bogată metaforic, dar cu înclinație spre latura pictural-contemplativă a concep-tului de *univers*. Metaforă absolut justificată deoarece în poemul eminescian e vorba deja de un univers delabrat și înțepenit, într-o stare cinetică zero. E momentul care antici-pă un nou *bing-bang*:

În prezent cugetătorul nu-și oprește a sa minte,
Ci-ntr-o clipă gându-l duce mii de veacuri înainte;
Soarele, ce azi e mândru, el îl vede trist și roș
Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoși,
Cum planeteii toți îngheață și s-azvârl rebeli în spaț'
Ei, din frânele luminii și ai soarelui scăpați;
Iar **catapeteasma lumii** [sublin. mea – e.l.]
În adânc s-au înnegrit,
Ca și frunzele de toamnă toate stelele-au pierit;
Timpul mort și-ntinde trupul și devine vecinicie,
Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie,
Și în noaptea neființii totul cade, totul tace,
Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace...

(Scrisoarea I)

În literatura română, unul dintre primii comentatori și tălmăcitori ai poemului *De rerum natura* a fost „amicul” lui Eminescu, V.A. Urechia, poreclit de poet „Vau, Vau, Vau cel șarlatan” (după inițialele numelui). Urechia își publica-se exegezele și traduceri fragmentare în revista *Ateneul român*, în mai multe numere din anul 1860.

Englezii au tradus *machina mundi* prin *fabric of the world*, sintagmă care păstrează încărcătura originalului. Rușii au evitat însă contextul elevat-stilistic – au echivalat construcția printr-o îmbinare aproape neutră metaforic: *строение мира*

Eminescu, un autor bine cunoscut pentru erudiția sa și interesul permanent față de tot ce însemna istorie, cultură și civilizație, putea prelua deci expresia dintr-o mulțime de surse. În felul însă cum folosește aceeași imagine și în poemul *La moartea lui Neamțu* (scris în același an cu *Epigonii* – 1870), înclinăm să credem că izvorul la care a apelat poetul a fost unul de proveniență savant-tehnică, în sensul celui folosit de Ioan de Sacrobosco în sistemul geocentric:

În zădar ne batem capul, triste firi vizionare,
Să citim din cartea lumei semne ce noi nu le-am scris,
Potrivim șirul de gânduri pe-o sistemă oarecare,
Măsurăm **mașina lumei** cu acea măsurătoare
Și gândirile-s fantome, și viața este vis.

Poetul împletește aici două din temele sale frecvente – zădărnicia existenței și viața ca vis. Rândurile „Să citim din cartea lumei semne ce noi nu le-am scris,/ Potrivim șirul de gânduri pe-o sistemă oarecare,/ Măsurăm mașina lumei cu acea măsurătoare” sugerează că nu neapărat Bob Fabian era cel care îl inspira.

Chiar și în cazurile când Eminescu preia imagini sau sintagme de la predecesorii săi, el comunică acestor semifabricate forța și profunzimea geniului pe care nu le-au avut minorii din care s-a inspirat. Mihai Zamfir în *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române* (2011) dă în acest sens absolută dreptate învingătorului: „Eminescu a absorbit vagile efluvii ale poeziei post-pășoptiste, cufundând-o astfel în neant. Valorificând superior tot ce a putut găsi într-o astfel de poezie, el i-a dat acesteia lovitura de grație”.

REFLEXE

ÎN TRE BINE ȘI RĂU

de ANA BLANDIANA

Nu cred că a existat în istoria omenirii vreo epocă în care să fie mai greu de stabilit decât azi unde e binele și unde e răul, cum este binele și cum este răul, ce este bine și ce este rău. Și asta nu pentru că alte epoci ar fi fost mai simple și mai puțin confuze, ci pentru că niciodată confuzia nu a avut la îndemână atâtea mijloace de exprimare, atâția subiecți dornici să se exprime și atâtea posibilități de a manipula această dorință de exprimare.

De altfel, de cele mai multe ori – și asta este o caracteristică specifică numai epocii noastre – confuzia nu este naturală, nu este autentică, ci construită cu migală, inventată cu nerușinare în așa fel încât problema nu mai este aceea a deosebirii binelui de rău, ci, mai radical, a travestirii binelui în rău și a răului în bine, a schimbării numelui unei noțiuni, în timp ce conținutul ei rămâne neschimbat, sau, invers, păstrarea numelui unei noțiuni, al cărui conținut este înlocuit treptat până la a deveni opusul său. În acest sens, perioadele electorale oferă în viața tuturor democrațiilor largi arii de observație felului în care binele poate fi transformat în rău.

Democrația – care presupune implica-re, prin vot, a tuturor în deciziile esențiale ale conducerii cetății – nu este perfectă, dar până acum nu s-a descoperit ceva mai bun pe pământ. Formularea îi aparține lui Winston Churchill, iar adevărul era cunoscut încă din Grecia antică. Imperfecțiunea democrației constă în faptul că majoritatea celor care o practică nu sunt pregătiți pentru ea. Ei au obținut dreptul de a alege, dar nu și știința de a alege în condițiile în care profesioniștii demagogiei (cuvântul provine tot din Grecia antică) fac tot ce pot pentru a-i împiedica să deosebească binele de rău, travestindu-le unul într-altul. Vă amintiți perfida fată a Împăratului Roșu din „Harap Alb”, care apărea în două făpturi, din care numai una era cea adevărată, sau chiar numele poveștii simbolizând însăși confuzia între negru și alb?

De fapt, confuzia – indusă sau nu de interese vinovate – nu se petrece doar între

bine și rău, ci și, de exemplu, între prostie și rea credință.

Niciodată, privind personajele incredibile care locuiesc majoritar peisajul politic al lumii, nu am știut dacă prostia sau reaua lor credință sunt prioritare, dacă felul în care distrug în loc să construiască și degradează tot ce ating dovedește existența unui plan diabolic sau doar o jalnică incapacitate de a gândi un plan. După cum – ca să ies din zona sus-pusă trecând în cea, și mai abisală, a generalului uman – niciodată, citind rubricile de fapte diverse ale ziarelor, cu uluitoarele lor revelații de natură aproape filozofică risipite în praful drumului, nu am fost în stare să spun dacă, de exemplu, insul care a furat câțiva metri de linie ferată ca să își consolideze casa nu a înțeles că lipsa șinei înseamnă deraierea trenului și moartea călătorilor sau pur și simplu nu i-a păsat că asta putea să se întâmple.

În acest caz (de altfel real) prostia și răutatea se confundă simplu și pe înțeles cu egoismul și nepăsarea, dusă până la crimă, față de ceilalți. Dar cum se poate explica faptul că o bună parte a populației, mai ales tinerii, nu se duc la vot, deși, în mod evident, ei urmează să fie beneficiarii sau victimele rezultatelor lui? Pentru că, de data aceasta, este vorba de o nepăsare nu față de ceilalți, ci față de ei înșiși, față de propriul lor destin căruia îi opun o violență și iresponsabilă formă de prostie, izvorâtă din incapacitatea de a deosebi binele de rău. Ei renunță cu inconștiență – sau, și mai grav, cu indiferență – la partea lor de putere și de gândire, care ar putea influența lucrurile, rămânând spectatori ai unui război în care nu le pasă că li se hotărăște soarta, dacă sunt în stare să înțeleagă că este vorba de un război.

Dar nu cumva nepăsarea se transformă în unitate de măsură a confuziei tocmai din cauza renunțării la a mai deosebi binele de rău, după ce în atâtea rânduri au fost, cu bună credință și în mod catastrofal, confundate ? Poate că da, dar aceasta nu este o scuză. Este cel mult o explicație.

CÂMPUL ALB, OILE NEGRE

„O PICĂTURĂ DE SÂNGE MARE / ÎNTR-O PICĂTURĂ DE SÂNGE MICĂ”

de MIRCEA V. CIOBANU

Silvia Goteanschi s-a lansat în 2011 cu o carte (*Minunea va veni mai târziu*) prea mare pentru un debut: mai bine de 200 de pagini. Bineînțeles că nu toate textele aveau acoperire în aur. Unele ar fi putut să-și mai facă armata în sertarele poetei. De altfel, reeditat în 2015, cu un titlu ușor modificat (*Minunea care va veni*), volumul a fost revizuit radical și scurtat. Între acestea, poeta a scos, la aceeași editură Vinea, volumul *Dramaturgia lucioaselor funii**, iar în 2016 cartea de poeme *Dulcele meu asasin***.

Un poem ar putea să dea o imagine despre codul său poetic, despre vestimentația și decorul care îi construiesc spațiul ei teatral. Cum este acest *dress poem*: „unele nopți nu au lună./ din mine crește o funie, se întinde ca iedera/ până aproape de cerul stocat./ e un mod de a strânge informații,/ de a survola/ zona dintre ochi ca teritoriu determinat./ geamul se mișcă. Ți-e frică să treșari,/ să gândești sau să tai din imagini./ nu există libertate în mine,/ speranța de eliberare e doar o iluzie./ singura realitate a acestei secunde sunt/ gratiile de la balconul vecin,/ ceapa degerată, îndesată în colanți maro,/ frigul care ascute senzația de usturime./ suntem într-o regiune de frontieră/ cu paltini nebuni și animale hidoase./ să irosim lumina, să irosim apele, întunericul/ și tăcerea adâncă dintre noi.”

Nimic nu este întâmplător în această poezie. Nici măcar frontiera (și iedera ca mijloc de a strânge informații). Dar, cu tot titlul dramatic, volumul *Dramaturgia lucioaselor funii* e de o tensiune mai scăzută, fie și urmând aceeași poetică a reciclării realității în spații teatralizate.

Mai vie (și mai vizibilă) mi s-a părut lumea din *Dulcele meu asasin*. Limbajul poetei este unul performativ: ea rostește nume și acestea întruchipează ființe, ea numește lucruri și ele apar. E suficient să le enumeri și ai universul construit, așa cum se întâmplă într-un poem pur nominativ (d.e., *despre cele negrăitoare*).

Pe imaginile suprarealiste ale unui vis natural-spontan-suprerealist se suprapun imagini ale viselor construite și personajele din primul primesc replica unui personaj din visul „conștient”: „Într-o iarnă, m-am trezit într-o gară,/ apoi într-alta, / până s-au unit toate și au devenit / una.” Imaginile suprarealiste sunt asistate de automatismele

unui cântec-refren dadaist: „femeile împleteau și purtau bonete,/ iar eu, la o muzicuță, cântam:// Sunt o albină și m-am îndrăgostit/ de un urs,/ ta-ra-ram, ta-ra-ram,/ pentru el aș gusta iarba morții,/ m-aș arunca de la geam, [...]/ pentru el m-aș face/ tren accelerat, / ta-ra-ram, ta-ra-ram ...// [...]// până când l-am văzut pe Remi / adormit pe șine,/ cred că era controlor de bilete,/ căci tare dubios mi s-a adresat:/ - Încă n-ai aflat, demoazelă,/ încă n-ai aflat?/ La noi iernile n-au albine și nici gările urși.” (*cântecul gărilor*). Invocarea personajului lui Hector Malot din *Singur pe lume* induce elementul... nu de trezie, ci de transfer în universul oniric, asumat.

Poezia ei este impură stilistic, nu se încadrează în niciun curent, nu urmează rigorilor vreunei estetici și nici nu știu dacă pe autoare a interesat-o vreodată teoriile. Nu e nici pe departe un compliment aici. Amalgamul de tehnologii ciupite din varii curente derutează uneori cititorul, montat pe o undă anume și deraiat, odată cu lectura, pe o alta.

Dar opera ei este un product poetic natural. Din acest motiv e greu să-i sugerezi ceva: există o cursivitate firească în textele ei, ai impresia că orice îngrădire artificială sau eliminare a vegetației din flora spontană, sălbatică, pătrunsă aici poate strica toată arhitectura aceasta peisajeră foarte organică (uneori – tocmai prin imperfecțiune). Poeta are ceva din naturalețea fondului arhaic al poeziei, scrisă de fiecare dată pentru propria delectare. Indiferentă la ce va zice cititorul, detașată de lumea de dincolo a poeziei ei, ea scrie când îi vine și cum i se pare mai bine. Dar poeziile sunt autentice chiar și atunci când inerția pixului (a tastaturii, de fapt) o înșeală și o poartă prin hățșuri discursive. Ea cântă din necesitate de a spune, nu din nevoia de a fi ascultată.

O contradicție totuși mi se pare prea evidentă pentru a o pune simplu pe seama unui melanj al picturii naive: imaginile tari, moderne, alăturate unor vetuste imagini, decolorate de timp. Mă refer la așa-zisele „poetisme”: soare-floare-lacrimă etc., bune doar pentru albume, legate cu bentiță roz. Ca să le faci să răsuflă pe nou, trebuie să le găsești lacul protector, care ar pune în evidență artificialitatea lor, ca citate din epistolele desuete ale unui *kitsch* adolescentin. Bineînțeles, în cazul în care autoarea ține

cu tot dinadinsul la ele.

Fără să urmeze punctual o estetică anume, Silvia Goteanschi găsește calea supraviețuirii într-o lume pârjolită de civilizația postmodernă (postmodernistă în poezie). Simplu, ea scrie nu parafrazând cărțile citite, nu „uitându-le” și creând cumva impresia că ea ar fi prima poetă pe Pământ. Nu, ea pur și simplu nu ține în minte textele altora. În schimb, face – într-un alt sens – un exercițiu similarcelui practicat de postmoderniști: ea reconstruiește/ reciclează lumea din preajmă. Din obiectele la îndemână (case, grădini, străzi, orașe, pasiuni, vise, disperări, exaltări etc.) ea construiește decoruri pentru spectacolele sale poetice. Poezia sa este un teatru în care se topesc vise, ca să renască în formă de realități supreme, pure și expresive.

Firescul, nemijlocitul, gândul poetic dezgolit imprimă o cursivitate dezarmantă și o atragere hipnotizantă a cititorului în lumea ei, care nu este o însumare de figuri retorice și poetice, ci o lume reală: iubita este aievea înflorită (nu pur și simplu seamănă cu o floare etc.), și tot atât de aievea îl poate trage pe ursit cu genele (sic!) într-un pat. Așa cum un teatru autentic nu este o reflecție a lumii, ci expresia ei pură. Când ai ochi și urechi pentru această lume, o accepți și ea te îmbrățișează cald în ambianța ei învăluitoare... ca în capcana unui asasin abil: „Îți stă bine înflorită așa,/ până la Iisus,/ spune el,/ apoi o sărută./ Șerpilor țâșnesc/ din centrul ei nervoși,/ fiindcă nu s-a așteptat la muzica asta,/ nici la macii ingenuncheați/ pe marginea drumului,/ ca niște femei bogate în fața instanței divine,/ pentru cât aur au purtat,/ sau pentru câți bărbați fermecători / au avut./ Ești o obsesie,/ spune ea,/ și îl trage cu genele într-un pat/ cu dezastre,/ apoi îl sărută...” etc. (poemul *stupefiante*).

O istorie de dragoste cap-coadă poate să încapă într-un singur poem, într-un singur butoi (cu pulbere, îmi vine să zic), care este și scenă, și recuzită, și personaj central: „Strâng zăpada în butoi pentru tine/ fiindcă n-ai avut iarnă,/ te caut prin pod cu lumânarea/ poate s-o aprinde burta ta cu paie/ și-om fi, niște semnale de foc/ pentru cei ce nu știu să ardă [...]// iar de mă cauți tu,/ sunt într-o încăpere întunecoasă/ ca o inimă arsă,/ cu un licurici în fărura cu fursecuri/

și un câine gudurat la picioare,/ așteptând/ să deschizi butoiul din care să ningă.” (*cheburashka*).

Sau iată o altă scenă (o altă ipostază a butoiului), tot atât de autentică, tot atât de domestică (butoiul și carapacea unei broaște țestoase sunt ipostaze ale căminului sau ale uterului matern protector): „Dorm într-o carapace de țestoasă/ pe malul unui lac/ și întind cu mâinile lumina,/ încolo și-ncoace,/ împletesc imitații/ și treștiile mă ating cu încântare,/ ne încălcim în umbre,/ exact ca atunci când ne îmbrățișam/ ideile fixe până la juisare...”

Autenticitatea celor trăite pe această scenă are ca suport explicitarea poetică, atunci când intervine vreo sintagmă precum „culoarea spaimei”: „Știi cum e culoarea spaimei?/ O picătură de sânge mare / într-o picătură de sânge mică.” Iar acutizarea simțurilor se face de o manieră bacoviană, a nervilor dezgoliți, care te face să simți realmente, pe propria piele, senzația necesară în contextul jocului: „Îmi treci cu degetul pe linia / spinării, încolo și-ncoace, / stângaci, ca acul de gramofon/ pe o placă zgâriată/ și totuși,/ ce mătăsoasă mă simt/ în gândurile tale ucigașe, / sub acest clar de lună nesăbuit.” (*dulcele meu asasin*). Poeta e din spița hiperrealiștilor naturaliști și e de o senzorialitate acută.

Ea își construiește universul său, cu cerul, pământul și lighioanele ei. Într-un joc (în unul din multele, altă dată va fi altfel), aceasta se va numi Bambunezia, dar nu este atât de simplu. La o lectură atentă, se va putea întâmpla că Bambunezia suntem noi, cei din viața „reală”, iar dincolo (sau dincoace, că e greu să sesizezi exact perspectiva în veșnică schimbare) e lumea jocului ei. Invariabil de adevărată e doar tristețea-durerea tânguioasă, care trăiește, în diferite forme, și aici și acolo, sau e propriu-zis linia de demarcație între aceste lumi, lama de care se rănește și o lume și cealaltă. Or, când totul e autentic, atunci e și tragic, chiar dacă ia forma unui spectacol:

„Nu l-am născocit,/ îi țin inima lângă inima mea/ - un mulaj în ipsos,/ departe de lumea reală,/ avem o căsuță de bambus/ în care îi cresc copii// și fiind captiva/ propriilor mele tâmpole,/ ochii mei în dezordine/ îl vor găsi dincolo de gratii, / cu adevărat fericit./ într-o zi,/ voi scăpa din mâini/ chipul acesta sculptat/ și durerea se va sparge/ în mii de

ÎNSEMĂNĂRI

bucăți, // va simți/ o înțepătură de ciob/ în partea stângă a pieptului/ și va veni să-mi aducă,/ în celulă, o pasăre.” (*Bambunezia*). O poveste (tristă) desăvârșită, cu aluzii limpezi la regina fulgilor de nea și la inima de gheață, cu reflecții (în cioburile durerii, vorba vine) a unor trăiri reale și acute.

Odată creată, lumea trebuie populată. Un fel de rege nedeclarat al Bambuneziei este Alioșa. Ghidul și eroul, conlocutorul eului liric. Ca Mopete pentru Mircea Ivănescu sau detectivul Arthur pentru Emil Brumaru. Iar dialogul în poezie înseamnă, în primul rând, posibilitatea de a schimba intermitent perspectivele.

Uneori poezia chiar de aici începe: de la simpla modificare a unghiului de vedere a unor lucruri obișnuite: „Tu ești un băiat bun, Alioșa, cel mai bun./ Ai inima tare, ai o mie de ochi,/ ai tot ce mi-aș fi dorit eu să n-ai și să am.[...]/ Alioșa,/ ții minte, m-ai rugat într-o zi să/ te-nvăț să vorbești rusește. Chiar vrei ?/ Vrei tu, Alioșa, să-l creștem pe Nabokov/ din obsesia și demența noastră ?/ [...] Și visam!/ Visam cum din legea mea, din cheia mea,/ din viața mea, mă furai, Alioșa. Dar tu/ nu. Tu, altă carte citeai, tu o furai pe Lolita.”

Autoarea construiește serialuri poetice (cele care se constituie în cărți sau cicluri cu o poveste continuă) sau poeme care povestesc câte o poveste încheiată, un fel de poeme-parabole: “Profesoara de română și-a îndreptat ochelarii/ și a zis:// Aceasta trebuia să fie o lecție deschisă,/ dar cineva a deschis un geam înainte de vreme.// Au intrat niște păsări gigante și au ciugulit/ toate cuvintele pe care voiam să le spun./ [...]// Au trecut 20 de ani, profesoara de română/ și-a îndreptat ochelarii și a zis:// Sunteți prea veseli, prea mulți, prea distrați./ Nu știți de ce au nevoie oamenii care ascultă/ păsările și iubesc cuvintele. Una dintre colegile/ voastre are un destin trist. S-o întrebăm/ în cor cum reușește.// Aceasta trebuia să fie o lecție închisă,/ dar cineva a închis un geam înainte de vreme.// Păsări nu vor mai intra aici, vreodată. Atât/ trebuia să vă spun:/ Amintirile nu rezistă la frig.” (ora de plâns).

Sau încă și mai explicită, această *baladă* pe care o citez integral: “Era odată un bărbat/ care știa doar să cânte și despre care/ tata spusese că e prost și sărac.// [niciodată n-am știut/ să iubesc până la capăt]// În nopțile mele fără casă,/ sunt o mireasă care fuge de la nuntă/ cu cel mai prost și sărac.// [otrăvște, mamă, câinii,/ care ne-au luat urma]”.

Bine conturate, lunecoase adesea, ori vagi câteodată, universurile Silviei Goteanschi sunt întotdeauna rotunde.

* Silvia Goteanschi, *Dramaturgia lucioaselor funii*, Editura Vinea, 2014, 96 p.
** Silvia Goteanschi, *Dulcele meu asasin*, Editura Vinea, 2016, 82 p.

O CARTE DESPRE SUPRAVIETUITORII RAZBOIULUI DIN AFGANISTAN

de DUMITRU CRUDU

Primul om la care m-am gândit când am terminat *Afganii* – noua carte a lui Alexandru Vakulovski –, o carte de interviuri cu supraviețuitorii războiului din Afganistan, pe care imperiul răului l-a purtat vreme de un deceniu și ceva, a fost vărul meu de-al doilea, Alexandru Moldovanu, ucis în acel măcel absurd și terifiant.

Or, vărul meu Alexandru Moldovanu, la fel ca și consătenii lui Alexandru Vakulovski, a fost înrolat în Armata Sovietică la optsprezece ani, când a fost trimis în Afganistan, fără voia lui, de unde însă nu s-a mai întors niciodată acasă. Și ca el nu au fost puțini.

Interviurile lui Alexandru Vakulovski sunt cu atât mai cutremurătoare cu cât și majoritatea protagoniștilor cărții sale au nimerit de mai multe ori sub ploi de gloanțe, fiind răniți, unii chiar de mai multe ori. Mai toți și-au văzut moartea cu ochii, și au scăpat cu viață doar printr-o minune sau doar cu ajutorul lui Dumnezeu. Sub ochii lor însă le-au fost uciși camarazii lor, și nu tot timpul doar de gloanțele băștinașilor care-și apărau patria cu arma în mână, ci și de gloanțele tovarășilor lor de arme. Eroii lui Alexandru Vakulovski și-au văzut colegii murind din picioare. Le-au găsit trupurile fără viață putrezind în dunele de nisip sau printre pietrele din Afganistan. I-au găsit mutilați, cu ochii goliți din orbite, cu testiculele smulse, cu urechile rupte din cap, când nu mai puteau face nimic pentru ei. Dar chiar și atunci când ar fi putut s-o facă, nu tot timpul făceau. Ca atunci când au dat în drum peste un tovarăș de-al lor cîpârțit, cu mâinile și picioarele tăiate, înecat în propriul sânge și implorând ajutor. Un ajutor pe care colegii săi nu i l-au acordat, neriscând să coboare din tancuri și tanchete, pentru a nu fi și ei măcelăriți de băștinași invizibili care-i pândeau de peste tot. Și au cârnit înapoi, lăsându-l să se stingă în mijlocul drumului.

Cu un gând secret, cu o speranță tainică, am luat în mâni cartea lui Alexandru Vakulovski. Încă de la prima

pagină, am sperat că poate vreunul dintre protagoniștii ei să fi slujit împreună cu vărul meu Alexandru și să mărturisească la un moment dat cum a trăit acesta în Afganistan și, mai ales, cum a fost ucis și de către cine.

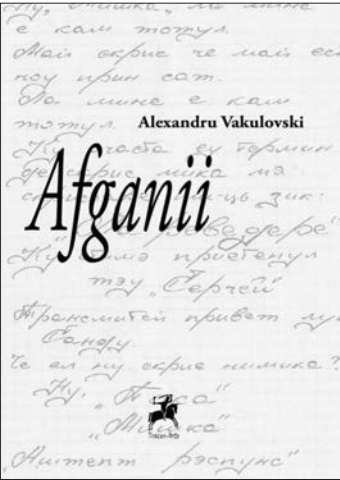
Unii dintre eroii cărții lui Alexandru Vakulovski când povestesc despre cum au murit soldații moldoveni în Afganistan le dau și numele, dar nu pe toți i-au ținut minte cum îi cheamă, și eu nu exclud că unul dintre cei despre care ei nu-și mai amintesc cum îi cheamă să fi fost chiar vărul meu Alexandru, care a fost ucis doar la un an după ce a fost trimis în Afganistan.

Vă spun foarte sincer, eu am fugit de armata sovietică timp de șapte ani, după ce vărul meu a fost adus mort din Afganistan. O frică atât de animalică de armata sovietică mi-a pătruns în suflet că am făcut tot ce am putut pentru a fugi de armata roșie, care în mintea mea era un fel de cerc al infernului, de unde oamenii sau nu se mai întorc deloc, sau revin cu sechele pentru toată viața. Citind cartea lui Alexandru Vakulovski, care e o mărturie emoționantă despre o mare tragedie, mi-am dat seama ce calvar a îndurat vărul meu Alexandru până să fi fost ucis. Pentru că armata sovietică lupta cu doi dușmani, unul din afară și unul din interior, așa cum se vede foarte bine și din cartea lui Sandu. Cel mai periculos dușman era cel din sânul ei. Erau chiar înșiși soldații sovietici, care se dușmăneau între ei. Veteranii, umilindu-i și zvântându-i în bătai pe bibani, fără niciun motiv anume, doar din plăcere, doar pentru a-și petrece cumva timpul liber, doar pentru a se distra, după cum mărturisesc personajele lui Sandu. Bibanii ajungând veterani îi injoseau la rândul lor pe tilicari, nu că ar fi avut ceva cu ei, ci pentru că și pe ei i-au călcat alții în picioare, așa cum povestește Anatolie Deleu. Înfricoșătoare mărturia sa! Fiind deja veteran, în timp ce îl snopea în bătai pe un biban, deodată, hodoronc-tronc, acesta a avut un moment de luciditate și s-a întrebat: da oare ce mi-a făcut tipul că-l bat? Ni-

mic. Nu mi-a făcut nimic, și-a răspuns consăteanul lui Sandu și a continuat să-l mardească, pentru că și pe el alții, altădată, l-au făcut piftie, fără niciun motiv.

Afganii lui Alexandru Vakulovski mi-a amintit de afganul familiei noastre. De Alexandru Moldovanu, de care am fost foarte legat până să fie luat în armată. Pentru că Alexandru era un fel de ocrotitor al meu în sat, nelăsându-i pe copiii mai mari să mă snopească în bătai. În același timp, îl ajutam și eu, transmițându-i bilețelele sale amoroase, nu înainte însă de a i le citi, unei preafrumoase învățătoare care stătea în chirie la noi, în casă.

„Afganii” lui Alexandru Vakulovski este o carte răvășitoare despre cum au putut supraviețui unii moldoveni în niște condiții foarte dure, în situații limită, într-un război foarte dur și sângeros, păstrându-și intactă un fel de inocență a lor și încrederea în viață. E o carte răscolitoare despre moldovenii care au supraviețuit unui absurd și monstruos război, dar care mi-a amintit și de vărul meu Alexandru, care nu s-a mai întors niciodată acasă, rămânând pentru totdeauna în Afganistan.

ALEXANDRU VAKULOVSKI
AFGANII
BUCUREȘTI, TRACUS ARTE
2016

© N. RĂILEANU

POEZIE

ECHINOCTIUL TOAMNEI
de ION HADÂRCĂ

ION HADÂRCĂ S-A NĂSCUT LA 17 AUGUST 1949 ÎN SÂNGEREI. A ABSOLVIT FACULTATEA DE FILOLOGIE A UNIVERSITĂȚII PEDAGOGICE DIN CHIȘINĂU. MEMBRU-CORRESPONDENT AL ACADEMIEI DE ȘTIINȚE DIN REPUBLICA MOLDOVA.

PRINTRE CĂRȚILE PUBLICATE SE NUMĂRĂ: „ZILELE”, 1977 (ED. LITERATURA ARTISTICĂ, CHIȘINĂU); „DARUL VORBIRII” (ED. LITERATURA ARTIS-
TICĂ, 1985, CHIȘINĂU); „AMBASADORUL ATLANTIDEI” (ED.JUNIMEA, 1996, IAȘI); „CETĂȚILE ALBE” (ED. EMINESCU, 1998, BUCUREȘTI); „HELENICE”
(ED. UNIUNII SCRITORILOR, 1998, CHIȘINĂU); „A FI ÎN TIMP” (ED. AUGUSTA, 1999, TIMIȘOARA); „TEORIA STĂRII INUTILE” (ED. JUNIMEA, 1999, IAȘI);
„ARENA CU ILUZII” (ED. GARUDA-ART, 2000, CHIȘINĂU ȘI ED. AUGUSTA, 2000 ,TIMIȘOARA); „ECHIPA DE ÎNGERI” (ED. CRONICA, 2001, IAȘI); „ARTA
OBSESIEI” (ED. FUNDAȚIEI CULTURALE „POEZIA”, 2005, IAȘI); „GHEARA DE FUM” (ED. GARUDA-ART, 2008, CHIȘINĂU); „PIANUL DIN ABATOR” (ED.
GARUDA-ART, 2009, CHIȘINĂU); „NOIMELE DUPĂ IOAN” (ED. GARUDA-ART, 2012, CHIȘINĂU); „SONETARIU” (ED. PRUT INTERNAȚIONAL, 2013, CHIȘI-
NĂU); „LIRA DIN ACVARIU” (ED. CARTIER, 2014, CHIȘINĂU) Ș.A.

PREMII: LAUREAT AL DIPLOMEI ASOCIAȚIEI INTERNAȚIONALE ÎN DOMENIUL LITERATURII PENTRU COPII (IBBI); PREMIUL ACADEMIEI ROMÂNE
PENTRU POEZIE „MIHAI EMINESCU”; MARELE PREMIU „NICHITA STĂNESCU”, PLOIEȘTI; PREMIUL REVISTEI „CONVORBIRI LITERARE”; PREMII ALE
UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA, ALE SALOANELOR INTERNAȚIONALE DE CARTE ROMÂNEASCĂ Ș.A.

ECHINOCTIUL TOAMNEI

Echinocțiul toamnei bate la ușă
Iar ecoul de Dincolo îi răspunde, răsrânt
În privirea șopârlei, în cutremurul șarpelui
Ce se-ntoamnă smerit sub pământ.

Tulburat, din adâncuri Ceasrecele iese
Cu povara-i de brume prevestind adormiri –
Numai nunțile raiului își horesc primăverile
Până-n salba de roură plânsă de miri.

Jumătate în cer, jumătate-n cenușă
Discul lunii, mușcat, s-a prelins peste văi
Și stă gol, cumpănit între viață și moarte
Ca neliniștea inimii dintre două băți.

Echilibrul puterilor zilei și nopții
Se adună-ntr-un ac, fără ceas, și din nou
Tu și eu – zi și noapte, iubire, împarte-vom
Fâlfâitul aripilor, două, din ou...

24 septembrie 2016

LA PRAGUL DE IDEE-N SINE

culmea-i
să vânezi ideea-n sine
când se zbate mut
sub pleoapa nopții
ca un pui de zeu
sustras mirării

culmea
să-i adulmeci saltul
după ce te-ntrebi întruna
îndoind mirarea

și bușind-o până
dincolo de punctul orb
al întrebării

doar atunci simți-vei
tulbure și prea minuscul
cum se zbate disperat
ideea-n sine
alungată din desimea
propriului gând

fără corp/dezlocuită
surd lovindu-se/aflându-se
sieși rigă și dușman

și ițindu-se în lumea
de cuvânt
ca-n limanul
sau carcasa
unui cuib de creier
poate mai bogat de-o șansă
dar îndată mai orfan

2 martie 2016

ORBECĂIND

orbecăim avansăm
până când ne-am rupt
de buric și atunci
tuturor celor
câte nu le cunoaștem
le spunem: Nimic

în jurul propriei umbre
de cuget de deget
medităm delirant –

celor ce nu ni se arată
le strigăm: Neant

Neaude-Nevedele
țâncul pământului
nu ne mai latră
cu pană de inger
ne mătură
afară din vecie –

ne râd și ne scuipă în față
toate cele preamulte
cărora le-am zis:
Zădărnicie

30 octombrie 2016

NICI PRIN HEI-RUPTUL CAPULUI

Viitorul e, cred, al celor care
vor reuși să spună: „Ei și?”
(Mircea Eliade)

dealuri zdrelite
maluri mâlite
totul așteaptă nașterea Pruncului
ori să-l înece
ori să-l înalțe
sus în abisul de soare abrupt
ape s-au rupt:
hei rup –

când nou cuvânt
își va deschide rana
atunci cum vei cădea sub arma
indiferenței sanitare?

vei pune iarăși
șfichi și sare
pe fiecare nerv durut?
de la o zi până la alta
ești prins în cuie-minutare
bătute surd
în ceas de lut:
hei rup –

oră de arbore-i arbustul
de sângerel surprins sub ramul
cel încă plin
de-un freamăt vechi și anonim
în urmă s-o fi rupt un vreasc
în față ce-i? un secol flasc?
ori sub vitrega stea sângerândă
după basmele vetrei abrupte
alte himere nu s-au dedus
și vraja s-a rupt:
hei rup –

nici prin hei-ruptul capului
să-ți treacă
lama acestei surde bucurii –
*rănită-i rana grea de arma
indiferenței solitare* –
te doare ȘI? Ei Și-ul încă nu-i

numai când nu vei deloc
atuncea te vei împlini:
când te va între-rupe
fatidicul
EI ȘI

10 februarie 2010

SECERİȘ

cum
să înduri
aceste guri
de grote spâne
fugind
după sine?

cum să împaci
vârstele roz
cu timpul ros
de vârcolaci?

s-amesteci
cum
spice
de grâu
cu sânge
de maci?

strânge
rabdă
și taci

sau mai ales
taci

OGARUL CLIPEI

ogar al clipei
al deșertăciunii –
cărările mielului de mine
cel nenăscut
adulmecându-mi-le
crud –
abia cu anii
prind a înțelege
de ce/ despre ce
urlă lupul
cărunt
după gâtul tăiat
de secera
lunii

UȘA MECANICĂ

aleargă aleargă
la trap
după noi

ușa cu oiști
cu felinare
cu dobitoace
interioare

pe carburanți
ori pe drojdii
aleargă

după stâlpii de fum
după oscioarele noastre
mecanice
după vorbele noastre
încartiruite
prin cărți

nici nu prinsesem de veste
când mușchiul s-a rupt
și l-a salvat siliconul
sau când implantul și cipul
ne perfectaseră chipul

...aleargă/alergi/alergăm
zuruind
tot mai stigmatizați
și mai alarmați
că după noi
aleargă omul
STRUNGA
După stranii pășuni
crescute cu sâni
de mirese amante muieri
mai presărate
cu bancnote și sticle uscate
ne îmbie constant
așteptând să ne
strângă
la sânu-i glisant
Măria Sa
nesățioasa de
Strungă

După războaie
dintre lupi și miei
dintre iepuri și morcovi
dintre vulturi și capre
după neamurile lor

mereu neîmpăcate
plânge Strunga
rând pe rând
înghițindu-se
toate

Precum fiind și până la
și după tot fiind
devreme pa
ne zice pa
șăgalnica
și seducătoarea de viață
duios surâzându-ne
prin imensa ei
strungăreață

AM LUPTAT

Am luptat
lupta cea dreaptă
și-am aflat
lumea cea strâmbă
care fericit
se-ndreaptă
către nebunia
tâmpă

ATUNCI

Mariei

Atunci, când eu nu voi mai fi
Decât un fulg spre noi stamine,
Va răsări o nouă zi
Din timpul meu. Dar fără mine.

Atunci când tu nu vei mai fi,
Uitări și praf se vor așterne
Peste hârțoage cu stafii
Întroienind găoacea iernii.

Atunci când noi nu vom mai fi,
Un lung cortegiu de cuvinte
La coș, pe rug va mântui
De noi aducerea aminte.

Și totuși, dintr-o stea amară
Striga-voi către morți și vii:
Să-mi fie Limba, Neamul, Țara,
Chiar și atunci când n-om mai fi...

19 martie 2016

Emil Loteanu la mormântul tatălui său (m. 1949), cimitirul din Rădăuți

PROZĂ

VIN TARE
de ANATOL MORARU

Boris vrea să devină scriitor de mare altitudine, ca Balzac. L-a impresionat cum acesta îl implorase pe taică-su, care-l vedea negustor cu sevă, să-i dea un an de răgaz ca să scrie un roman celebru și să devină bogat la nici 19 ani. În clasa a XII-a - cea de liceu, Boris a redactat un roman autobiografic, “Cămașa lui Hector”, de 308 pagini. A rămas însă dezamăgit când Vitalie Corobca, redactorul de la “Clipa Astrală”, l-a îndemnat, după ce i-a citit manuscrisul pe reprize, să-l abandoneze pentru mai târziu. Deocamdată, e la anul I la Jurnalism și se gândește să rescrie romanul. L-am rugat să mă ajute să duc la garaj două baloturi cu cărți în rusă, cumpărate încă de pe vremea studenției mele, care a coincis cu perioada socialismului dezvoltat în economie și cu cea a realismului socialist în artă. Pe drum, mi-a povestit fabula romanului. Are dreptate domnul Corobca, scriitura lui Boris e tratatul unui miel despre structura și funcționarea turmei.

Așezasem pe un raft baloturile și mă gândeam dacă e bine să cobor în beci după un ulcior de vin. Nu-i vorbă, mai băusem cu studenții mei, dar erau de la anul III. Parcă simțind momentul de derută, Boris zice:

Domnule profesor, vreau să vă servesc cu un vin făcut de buneii mei din Soldănești.

Poftim?

E ziua mea de naștere și aș fi bucuros, dacă ați accepta...

Am adus din beci brânză de oi și un borcan cu pește pregătit în autoclavă, am stricat niște nuci și am feliat o franzelă. Boris a scos din rucsac o sticlă de doi litri de plastic cu vin roșu și un pachetel cu alune. Ne-am așezat la masă. Am rostit o scurtă urare de ani mulți și frumoși și i-am sugerat că ar fi fost bine să fi sărbătorit împreună cu colegii la cămin. Mi-a spus că au făcut o lată încă aseară. “Doar praznicele se fac înainte”, mi-am zis.

Vinul era tare, cu zahăr... La noi în sat, pe vremea copilăriei mele, unii gospodari făceau vin cu zahăr pentru “ezdovoi”. Rețeta era simplă: după ce se

scurgea ravacul, în cadă se turna apă și zahăr. Toamna, căruțașii colhozului, “ezdovoi”, erau foarte căutați pentru a aduce popușoii oamenilor de pe deal, răsplata pentru truda cailor fiind câteva pahare de licoare năucitoare. Am golit paharul din mai multe înghițituri. Boris s-a repezit să mi-l umple iarăși. L-am refuzat: “Mulțumesc, e prea tare, nu-s obișnuit”. “Bunelul îi pune special zahăr, ca să se hrănească vinul”. Am acceptat încă jumătate de pahar...

Ratasem admiterea la Jurnalistică la Universitatea de Stat și m-am angajat lăcătuș la Uzina de tractoare, cu ideea să încerc la anul. Locuiam în camera 37 din căminul nr. 3 de pe strada Transdafirilor. Vecinii Igor Melnic și Pașa Sorbală erau din Sipoteni Călărașilor. Igor era înalt, brunet, cu ochi bulgărești și nas subțire, iar Pașa - scund, cu ochi albaștri și păr blond cârlionțat. Cârlionții erau minusculi, niciodată nu înțelegeam dacă s-a tuns sau și-a spălat capul.

Igor avea caracterul unui haiduc de Călărași, pe când Pașa era timid ca o fată neîncrepută.

Ei, tocmai Pașa nimerise între cracii unei rusoaice din blocul de vizavi al cărei bărbat era șofer de tir și, cum aveau doar un pisoai, Natalia Andreevna se temea să doarmă singură. De, cine poate cunoaște adâncurile sufletului rus. Astfel că Pașa era nopți la rând la datorie, noi locuind de fapt în doi.

Într-o sâmbătă de noiembrie, Igor m-a invitat la Sipoteni la o petrecere: un coleg de clasă pleca la armată. Am acceptat cu plăcere, satul mi s-a părut pitoresc ori de câte ori l-am văzut prin fereastra trenului. Am ajuns spre seară. Părinții lui Igor erau codreni ospitalieri, nu vă mai spun ce bucate ne-au pus pe masă, iar vinul își îndreptătea faima.

Premilitarul, care dădea petrecerea, trăia în cealaltă margine de sat. Am urcat anevoie în amurg un deal abrupt. Cât mi-am tras răsuflarea, Igor a fumat o “Leană”. Cortul, lung de vreo 25 de metri, era înălțat în hudița de lângă casă. La intrare, pe un fel de podium, în fapt o caroserie veche de camion

pusă pe cotileți, echipa de muzicanți cânta “Fa Ileană cu bariz”. Deocamdată, nu dansa nimeni. Am dat mâna cu băieții adunați în fața cortului. La fete nu m-am uitat defel, mă prevenise Igor să n-o fac. Peste puțin timp, am fost invitați la masă. Grișa, premilitarul, era dintr-o familie de colhoznici săraci, în consecință, pe masă predominau salate de legume și mâncăruri pregătite din pește congelat. Vinul era pentru “ezdovoi”: tare și amărui, de parcă adăuga-seră frunze de tutun și galoși expirați. Un flăcăuan s-a apropiat de Igor și i-a spus ceva la ureche. Acesta s-a încruntat și a ieșit din cort. De cealaltă parte a mesei, face to face, cum se spune astăzi, ședea o domnișoară cu sâni mari și ochi albaștri. Mi-a zâmbit galeș. Am preferat să-mi pun în farfurie o coadă de mintai. S-a întors Igor. “Te vor bate”, mi-a zis necăjit.

Pentru ce, că doar n-am făcut nimic? Așa e la noi obiceiul, dacă vine un flăcău străin, îl bat numaidecât.

Păi, de ce nu mi-ai vorbit la Chișinău de tradițiile voastre seculare, că renunțam.

N-am știut că s-a întors Ghilanul. Cine s-a întors?

Toți în sat se tem de Grișa Negară, îi zic Ghilanul. Era plecat la Arhanghelsk, la tăiet pădure pentru colhoz. Nu știam că s-a întors ieri.

Nu înțeleg nimica.

E scăpat de armată și îi cât un buhai. Când lipsește din sat, cei din banda lui devin mai blânzi.

Cred că mă făcusem o mică banchiză. Nu-i mai auzeam nici pe Igor, nici pe muzicanți. Chestia e că și la noi în sat exista obiceiul de a-i bocăni pe flăcăii străini, dar măcar se osteneau mai întâi să-i provoace, ca să aibă motiv, pe urmă, tata nu ne bătea deloc, chiar și când o făceam de nu se mai putea. De exemplu, când, în loc să cumpărăm 5 litri de gaz lampant, eu și fratele Andrei am cheltuit banii pe bilete la un film cu două serii, iar în butelie am turnat apă, tata, cu toate insistențele punitive ale mamei, s-a limitat să ne țină, preț de o oră încheiată, o lecție de morală

cu exemple de la începuturile lumii, ca să înțelegem mai în profunzime mișelia faptei noastre. Nici cu băieții din mahala sau din sat nu mi s-a întâmplat să mă bat. Aveam 5 verișori drepți: Ion, Vasile, Andrei, Tolea și Mișa Bulban și nimeni nu îndrăzne să-și riște sănătatea. Astfel că, deși nu fusesem bătut niciodată, mă temeam grozav de chelfăneală.

Igor a tras pe nerăsuflăte un pahar de “cocktail Molotov”, s-a șters pe la gură cu măneca scurtei și mi-a zis să nu mă mișc nicăieri, că acuși vine.

În jurul meu, norodul se veselea din răsputeri. Grișa, legat cruciș cu panglici multicolore, era fericit, de parcă urma să plece în croazieră în jurul Europei și nu într-o unitate de infanterie motorizată din Kramatorsk. Țătoasa domnișoară de vis-à-vis nu-și lua ochii de la mine. Cred că semănam cu un înger căzut de Bobotează în copcă. Igor a apărut peste un sfert de oră aburit, de parcă îi lămurise lui Attila de ce nu poate să-i dea cheile de la toate porțile Romei. S-a așezat greoi alături, a umplut ochi paharul meu și al lui.

- Să bem.
- Nu-mi prea ticnește, zău.
- Bucură-te, am rezolvat problema.
- Adică.
- Uite cum stau lucrurile: jumătate din Sipoteni lucrează la Chișinău. Le-am spus că tu ești avtoritet la Botanica și că porecla ta este Kotovski. I-am zis lui Ghilanu: treaba voastră, n-aveți decât să-l bateți, dar să știți că veți avea probleme, când sunteți în Chișinău. Așa că te vor lăsa în pace.

Am dat paharul peste cap și am înfulecat o bucată de mintai. Același băiețandru pipiriu s-a apropiat deja de mine și m-a spus că mă cheamă Ghilanu. În spatele cortului, fumau șase flăcăi scăpați de armată. Deși boabele mi se făcuse cât două boabe de năut, i-am salutat cu oarecare demnitate. “Caroce, uite cum e treaba”, a zis un haidamac de vreun metru și nouăzeci, proprietar a doi pumni cât două sfecle de zahăr în ajunul recoltării, „n-am știut că ești avtoritet la Botanica. Eu respect pătăanii, așa că veselește-te în polnâi hod”. „Poneatno. Când sunteți prin Chișinău și aveți vreo problemă, mă găsiți”. „Încă ceva, Valea în seara asta e a ta, o să-ți deie”.

Întors în cort pe picioare nesigure, i-am spus lui Igor că totul e în ordine. De bucurie am mai ars câte un pahar. Valea s-a încolăcit de mine ca iedera de stejar. Am început să gust din petrecere. N-o mai lăsam pe domnișoară din brațe, iar muzicanții mi-au cântat din oficiu “Milion alăh roz” și “Sinii inii”. Mă simțeam precum o vacă sacră tolănită pe un gazon din Delhi. Cum însă căile Domnului sunt nebănuite, mai nu mi s-a întâmplat o catastrofă. Când am ieșit iarăși cu Valea pe mine în mijlocul dansatorilor, s-a apropiat un omulean beat și m-a întrebat dacă-l știu pe Vasea Hoholu de la Botanica. I-am spus că nu am cum să-l știu, că la Botanica sunt vreo 200 de mii de locuitori. Omuleanul a devenit arțăgos: “Ascultă, ce fel de avtoritet ești tu, dacă nu-l știi pe Vasea Hoholu?” Am simțit în ființă, precum celebrul spion sovietic Știrliț, tremurul deconspirării. “Am glumit, conecino că-l știu pe Vasea Hoholu, cine nu-l știe”, i-am zis. “Maladeț, uite așa e bine”, mi-a zis omuleanul și a ținut morțiș să bem

câte un pahar. Țin minte că am mai ieșit cu Valea încă la un dans, apoi am căzut în beznă. M-am trezit a doua zi dimineată de la o durere strașnică. Cu toate că Igor mă ținuse strâns de braț, am căzut din tren direct cu fața de peronul gării din Chișinău. Și asta sub privirile celor din Sipoteni.

- Domnule profesor, vă rog să mai serviți că abia un litru de vin am băut.

Mulțumesc, Boris, dar simt că mă dor cicatricele.

Adică.
- Să știi, tinere, că Marcel Proust e genial: memoria voluntară funcționează.

Mai țin minte cum am mai băut încă un pahar de vin, i-am dăruit “O zi mai lungă decât veacul ” în chirilică și cum, ajuns acasă, mi s-au stins beculețele...

Ce să vă spun, am o problemă. Profesorul meu, pentru care păstrez toată stima, a adormit pe scaun în garaj. Eu tocmai turnam în pahare restul de vin și dumnealui a adormit, fără să mă avertizeze. Se vede că profesorii beau vin ales, nu-s deprinși cu de al nostru. Intrasem în panică, or, trebuia să strâng de pe masă, să încui garajul, să-l duc pe domnul profesor acasă. Nu sunt eu chiar lipsit de experiență, tot l-am cărat pe tata de patru ori de la barul din centru, dar acum era vorba de profesorul meu. M-am gândit să fac ordine pe masă, poate între timp se trezește. Am strâns și am aruncat resturile de mâncare unui câine ponosit, Akbar mi se pare, tolănit în fața garajului încă de cum am venit. Mai încolo nu știam cum să procedez, domnul profesor dormea cu capul dat pe spate. L-am strigat încetișor, apoi ceva mai tare. Nimic, doar Akbar a început să mârâie. Am îndrăznit să ating ușurel umărul profesorului, fără rezultat însă. Am chemat un taxi de la Compania Lime-Taxi,ăștia sunt cei mai ieftini din oraș. Mi-au spus că vin în zece minute. Am găsit cheile de la garaj pe măsuta de lângă ușă. Când a venit taxiul, Akbar a început să latre leneș. Mă temeam să ies, bine că șoferul s-a dovedit a fi ingenios, a tras mașina chiar lângă ușă. Câinele s-a retras plictisit spre căsuța paznicilor. L-am strigat iarăși pe domnul profesor, l-am zgâlțâit timid, dumnealui însă răsufla netulburat. Șoferul a ieșit să vadă de ce ne reținem. M-a ajutat să-l așez pe bancheta din spate. Am stins lumina și, după ce am încuiat garajul, mi-am dat seama că uitasem volumul lui Aitmatov, dar taximetristul se enervase deja, așa că am urcat și eu. Șoferul m-a atenționat că trebuie să pregătesc 40 de lei, chipurile e vorba de o chemare în afara orașului, deși garajele din asociația Gudok se află dincolo de Răut, la nici un kilometru de cartierul Dacia. Să-l hăt în mamă, și eu nu am la mine decât 25. Mă gândeam cum să ies din situație, că n-aveam să-l scotocesc pe Dumnealui prin buzunare. Nu degeaba însă mă laudă mama că știu să mă descurc. Până la urmă, am găsit nimerit să-l sun pe Ion Chinezu ca să mă aștepte în fața căminului cu 20 de lei în mână. L-am ajutat pe domnul profesor să coboare și l-am însoțit până la lift. Intrat în ascensor, Dumnealui s-a trezit brusc, mi-a mulțumit pentru că l-am ajutat să duc cărțile și a apăsat pe buton. Taximetristul a încercat să afle de la mine de ce se apucă lumea de băut, dacă nu poate.

Note explicative
Domnul *Dorin Cojocar*u, născut la 19 octombrie 1965, domiciliat pe str. Bucovinei 14, ap. 16, mun. Bălți, profesor universitar, a suferit la 30 octombrie 1982 o comoție cerebrală gravă, pe care nu a tratat-o complet. În consecință, domnul profesor Dorin Cojocar u poate cădea uneori în stare de inconștiență, mai ales sub influența băuturilor alcoolice.
Elena Marcoci, medic de familie, grad superior II.

VOX CLAMANTIS

10%
DE GRIGORE **CHIPER**

La scrutinul prezidențial din 2016 au participat circa 10% dintre tinerii cu vârsta cuprinsă între 18 și 25 de ani. Aceste date au fost comentate pe larg în presă. Autorii se arătau surprinși și chiar bulversați de rata foarte scăzută de participare a tinerilor la politica statului. O rată care îi scoate de fapt în afara vieții politice și sociale, așa cum au constatat în presa de la noi și cea străină unii comentatori. Asta înseamnă că 90% nu se simt legați de țară, de comunitate și, poate într-o perspectivă, nici de familie. Unii au plecat deja în străinătate, ceilalți – Câți o fi? De date statistice nu dispunem. – nu cred că votul lor contează fie că vor pleca și ei mai târziu, fie că vor rămâne.

Ce modele create în perioada independenței poate oferi societatea noastră tinerilor de astăzi? Exemplele pozitive sunt bruiate de cele negative, care copleșesc prin amploare.

Mulți dintre tinerii de astăzi trăiesc cu banii trimiși de părinții care muncesc în străinătate. În situația dată și copiii au aspirațiile îndreptate în altă parte, nu prețuiesc averea pe care am moștenit-o, ca să folosim un clișeu. Când ai ocazia să vezi orașele occidentale, orice stradă renovată de la noi îți pare, pe lângă atâtea stricate, un detaliu lipsit de importanță, ceva care poate fi trecut cu vederea.

Tinerii de azi sunt odraslele celor care au trăit într-un stat de tip asistențial. Mulți părinți îi corcolesc pe copii, încearcă din răpputeri să îi ferească de griji. În goana după un câștig mai bun, obținut de părinți în străinătate sau pe loc, cumulat din mai multe surse, căci salariile plătite de angajatorii noștri sunt de regulă mici, copiii au deprins și ei lecția: de a se interesa doar de această latură a lucrurilor. Pe de altă parte, RM a aplicat, în cadrul unor programe internaționale, alte politici de asistență și ocrotire a tinerilor. Unii psihologi vorbesc acum despre un fenomen mai larg decât cel observat la scară națională: tinerii sunt protejați într-o formă exagerată, încât tutela îi lipsește de independență și inițiativă, le mistuie voința, îi face inadaptabili.

Lumea dorește schimbări, dar aceste schimbări se fac într-un ritm prea lent. Generația în vârstă,

educată la școala comunistă a promisiunilor deșarte, este deprinsă cu exercițiul amânării sau pur și simplu acceptă viața în forma în care i s-a dat. Cei tineri imaginează alternative.

Maia Sandu, unul dintre candidații la postul de Președinte în turul doi de scrutin, a reaprins flacăra discuțiilor cu privire la bacalaureat și chiar studii în general. Observațiile arată că BAC-ul organizat cu supraveghere video îi disciplinează pe copii. Profesorii erau cei care depuneau efortul pentru a face față strategiilor didactice tot mai sofisticate, în timp ce elevii își asumau vreo 10%. E necesară o reformă și în sistemul de învățământ superior, ca să nu spunem că întreg statul are nevoie de reformare.

Ghemotocul de probleme pare atât de complex, încât este foarte dificil de a învinui pe cineva sau ceva anume, de a găsi o soluție pe termen scurt sau mediu.

Mergând pe străzile din Chișinău, poate și din alte municipii (acum sunt mai multe), nu ți se pare că ai trăi un exod al populației. Mulți tineri colcăie pe străzi. Această aglomerare, care este doar efectul sărăciei moldovenilor și al lipsei oricărei organizări citadine, creează impresia că oamenii sunt la locul lor, nimic grav nu s-a întâmplat, totul este în regulă, ca înainte. Dar e suficient să intri într-o librărie ca să vezi una dintre fațetele realității dezolante.

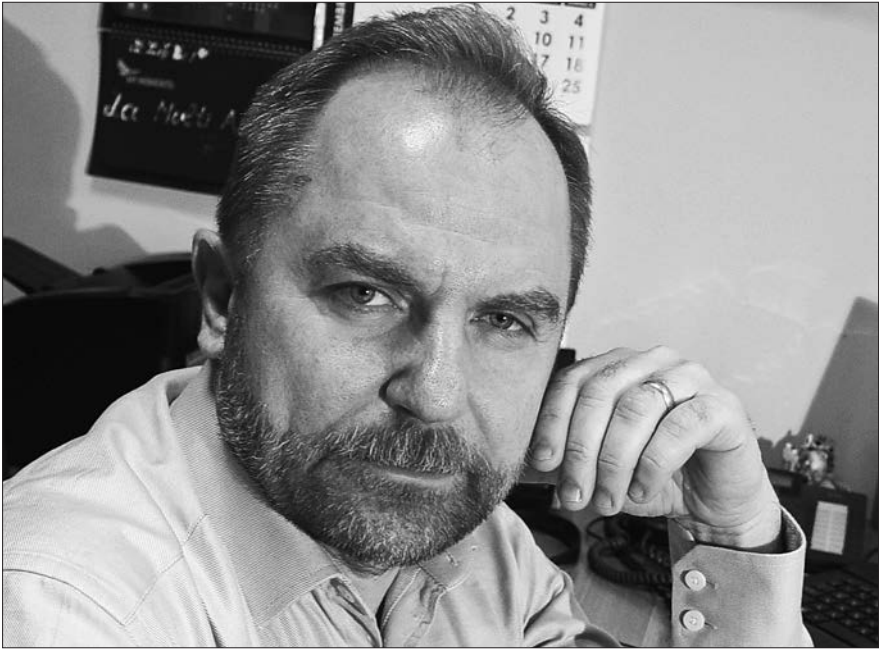
Niște scriitori îmi povesteau deunăzi că au fost recent la o întâlnire cu un grup de studenți de la o facultate de litere din capitală și au lansat acolo antologia de proză scurtă cehă *Coama leului pe pernă*. Între participanți a fost și Lidia Nașincova, una dintre cele două traducătoare din cehă în română. Pot fi decupate suficiente pagini din acest minunat volum, care să trezească dacă nu interesul măcar curiozitatea, dar întrebările studenților (peste treizeci la număr) s-au limitat în mare măsură la faptul cum să obțină o bursă sau un alt tip de sejur în Cehia. Traducătoarea, care nu avea nicio treabă cu vânzarea de carte, s-a mirat că se vânduseră doar trei cărți. M-am gândit atunci, ascultând povestea, că este vorba de aceleași 10%.

INTERVIU

realizat de
ADRIAN CIUBOTARU

IURIE BÂRSĂ:

„DATI-NE OPERE DE CALITATE SI VOM SALVA DOMENIUL EDITORIAL DIN REPUBLICA MOLDOVA...”

CU DIRECTORUL EDITURII ARC, DL IURIE BÂRSĂ, DESPRE COMPETIȚIA DE PE PIAȚA EDITORIALĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA, DESPRE STRATEGIA „OCEANULUI ALBASTRU” ÎN AFACERI ȘI MODUL DE A LUCRA „NEMȚEȘTE”, DESPRE MANUALELE ȘI CĂRȚILE DIGITALE.

Adrian Ciubotaru: Stimate dle Iurie Bârsă! Contrar tuturor pronosticurilor și temerilor, afacerea editoria-lă supraviețuiește în Republica Moldova. Nu știu dacă “prosperă”, dar rezistă tuturor intemperiiilor, mai ales penuriei cronice de cititori. Își vede de treabă și scoa-te cărți, cărți bune și foarte bune, dacă ne referim în special la cele trei-nave amiral ale flotei editoriale locale, Cartier, Știința, ARC. Știu că veți ironiza pe sea-ma “flotei”, mai ales a “navelor-amiral”, dar aceasta nu schimbă datele problemei. Care e secretul, dacă nu al “succesului” sau al “prosperității”, cel puțin al acestei supraviețuiri, pentru mulți surprinzătoare?

Iurie Bârsă: Răspunsul la această întrebare se conține chiar în una din afirmațiile pe care le-ați făcut mai sus. O să accept însă regulile de joc propuse de dumneavoastră și o să dezvolt ideea.

Sunt flatat să aud că Editura ARC este una din, cum le numiți dumneavoastră, “nave-amiral”, însă nu pot accepta acest lucru, pentru că i-aș jigni astfel pe alți editori, care lucrează cot la cot cu noi pe o piața atât de mică de carte cum e Republica Moldova. În genere, topurile, clasamentele etc. sunt o mângâiere pentru cei mici și săraci, care au tot felul de frustrări. Nu sunt împotriva competițiilor și nu neg că urmăresc ce fac colegii mei din Moldova, din România și din alte țări. Dar un clasament, potrivit «scorului de la Hamburg», adică unul care să arate un sistem veritabil de valori, nu există, iar toate altele sunt lipsite de sens. Vă aduc un exemplu. Câțiva ani în urmă, Editura Gunivas a scos pe piață cel mai mare dicționar de sinonime într-un singur volum, la care au lucrat timp de vreo șase ani de zile unii dintre cei mai mari lexicografi de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” al Academiei Române, Filiala Iași, și cadre didactice de la Universi-tatea „Al.I. Cuza”. Editura a investit în acest proiect o groază de bani. Credeți că acest eveniment editorial a fost cumva remarcat la târgurile ulterioare de carte atât de la noi, cât și din România? Toți s-au făcut că plouă. Editurii i s-au dat niște diplome de consolare, iar premiile mari le-au luat cei cărora le-a venit rân-dul. Despre ce fel de clasamente putem vorbi în acest caz? Nu credeți că trebuia totuși de dat Cezarului ce-i a Cezarului, dincolo de toate clasamentele? Succesul oricărei afaceri, în cazul nostru al unei edituri, stă în

abilitatea de a găsi un public țintă, a înțelege care sunt cerințele și așteptările sale și a i le împlini. Și anume penuria de cititori, de care ați pomenit, face să existe o competiție pentru a ocupa unele sau alte segmente ale pieții și astfel a supraviețui. În funcție de cum îi reușește să facă acest lucru, o editură prosperă, supra-viețuiește sau se ruinează. Oricât de straniu ar părea, potrivit *strategiei oceanului albastru*, în Republica Mol-dova, editorii se mai pot bucura de un minim confort în activitatea lor (datorită unei competiții mai slabe), în comparație cu cei de pe alte piețe ale lumii, colorate în roșu. *Strategia oceanului albastru* demonstrează că o concurență acerbă duce la un ocean roșu însângerat.

A.C.: Mai mulți ani în urmă despre Editura ARC se pu-tea spune, mai în glumă, mai în serios, adică păstrând bine de tot proporțiile și dozând atent încărcătura emoțională a epitetului, “La trecutu-ți mare, mare viitor!”. O spuneai însă fără teama de a o da prea tare în bară: raportată la piața și realitățile culturale ale Basarabiei, producția ARC-ului excela prin calitate, prin profesionism, prin numele autorilor editați. Mai multe colecții originale, dicționare importante, unele – o adevărată premieră pentru piața de carte panro-mânească –, volume de specialitate, serii de autor, al-bume de artă, cărți pentru copii, apreciate de cititorii profesioniști și de cititorii de rând, aici, dar mai ales în România, v-au făcut cunoscuți și respectați. Acum se observă însă un recul evident spre cartea comer-ci-ală, orientată strict spre un anumit segment al pieței. Producând masiv cărți-jucării sau, mai exact, jucării concepute în formă de cărți, ați intrat în competiție cu liderul altădată necontestat în domeniu, Editura Prut, dar riscați astfel să abandonați competiția cu Cartier și Știința pentru cartea propriu-zisă. Să fiu înțeles corect: nu am nimic împotriva cărților-jucării, au și acestea rolul lor în educarea și instruirea ce-lor mici. Și-apoi, fiecare agent economic procedează după bunul său plac, scopul fiind câștigul. Totuși, ați renunțat benevol la o producție care vă făcea vizibili, vă recomanda nu numai ca pe o editură oarecare, ci ca pe un reper cultural. Într-un an de existență a *Re-vistei literare*, de exemplu, nu știu dacă am prezentat în paginile acesteia mai mult de zece cărți de la ARC (vreo două-trei foarte bune, de altfel). Cam atât. O ci-

fră incomparabilă cu contribuțiile din anii precedenți. Care sunt cauzele acestei devieri, sper că temporare, a editurii de la statutul care a consacrat-o?

I.B.: Este o părere greșită, pe care v-ați format-o cel mai probabil din lipsă de informare. Îmi pare rău că, în loc să abordăm niște subiecte vitale pentru domeniul editorial, trebuie să folosesc acest spațiu pentru a vă spulbera ideile preconcepute pe care le aveți.

Să știți că anume în perioada la care faceți referire, Editura ARC s-a “pricopsit” cu atâta carte, încât avem titluri pentru zeci de *Reviste literare* și mai rămân și pentru posteritate. Unele cărți așa și nu și-au găsit nici până azi cititorul, deși au fost scrise de autori de la noi considerați consacrați.

În ce privește aparițiile noastre recente, tocmai în acest moment, am dat la tipar trei cărți originale de matematică, cu tiraj total de 3500 de exemplare, elaborate în limba engleză de matematicieni cu re-nume mondial, pe care le vom exporta cu avionul în SUA. *Revista literară* nu are o rubrică dedicată unor astfel de cărți. Vă asigur însă că revistele de specialita-te americane nu vor trece cu vederea această apariție, precedată de alte 5 cărți de același gen, tipărite tot în anul acesta, tot pentru SUA. Care editor nu și-ar dori o asemenea performanță?

Mai mult decât atât, de-a lungul activității editurii, am scos pe piață aproximativ 60 de titluri de carte de specialitate din domeniul contabilității, businessu-lui, marketingului, managementului, auditului și din alte domenii ale economiei. Aproape toate au devenit cărți de referință și servesc drept material didactic pentru studenți și specialiștii de profil din tot spațiul românesc. Din păcate sau din fericire, reperele cultu-rale nu sunt pentru toți aceleași. Businessul editorial prosperă atunci când valorile criticilor, ale autorilor și ale editorilor coincid cu cele ale cititorilor. Dacă acest lucru nu se întâmplă, e semn că cineva greșește și, în consecință, editurile falimentează, iar autorii nu au ce mânca. În economie totul e simplu: oferta trebuie să se apropie de cerere. Vă ofer un exemplu. La *Târgul Internațional de Carte de la Frankfurt*, editurile din Republica Moldova și-au expus titlurile pe care le con-siderau cele mai relevante. Interesul față de noi însă nu a coincis de cele mai multe ori cu ceea ce am vrut noi

să promovăm. Publicul inițiat de acolo a căutat autori ca Sergiu Musteață, Igor Cașu, Liliana Corobca, Iulian Ciocan, Vitalie Ciobanu, Emilian-Galaicu Păun, Iurie Colesnic etc. Dintre titlurile expuse, au atras o atenție sporită albumul *Arta măștrilor basarabeni*, apărut la ARC și, n-o să mă credeți, albumul *Maria Cebotari. Stea rătăcitoare*, apărut la Editura Prut, binecunoscută pentru cărțile pentru copii pe care le scoate.

Tot în ultima perioadă, pe lângă albumul menționat anterior, *Arta măștrilor basarabeni*, au mai văzut lumina tiparului și alte ediții originale, cum sunt *Dicționarul greco-slavo-româno-latin (secolul al XVII-lea)*, de Nicolae Milescu Spătarul, un volum ce conține peste 1200 de pagini; *Cetățile bastionare din Moldova (sfârșitul sec. al XVII-lea-începutul sec. al XIX-lea)*, autor Mariana Șlapac, o lucrare de cercetare, ce include schițe, gravuri, proiecte etc.; *Patrimoniul cultural al Republicii Moldova; Dicționarul tematic ilustrat* de Elena Ungureanu. Chiar și pentru cea mai dotată editură, să pregătești asemenea cărți pentru tipar este un adevărat tur de forță. Cu toate că aceste cărți ne-au răpit o mare parte din timp și efort, asta nu ne-a împiedicat să fim un lider incontestabil după numărul de titluri editate în ultimii 3 ani și înregistrate la Camera Națională a Cărții din Republica Moldova. Dacă ați vorbit de albume de artă și enciclopedii, păi, fără falsă modestie, nu văd edituri în Moldova care ar ridica mânia și ar intra în competiție cu noi. Albumul *Arta măștrilor basarabeni* a fost prezentat la Târgul Internațional de Carte de la Frankfurt din acest an drept carte de referință la capitolul grafică de carte la standul Ungariei. Acum, o tipografie din Ungaria, tipărește o nouă lucrare științifico-enciclopedică marca ARC, cu imagini originale, elaborată de savantul Tudor Cozari și recenzată de cel mai mare ornitolog român, Dan Munteanu. Volumul de poezie *Cu picioarele afară. Cincisprezece poeți flamanzi*, apărut anul acesta în parteneriat cu *Flemish Literature Fund*, a fost expus la standul Flandrei și Olandei la același târg de la Frankfurt. Acestea să fie oare efectele reculului despre care vorbiți?

Nu-mi fac iluzii că Editura ARC ar putea cândva depăși pe segmentul de ficțiune sau publicistică așa edituri consacrate ca Humanitas, Polirom, Curtea veche sau Paralela 45. Însă odată ce edităm titluri și din aceste domenii, ne străduim să le facem *nemțește*. Toate cărțile noastre, pe lângă faptul că sunt alese pe sprânceană, mai sunt și executate *cum scrie la carte*: cusute și apoi lipite, arătându-ne în așa fel respectul față de cititorii noștri, în timp ce multe edituri, în goană după profit, doar lipeșc paginile din carte fără să le coase. Albumele noastre de artă au fost tipărite la una din cele mai vechi tipografii din Europa, la cea din Debrece, care a început să tipărească acum 450 de ani. Vom scoate și în continuare ficțiune, carte de artă, cărți de istorie, dicționare, antologii, manuale și auxiliare școlare și desigur carte pentru copii. Am o bucurie deosebită să-l văd pe nepotul meu cu ochii licărind de fericire atunci când îi aduc o carte nouă care a apărut chiar la editura pe care o conduc!

Da, cartea pentru copii se vinde mai ușor și mai repede, cu alte cuvinte este o carte comercială. Îi aud pe mulți vorbind despre cărțile comerciale pe un ton disprețuitor, probabil din cauză că sunt cumpărate de cei mai mulți. Dar nu există nicio editură de succes care să publice doar cărți pentru elite și să ignore doleanțele altor categorii de cumpărători de carte, care au gusturi, mijloace financiare și pregătire foarte diferite. Să răspunzi acestor gusturi înseamnă să faci carte comercială. Iată de ce cele mai multe edituri încearcă să îmbrățișeze cât mai multe domenii, cuprinzând astfel tot atât de multe segmente pe piață. Dacă scoți doar laureați ai Premiului Nobel pentru literatură tot scoți cărți comerciale, dar puțin probabil că te vei putea menține pe piață mai mulți ani, pentru că cei care caută acest gen de carte sunt prea puțini ca să poți avea o afacere profitabilă, în situația în care pe piață mai sunt câteva zeci sau chiar sute de edituri care fac asta. Și acum vă întreb: la ce bun ar face o editură cărți NECOMERCIALE într-o economie de piață? Dacă nu există cerere pentru aceste cărți, din care surse credeți că ar trebui să existe o editură? Este adevărat că există unele proiecte, fonduri, instituții, cum sunt Ministerul Culturii, AFCN sau Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de

Pretutindeni, care acoperă parțial unele cheltuieli de editare pentru proiecte de cărți de utilitate științifică, istorică, culturală etc. Scopul acestor finanțări este să facă acest gen de carte mai accesibil pentru un public cât mai numeros, dar și pentru aceste cărți trebuie să existe cumpărători. Nu aș trece cu vederea faptul că unele edituri mai obțin finanțări pentru ediții deloc originale, scoțându-i de la naftalină pe unii autori doar de dragul subvenției sau pentru cărți ce pot să aducă profit și fără finanțări din afara editurii.

După ce am mărit gama de cărți pentru copii și am extins oferta de auxiliare didactice, pot spune cu certitudine că acum avem mult mai multe posibilități să dezvoltăm și alte domenii, pe care nicidecum nu le-am abandonat, așa cum sugerați dumneavoastră, ci dimpotrivă, am acționat cu consecvență ce ne caracterizează.

În ce privește competiția cu celelalte două edituri, pe care le-ați numit, eu nu simt niciun pericol din partea vreuneia din ele, atâta timp cât avem o cifră de afaceri într-o continuă creștere. Nu v-ați întrebat de ce anume Editura ARC a tipărit și tipărește în continuare albume de artă, enciclopedii și dicționare (originale, nu traduse) care necesită investiții considerabile pe un termen relativ lung? Suntem gata să facem față oricărei provocări, editând orice gen de carte căutat de publicul cititor atât de la noi, cât și de cel din România cu o singură condiție: să fie carte de calitate. Iată că în plină „luptă pe viață și pe moarte” cu Editura Știința am încheiat și un armistițiu care se va solda cu o coeditare a unei noi antologii a *Literaturii române din Basarabia*. Unul din volumele Editurii Arc va fi pregătit de Iulian Ciocan, iar altul de Maria Șleahțișchi.

A.C.: Din echipa editurii ARC fac parte scriitori de prim raft ai literaturii române din Republica Moldova: Eugen Lungu, Lucia Turcanu, Liliana Armașu. La aceștia se adaugă înalt apreciatul pictor și designer de carte Mihai Bacinschi. Cum se lucrează cu atâtea nume mari în colectiv? Cât de manevrabilă și controlabilă este, pentru un director de editură, această concentrație de talente și orgolii pe metru pătrat?

I.B.: Umberto Eco spunea că înțelepciunea nu constă în a distruge idolii, ci în a nu-i crea niciodată! Meritele unei edituri sunt rezultatul unei munci de echipă. Nu cred că cineva dintre angajații Editurii ARC ar putea să creadă că este mai important decât alt coleg de al său. Toți sunt de valoare. În timpul prânzului, sunt ferm convinși că Nina Iachim, bucătăreasa noastră, este cel mai prețuit angajat. Nu suntem un colectiv atât de mare încât să avem fiecare câte unul sau doi înlocuitori. De aceea, fiecare își îndeplinește sarcinile de serviciu în corespundere cu obligațiile stipulate în contractul de angajare. Pentru realizarea unui proiect concret însă este nevoie de spirit de echipă, trebuie să poți miza pe colegul tău. Asta ne unește și dă rezultatele dorite. Când nu există această coeziune, lucrurile se complică vădit. De aceea depun toate eforturile ca între colegii de lucru să se mențină relații cât se poate de prietenești și mă străduiesc să fiu răbdător și indulgent, chiar dacă nu mă caracterizează aceste calități.

A.C.: Știu că ați examinat, în mai multe rânduri, posibilitatea intrării pe piața cărții electronice. Ați considerat și oportunitatea editării de manuale electronice în parteneriat cu edituri din alte țări. Ce părere aveți acum despre cartea electronică și despre difuzarea acesteia pe piața moldovenească sau cea panromânească? Ce credeți despre manualele digitale? Cât de utile ar fi acestea pentru școala din Republica Moldova și de ce nu s-a reușit editarea manualelor electronice până în prezent? Cum interpretați diferendul pe care l-au avut editorii noștri cu Ministerul Educației în această privință acum câțiva ani de zile?

I.B.: Cartea electronică există și acest lucru este un fapt împlinit. Astăzi avem realmente o alternativă a cărții clasice tipărită pe hârtie. Tehnologiile de ultimă oră permit deja să nu sesizăm diferența dintre cititul de pe hârtie și cel de pe un *Kindle*. Ele, de asemenea, permit producerea în cantități nelimitate a acestor dispozitive. Difuzarea cărților electronice pe orice piață din lume, inclusiv pe cea de la noi, nu este limitată de

lipsa *Kindle*-urilor, *iPad*-urilor sau a altor gadgeturi, dar de cererea lor pe piață. Cu alte cuvinte, dacă va crește cererea, va crește și oferta. Și cărțile electronice vor circula, ca oricare alt produs, conform legilor clasice ale economiei de piață. Eu prefer cartea clasică și nu simt necesitatea unui astfel de dispozitiv. Fiecare alege în funcție de preferințele pe care le are. Ce vor face generațiile următoare sau, cum li se mai spune, *nativii digitali*? E greu de spus. Am putea să găsim un răspuns la această întrebare în prezicerile făcute de futurologul Alvin Toffler, care au la bază dezvoltarea revoluționară a tehnicii electronice, conform *Legii lui Moore*, anticipând că omenirea va intra în curând în era *petabyte-ului*. *Legea lui Moore* din anii șaizeci susținea că, o dată la doi ani, numărul de tranzistori dintr-un circuit integrat se va dubla. Ca să înțelegem mai bine la ce performanțe am ajuns astăzi, trebuie să ne imaginăm că în punctul de la finalul acestei propoziții încap peste șase milioane de tranzistoare *Tri-Gate* (tridimensionali). Cu alte cuvinte, pentru a vedea cu ochiul liber un singur tranzistor, e necesar să mărim un procesor la volumul unei case. Tranzistorul este componenta de bază în orice dispozitiv electronic.

Manualul digital e cu totul altă temă de discuție. N-a existat un diferend, ci doar niște discuții în contradictoriu pe această temă și o să încerc să rezum aici câteva idei. Las la o parte problemele legate de costurile extrem de mari pentru pregătirea *content*-ului pentru aceste manuale. Mă refer, în primul rând, la cele legate de animații, softuri, drepturi de autor pentru utilizarea unor produse originale și multe altele care mai există. O să accentuez faptul că la ora actuală nu există o concepție unică nici în străinătate, nici la noi despre cum trebuie să arate, ce trebuie să conțină și căror parametri psihopedagogici trebuie să corespundă un manual digital. Sporadic, ele au apărut în mai multe țări, dar și acolo lucrurile nu s-au până la capăt clare și peste tot manualele electronice sunt complementare celor de bază, cu format clasic. Studiile făcute în mai multe țări despre necesitatea implementării acestor manuale în mare parte sunt finanțate de companiile producătoare de gadgeturi. Nu am prea văzut studii mai aprofundate ale unor specialiști în medicină bunăoară (psihologi și alții). Din rapoartele făcute citim mereu: *au trezit un interes sporit al elevilor*. Dar e și firesc să le oferi copiilor un dispozitiv electronic nou și ei să manifeste un interes sporit. La ce altceva să te aștepti? Pe noi ar trebui să ne preocupe altceva: 1. Cine poate spune univoc ce impact va avea asupra sănătății copiilor pe termen lung utilizarea acestor dispozitive? (Mulți nu știu că senzația de mișcare, pe care o percepem noi ca una dinamică pe oricare din monitoarele existente, în realitate este o schimbare cu o frecvență de 60 de Hz a unor imagini statice. Acestea, schimbându-se cu viteza de 60 de ori pe secundă, creează senzația de mișcare (de film). Dar cum se răsfărâge acest lucru asupra ochilor unui organism în creștere nimeni nu știe. Vă mai întrebați de ce vă dor ochii când lucrați pe computer? 2. Va crește eficiența însușirii programei școlare sau nu? 3. Cât de profunde vor fi cunoștințele acumulate astfel? Cred că, în acest moment, introducerea obligatorie a acestor manuale în școlile din Republica Moldova ar fi o greșală, poate chiar o diversiune. Cei interesați ne vor oferi primele gadgeturi gratis, dar ce vom face când va trebui să cumpărăm altele? Cât de des va trebui să le schimbăm ca să le putem oferi fiecărui elev? Vom putea ține pasul din punct de vedere financiar cu ritmul de schimbare a softului? Nu cred că trebuie să ne asumăm rolul de cobai. Nu putem opri progresul tehnico-științific, dar e nevoie și de o perioadă de adaptare pentru a face față acestei provocări. Cred că, la prima etapă, ar trebui să ne limităm la o versiune mai simplă a acestor manuale cum ar fi pdf-ul, dar nu la varianta cunoscută, ci la una care ar oferi posibilitatea de a imita răsfoirea. Următoarea etapă ar fi completarea cu alte elemente noi până vom ajunge la o variantă optimă și care ar fi într-un echilibru cu cerințele timpului. De un lucru sunt convinși: aceste manuale trebuie să fie complementare. Și vă mai spun o idee pe care am desprins-o din multe surse citite la această temă: *cei care vor crea gadgeturile viitorului vor studia pe manuale tipărite pe hârtie*. Asta-i paradoxul. Viața însă e plină de ele.

LUMINIȚA VS TUNELUL FĂRĂ CAPĂT

de EMILIAN GALAICU-PĂUN

Îngrijitorii de animale din India au observat un fenomen foarte curios: odată priponit, fie și cu un țăruiș de grosimea unui creion (...al ex-premierului agrarian A. Sangheli!), puiul de elefant rămâne locului, fără baremi să încerce a se smulge din prinsoare! Gestul în sine – priponitul! – îl „leagă” de pământ, mai abitir decât lanțurile de la picioare (nicio grijă, le va purta când va crește mai mare). E suficient însă să smulgă o singură dată priponul, fie și din întâmplare, pentru ca apoi nimic să nu-i mai poată sta împotrivă, elefantul devenind conștient de forța sa – o forță a naturii, nu-i așa?! – exact în clipa în care „se rupe” de constrângerea formală a gestului uman, de stăpân absolut.

Suntem un popor „mioritic”, iar animalul nostru totemic se numește... turma! Mănată când de-un baci, când de altul – și unul, și altul în egală măsură de străini (chit că de același sânge, unii)! –, a parcurs iată mai mult de jumătate de soroc (în rusește, *copok* înseamnă chiar 40), din cei patruzeci de ani ce trebuie traversați prin Pustie înainte de a ajunge în Pământul Făgăduinței, și tot nu pare să se fi eliberat de „sentimentul țarcului”. (Țarcul – echivalent al priponului pentru puiul de elefant, doar că împrejmuiu-l de jur împrejur... cu creioanele ex-premierului agrarian Sangheli!)

Nu știu cum Domniilor Voastre, mie elefantul mi se asociază cu un... tunel, unul fără capăt (noroc că i se vede începutul – trompa!), încremenit locului, din care nu-i cu puțință să ieși decât dacă îl faci cumva să smulgă priponul (și mai bine, să pună la pământ țarcul). La rândul-le, și unii oameni politici par să se identifice cu pachidermul priponit/întârcuit, cu precizarea că aceștia vor neapărat să-i închidă cu ei în țarc pe toți ceilalți, proiectând o țară după chipul

și asemănarea lor. Altfel spus, cui i-i dor de Moș Gerilă, în loc să-l aștepte pe Moș Crăciun, n-au decât să-l voteze, pe 13 noiembrie, pe mastodontul nostru cu stea în frunte – sau pur și simplu să nu iasă la vot (ceea ce este cam totuna).

Și acum, să fie lumină, sau cel puțin – o luminiță! O străveche legendă amerindiană vorbește despre un incendiu devastator din Câmpia Amazonului. În fața pericolului de moarte, toate animalele, că-s erbivore sau carnivore, o iau la sănătoasa cu mic cu mare, și doar o pasăre colibri se avântă în zbor spre fluviul Amazon, ia apă în cioc și se întoarce spre pădure, să stingă focul. Și așa, toată ziua bună ziua. Nedumerită, una dintre marile lighioane se oprește din fugă, cât s-o întrebe în timp ce-și trage sufletul: „Chiar crezi că-l vei putea stinge, incendiul, de una singură?” „Nu, răspunde pasărea colibri, dar fac tot ce pot!”

Legenda amerindiană mi-a revenit în minte odată cu desemnarea doamnei Maia Sandu drept candidat unic al forțelor de dreapta la prezidențialele din toamna aceasta. (Același sentiment trebuie să-l fi avut și în perioada când Domnia Sa tocmai începuse să implementeze reformele în domeniul educației, doar că pe-atunci încă se mai lucra – oare?! – în echipă...) De bună seamă, o pasăre colibri luptându-se față către față nu doar cu marele pârjol al ultimilor 7 ani, ci și cu „elefantul” la pătrat (mastodontul cu stea în frunte plus cei peste 50% din moldoveni care nu au ieșit la vot în turul întâi al alegerilor prezidențiale), cu convingerea că luminița din capătul tunelului este chiar inima fiecăruia care bate la unison cu voințele celor mulți și obidiți, pentru ca această țară să renască odată și odată – și, de ce nu, chiar de data asta?! – din propria cenușă aidoma păsării Fenix.

17>

A.C.: Ați sfătui azi pe un tânăr și ambițios om de afaceri să investească într-o afacere editorială în Republica Moldova?

I.B.: Da, l-aș sfătui, în cazul în care tatăl tânărului ambițios este un editor prosper. Vă amintiți de morala din bancul cunoscut: nu contează cine a scris teza, contează cine e recenzentul. Dacă e să dezvolt puțin răspunsul, pot să vă spun că riscurile domeniului sunt foarte mari. Toți editorii știu că, dacă din zece titluri publicate cel puțin trei sunt vandabile, te poți considera un arcaș iscusit.

A.C.: În încheiere, întrebarea pe care o adresez tuturor editorilor basarabeni în cadrul acestei serii de dialoguri întreținute în paginile “Revistei literare”: ce puteți să ne spuneți despre destinul cărții, al domeniului de carte, în Republica Moldova? Și, dincolo de aceasta, despre destinul cărții în era digitală, în civilizația spectacolului? Este un domeniu care are viitor?

I.B.: În perioada marilor bulversări și seisme din societatea noastră, lucrurile ating dimensiuni apocaliptice. În toate timpurile, începând cu cele mai îndepărtate, oamenii au perceput perioada în care trăiau drept una crucială și deosebită. Așa o percepem și noi acum. La scară istorică însă ce ne pare o veșnicie este doar o clipă. În concluzie, conform teoriei probabilității, nu vom trăi niciun dezastru. Haideți să nu dramatizăm lucrurile. Nu se va produce un colaps al culturii, nu vor dispărea valorile incontestabile ale unei civilizații și implicit nu se va banaliza în esență sa nici setea noastră de a cunoaște lumea. Cartea, fiind veriga cea mai importantă în acest lanț al cunoașterii, va continua să existe. Mai contează forma, clasică sau digitală? Cred că nu. În această ordine de idei, în contextul cultural european, Republica Moldova nu este o excepție. În ce privește particularitățile domeniului editorial de la noi, l-aș parafraza pe Arhimede: dați-ne opere de calitate și vom salva domeniul editorial din Republica Moldova. Sunt convins că o masă critică de autori buni poate da naștere la o masă critică de cărți bune, iar cărțile bune pot schimba conștiința oamenilor și, în consecință, chiar lumea.

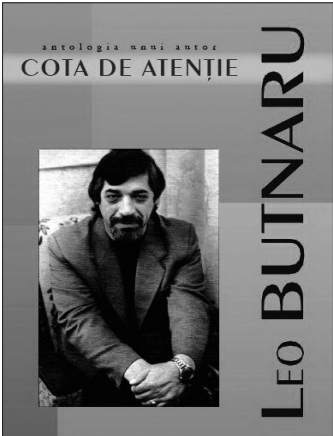
Nu văd niciun motiv de alertă de gradul unu pentru destinul cărții în era tehnologiilor digitale. Am toată convingerea că atât cartea digitală, cât și cea tipărită au loc pe piață și pot conviețui. O carte digitală derivă dintr-un text așternut rând cu rând, chiar dacă e scris pe computer. Care va fi proporția dintre aceste două mari provocări ale omenirii în viitor iarăși e o întrebare pentru futurologi. Cert este că fără carte nu va exista nimic sau nu va mai avea sens să existe ceva. Fără carte ne va înghiți întunericul.

A.C.: Vă mulțumesc!

SEMNAL

BORIS POPLAVSKI
VERSURI AUTOMATE
TRADUCERE DE LEO BUTNARU
CHARMIDES, 2016

ANTOLOGIA UNUI AUTOR:
LEO BUTNARU
COTA DE ATENȚIE
IAȘI

„Boris Poplavski a fost unul din scriitorii emigrației ruse care a exprimat sui generis atmosfera montparnassiană de efervescentă, emoție, boemă, de temă sau lipsă de temă, de speranță și disperare, de clipă și epocă, de cădere și înălțare, de derută și regăsire de drum, de formare și pierzanie. Da, de pierdere, dar și de achiziție, (re)găsire de sine. De aneantizare, dar și de individualizare, personalizare. Conclusiv, Iuri Terapiano constata canonic: „Minunăția versurilor lui Poplavski și a impresiei pe care o provoacă ele constau în faptul că, în esență, el a fost primul și ultimul suprarealist rus”. Iar cititorii de suprarealism vor descoperi în versurile automate o vibrație emoțională remarcabilă, farmec, plasticitate metaforică, valențe estetice de necontestat, caracteristice poeziei adevărate.” **L. B.**

CRONICĂ LITERARĂ

ÎN CĂUTAREA
ȚĂRILOR PIERDUTE
de MARIA PILCHIN

Nichita Danilov este de mult un poet afirmat. Cercetătorul care își propune să studieze „generația în blugi”, o țară aparte a poeziei române din toate timpurile, nu poate să omită acest nume din orizontul preocupărilor sale, căci poetul ieșean ocupă un loc aparte în această galerie de scriitori. Recentul volum, *Recviem pentru țara pierdută* (București, Cartea Românească, 2016), este o carte polifonică din mai multe puncte de vedere. Ne-a atras atenția însă una din dimensiunile acesteia. Este vorba despre imaginea unei țări poematice. Vectorul cărții duce „din patria noastră din cer/ spre patria noastră pierdută”, parcurgând și alte țări pierdute sau de negăsit.

Case, străzi, geamuri deschise către lume – toate acestea conturează o poezie urbană, doar că este poezia dintr-o urbe de azi și din totdeauna, un fel de *Urbs Aeterna* cu pietrele, trotuarele și melcii săi. Un oraș al elementelor calcaroase, de bitum, cu „sufletele noastre/ pe jumătate vii/ pe jumătate moarte”. Acest spațiu este populat de poetul care meditează la toate țările din capul lui, țările mentale, care, la rândul lor, ne invadează imaginarul, care ne determină în ceea ce suntem sau am vrea să fim. Geamul și ochiul impun exercițiul privirii și al văzului. Volumul începe cu poemul *Ferestre*, al cărui prim vers este: „Și am văzut casele omului”. Un vers cu rezonanțe biblice. Este ochiul care le vede pe toate în afară și cel care se proiectează în interior: „ochi albaștri/ ochi negri,/ ochi mari,/ de ce râdeți?”. Ochiul este și instrumentul oniricului în ceas de veghe: „visez cu ochii deschiși la țara noastră din cer,/ la țara pierdută...” Totodată, poate fi dedusă și ideea că ochii altora sunt oglinzile reflecției noastre.

Granița ca o limită, ca o rupere a existenței și a proiecțiilor mentale și trecerea vâmlor văzduhului, care le vede pe toate, constituie o temă aparte a cărții, una care m-a făcut mai atentă, poate chiar mi-a împrumutat câteva accente grave în timpul lecturii: „Trec mereu granița dintre/ lucruri și umbre/ alunec dincolo de văzut și nevăzut/ și mă întorc înapoi în lumină”. Sunt și vâmile istoriei și ale metafizicului. Unele de nestrăbătut.

Un ax al volumului este în acest sens poemul omonim *Recviem pentru țara pierdută* unde descoperim pe cineva care circulă între două spații despărțite de sârma ghimpată a istoriei. Este

poetul care trece prin vămi, aproape ca într-un poem de Heine, doar că aici e o poveste redundantă: „Cărăm pumni de pământ dintr-o țară în alta,/ le vărsăm în grămăjoare mai mari/ și mai mici în piața publică [...] Cărând saci de pământ dintr-o parte/ în alta refăceam țara noastră de vis,/ țara noastră pierdută, pe care dușmanii noștri/ nevăzuți ne-o traseră de sub picioare/ ca pe un preș [...] Singurii dușmani rămăseserăm noi înșine/ căci ceea ce clădeam ziua/ noaptea distrageam, ca niște somnambuli, fără milă/ călcam în picioare pământul cărat,/ adus cu trudă în saci și în pumni peste graniță,/ adunându-l în căuș îl duceam îndărăt,/ strecurându-ne umbrele prin sârma ghimpată”. Un motiv întâlnit și în proza lui Lagerkvist, cea a morților despărțiți de granițe. Nichita Danilov însă așa își spune povestea: „duceam într-o parte și alta/ mormintele morților noștri/ ca să ne binecuvânteze țărâna,/ duceam și apele, și vântul,/ momeam norii de pe cer/ și păsările ce-și fâlăiau aripile/ deasupra sârmei ghimpate”. Delimitarea celor două spații care au fost cândva o țară este una recognoscibilă: „în cauciucurile tirurilor staționate la barieră/ din care au răbufnit țâșnind în afară/ odată cu aerul, pachete de țigări [...] din țara de lut spre țara pierdută”.

Țara pierdută sau țara de (re)găsit este o utopie, este „țara acoperită de întuneric”, căci „nicăieri nu veți găsi țara pe care o căutați,/ țara voastră de vis, țara voastră eternă,/ peste tot pe unde vă veți duce, veți da numai de beznă...”, de aceea imposibilitatea de a găsi pe Terra acea țară pierdută ne proiectează din teluric în celest: „Cărând pământ, ne gândeam/ la țara noastră din cer,/ la țara pierdută”, „patria noastră din cer/ patria noastră eternă”. Și în acest întuneric, în această beznă a existenței noastre nocturne, salvatoare este dragostea: „noaptea când carnea de bărbat/ se amestecă gemând cu carnea de femeie”.

Este vorba despre o dialectică a unui spațiu total: „eram aici și dincolo,/ plecând rămâneam pe loc”, a unui spațiu temporalizat: „Am fost ce?/ Am ajuns unde?/ Când? Atunci sau acum?/ Aici sau acolo?”, o dialectică a unui spațiu oniric din „țara somnului”, cu o precizare ulterioară „țara/ pustie a somnului”. Astfel, spațiul total devine unul golit, exhaustus, mișcarea vine din „țara noastră din vis,/ în țara pierdută”, „spre țara din vis/ spre țara pustie” sau țara

care își întoarce spatele realității: „Îmi privesc patria/ căzută în genunchi/ cum își întoarce încet fața/ spre perete”, sau „aud patria căzută în genunchi/ cum își izbește/ în tăcere capul de ziduri”. Există un crescendo al acestor refrene despre țară, astfel refrenul „în țara noastră din vis,/ în țara pierdută” suferă o transformare gradată „din țara din vis,/ în țara veșnic pierdută”.

Țara (veșnic) pierdută nu este însă doar cea pe care ne-o luaseră dușmanii. Este și țara pierdută prin exod, prin abandonare, așa cum unii, între patria-mumă și credință, aleg cele sfinte, pe care patria nu le mai acceptă ca mai înainte, le modifică. Păstrând vechea credință a neamului, unii pleacă din calea prigoanei (poemul *Clopote*): „Secole la rând,/ pentru credința noastră străbună,/ am îndurat o cruntă prigoană:/ ne-a prigonit însăși Patria-mumă” (aici m-am gândit la staroverii ruși). Dar fuga este aproape imposibilă: „lărgindu-și hotarele, Patria-mumă/ ne prindea din nou în mrejele ei”. Patria-mumă ca o fantomă a memoriei istorice, dar și ca o realitate geopolitică, ajunsă chiar o mamă vitregă multiplicată: „și mai multe mame vitrege/ care m-au lepădat/ la fiecare colț de stradă”, așa încât te poți întoarce acasă doar „orbecăind prin beznă,/ singur, drumul înapoi”.

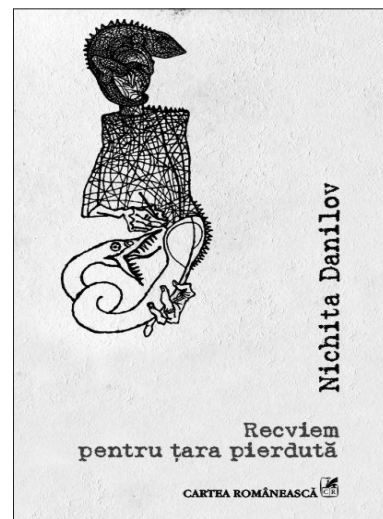
Muzicalitatea acestei cărți ține de unele simfonii ale cimitirelor (țintirimurilor) noastre mentale, de un *Recviem* al istoriei noastre naționale și personale. Personajele poematice, mai degrabă niște chipuri figurative, construite pictural, uneori urmând tehnica pictării icoanelor (a se vedea poemul „Idolul”), sunt tentate de melodii care vin din alte sfere, ele ascultă un *Recviem* al vântului ce „cântă la tobe”. Muzicalitatea cărții vine și dintr-un ritm al refrenului care impune cărții un fel de redundanță a imaginilor, a sunetelor și a stărilor.

Întreaga carte poate fi citită ca un poem. În acest sens, poetul este conștient de faptul că noi, poeții, de multe ori, scriind poeme, producem mai degrabă unele variante interminabile ale acestora, este eterna căutare și regăsire poetică. Astfel, fragmentele poematice ale cărții structurează o carte în care se revine la aceleași teme, se tatonează aceleași idei doar că din diferitele perspective poetice. Acest *corpus poeticum* al cărții este polifon, ca o melodie în care simfonia este o sinergie

a sunetelor, dar și a stărilor celor care cântă.

Deși nu are decât vreo 80 de pagini, această carte este o demonstrație a faptului că pentru Nichita Danilov literatura este una dintre cele mai mari instituții culturale ale omenirii, o instituție care scanează imaginarul social și individual al umanului (a se citi poemul „Idolul” în care aflăm despre faptul că oamenii de litere au fost și vor fi mereu monitorizați de Leviatan). Iar imaginea este făcută din uitare și din aducere aminte, așa încât cartea „*Recviem pentru țara pierdută*” amintește și „uită” ceva în dependență de necesitățile mentale ale momentului prezent. Un exercițiu necesar de altfel fiecărei generații.

Recviem pentru țara pierdută este o carte care va fi prețuită pentru rezonanțele sale poetice. Dacă acest fapt nu se va produce azi, din ignoranță, se va produce mâine, din necesitate, căci istoria, memoria și amintirile sunt un material care răbufnește de fiecare dată când credem că trecutul nu mai contează. Țara pierdută (am citit Basarabia), Patria-mumă, țara exodului (am citit Rusia staroverilor, dar și Egiptul din care iese poporul evreu) și țara din cer (am citit paradisul spiritual) sunt teme care ne bântuie mereu actualitatea. Timpul, granițele și ideologiile nu le-au putut atenua. Căci nu poți atenua un vulcan. Această toamnă politică ne-a amintit că lava mai clocotește în străfunduri.

NICHITA DANILOV
RECVIEM PENTRU O ȚARĂ PIERDUTĂ
BUCUREȘTI, CARTEA ROMÂNEASCĂ
2016

ROZA VÂNTURILOR

LEO BUTNARU

JURNAL DE ITALIA

(12 IULIE – 14 AUGUST 2015) (XIII)

3.VIII. Siena – Roma

Ieri, după ce postasem pe fb imagini din Perugia, colegul olandez Jan Wilem Boss, traducător din literatura română, îmi scria: „Domnul Butnaru, mergeți perfect pe traseul nostru din luna mai. La Assisi când? Să nu ratați”.

Nu, nu am ratat, ieri am fost și la Assisi. Concomitent, constat că mi s-a modificat ceva în procesul de scriere, de elaborare, de regizare a unui jurnal de călătorie: e prima oară când folosesc comunicarea facebook. Și, cred, nu fără efect benefic, ea sporind randamentul, să zic așa, operativitatea de completare a jurnalului, odată ce web-știe-tot îți oferă oricând informația de care ai nevoie.

Iar azi – fiori matinali: pregătiți de a pleca la Roma. Cu biletele în buzunar. Alessandro ne-a adus la gară, a plecat la serviciu. Așteptăm autocarul care întârzie 20 de minute. Suficient pentru a ne face oarece griji. Să mergi pentru prima oară în viață la Roma și să te pomenești că nu vine autocarul?!

În fine, ieșim în largul perspectivelor (distanța Siena – Roma: 235 de kilometri). În vastitatea peisajului toscan, pe care l-am îndrăgit până la o necondiționată admirație.

Aseară, am aflat ceea ce nu cunoșteam până la această călătorie (accentuez: și de documentare): există Convenția Europeană a Peisajului, semnată la Florența în anul 2000 și pe care Italia a ratificat-o în 2006. În ea se spune că peisajul este un bun comun, independent de valoarea care i se atribuie. El e una din „componentele esențiale ale contextului vieții popoarelor, expresia diversității patrimoniului cultural și natural al acestora, o bază a identității lor. Peisajul conține însemnele modificărilor în timp, ale relațiilor dintre popoare, ale culturii, conflictelor și activităților economice în istoria umanității. Priveliștile date de natură, dar supuse intervențiilor omului, sunt un flux permanent de transformări”.

În egală măsură, peisajul toscan, despre care se pomenește frecvent în lume, e atât un bun natural, cât și unul cultural. Ca de la sine, el „se infiltrează” în artă (pictură, cinematografie), literatură.

Din vreme în vreme, pe vârfuri de coline – cuiburi de localități străvechi. Muri de fortăreață, turnuri, în afara cărora uneori se întâmplă să fi fost construite deja case moderne, cu câteva etaje. Apoi, în peisajul toscan unul din elementele sine qua non e „casa colonica sul poggio” (casa de pe deal). Iar românul cântă: „Sus, pe deal, e-o casă,/ Și acolo-i mândra mea” sau: „De trei ori potcovii calul/ Pân’ urcai la mândra dealul”).

Așadar, peisajul face parte din paradigma (constituția) existențială a Toscanei care, încă din Evul Mediu, a fost una din cele mai civilizate regiuni europene, iar peisajul ei e un spațiu campestru urbanizat.

La Castiglione del Lago (ce lac superb! Întins și... nins de albăstrimile cerești) este indicată frontiera dintre regiunile Toscana și Lazio, în care, de altfel, se află Roma. Nu știu dacă unele modificări de optică ce intervin ad hoc, poate și preconcepute, mă fac să cred că se întâmplă și modificări de peisaj. Oricum, spațiile de șes par mai ample, colinele nu atât de continui. Însă renunț de a mă da și în alte comparații.

Așadar, în sinea mea mă și pregătesc de întâlnirea cu Roma. Mă pregătesc și îmi amintesc că, pe când eram student, știam câte ceva și despre ceea ce se numea *experiența estetică romană* care, după greci, a îmbogățit și diversificat ultimele secole ale antichității. Îmi păreau interesante nuanțările prin care esteticienii (Losev, spre exemplu) căutau să definească *sentimentul roman al vieții* și nuanțele prin care acesta se deosebea de perceperea existenței de către greci. [Pe la noi, unii „exegeți” se întrebau, ironic, firește, ce ar însemna „Sentimentul românesc al ființei”, la care se referea Noica. De parcă ar exista și sentimentele portugheze, africane etc. ale ființei. Dar, precum vedem (fie doar și la Losev), conceptul, în generalitatea sa, nu era unul autohton, eminamente nicasian...] Erau timpurile când, intempestiv, Roma imperială, năvalnică în cuceririle sale, devenea un factor de importanță universală.

După care trec la preocupări ceva mai mărunte, dar importante pentru bunul mers al lucrurilor și buna dispoziție a acestei zile. Studiez cele extrase din internet de Alessandro, indicații care să ne fie utile în orientarea prin Roma.

„De cum ajungeți la autogara Tiburtina, luați autobuzul 490. Așteptați, aveți răbdare, el poate veni în 5 minute, dar și într-o oră”. Chiar așa?! Nu-mi venea să cred. Și bine am făcut. De la autogară procur tichete, traversăm strada Monti di Tiburtini, ajungem la vasta stație terminus a mai multor autobuze urbane. Ne așteaptă și pe noi 490, în care urcăm neamănat.

Alessandro ne spusese că avem de făcut 16 stații, după care să coborâm la Piazzale del Fiocco. Tocmai 16?! O fi atât de departe? Explicația însă e alta. Pur și simplu distanța dintre stațiile romane e cam în jumătate decât dintre cele de la Chișinău sau București.

Număr în gând stațiile, ajung cam la 12, însă îmi zic că e tot mai bine să întreb de cineva cât mai e până la Piazzale del Fiocco. Dintre călători, nu știe nimeni. Merg la cabina șoferului care îmi spune să coborâm „chiar aici, la Flaminio”, „și să o luați înapoi, o stație, în lungul șoselei, prin parc”. Cum ziceam, noroc că distanțele dintre stații nu sunt prea mari. Și că am întrebat la timp.

Căldură mare, monșer! Un telefon la Academia di Romania, dna care îmi răspunde nu știe nici ea unde e Piazzale del Fiocco, în schimb mă dumirește cât de cât unde-i Piazza José De San Martin, la numărul 1 al căreia vom locui cinci zile (e ora 11.25) și patru nopți de sejur roman.

În preajma Academiei di Romania, mai sunt instituțiile similare ale Belgiei și Egiptului. Când ieșim să pornim în oraș, trecem pe Via Omero, cu specificarea: „poeta greco”. Și un ecou din Mandelștam, la poemele căruia am tradus ani de zile și ale cărui două volume le-am publicat, anul trecut, la București:

„Insomnie. Homer. Pe catarg – velă-ncordată./ Din lista corăbiilor am citit doar jumătate./ Acest tren sau trenă de cocoare în plină noapte,/ Peste Elada-n cerul nalt trecu și altădată”.

În genere, despre Mandelștam și Italia/ Roma aș putea scrie un întreg studiu, pornind de la atâtea poeme pe care acest martir al Gulag-ului le-a dedicat în special antichității lor. Voi deschide des fișierul cu traducerile sale, secvențe din care îmi vor fi necesare în... creare de atmosferă, în completarea jurnalului.

Piața Veneția. Colosalul complex monumental (palat, statui, scări etc.) dedicat regelui Vittorio Emanuele II, aspectul arhitectural al construcției dându-le motiv haioșilor (dacă ne amintim unele filme italiene, în ele Roma e plină de umor, nu?) s-o numească ba „tort la nuntă”, ba „mașină de scris” sau chiar, pardon, „pisci-atoio”, adică „pisoar”... Dar poate că autorii monumentului s-o fi gândit să preia, deloc puțin, din conceptele de frumos la romani, care exprimau solemnitate, demnitate, măreție. Chiar dacă ceea ce vedem noi pare a fi o arhitectură cam... retorică...

Prin cine știe ce asociații tainice, în preajma Columnei lui Traian îmi amintii de niște versuri ale colegului Nicolae Coande din recenta lui carte „Persona”, pe care le reținusem dintr-un poem amplu. Revenind la locul de cazare, le regăsii pe stick:

„De ce întruna dau fuga în trecut la pagina lipsă/ e o lume mai bună acolo un astru protector/ e locul durerii pe care ai vrea în brațe să-l strângi?/ E locul știu unde se adună sângele?/ Nu mă pot întoarce cu spatele în lumină/ dar eu am trecut – sunt mort dacă privesc/ în urmă...”

Pot presupune cu toată certitudinea că prietenului Nicolae Coande nu Columna i-ar fi inspirat aceste meditații dramatice. Însă intuiția, asociația, subconștientul meu le-a proiectat pe spirala cu basoreliefurile luptelor dintre daci și romani, găsindu-le potrivite pentru toarcere de sensuri misterioase, poate, iar constatarea „eu am trecut – sunt mort dacă privesc/ în urmă” se leagă, parcă, și de momentul polemic, ce

revine din vreme în vreme: e cazul să ne mândrim că, în plămada originilor sale, națiunea noastră a provenit și din sângele cotropitorilor, care au fost romanii lui Traian? Rămâne „valabil” sensul/ adevărul din remarca lui Liviu Rebreanu că: „Roma noastră (a vizitat-o în 1926 – n.m.), a românilor, e Roma antică. Amintirea ei ne-a redat, târziu, mândria națională... Ne ducem la Roma ca acasă, la casa părintească”? E o mândrie că de la Râm ne tragem, de la cel care ne-a decimat stră-moșii? Sau?... De cum s-a căutat și s-a găsit răspunsul (poate că nu unul deplin), predomină partea pozitivă, a mândriei... Poate fi un semn de înțelepciune, nu?

Când stai cu ochii pe Columna lui Traian, e bine dacă îți amintești și de acest catren al lui Mandelștam:

„Unde judele roman judeca un străin popor,/ Stă bazilica, și – radios, ca-n primordiu, primul, –/ Cum cândva Adam, stratificând țesutul nervilor,/ Rotundul boltit își joacă mușchii, ușorul tumul”.

O fi fost mai multe locuri în care erau judecați dacii captivi...

Despre străbunii noștri a scris un minunat sonet și poetul rus Vasili Komarovski, pe care l-am tradus mai demult. Se numește „Toga virilis” (Toga maturității):

„Răsună-n piețe-un singur nume – „Dacii!”/ Chiar Cezar e supremul. Aruncate/ Coroanele-s. Din goar-ne-i zic zvonacii./ Arama-n lucru. Javre gudurate.// Și văd aieva: legiuni crispate/ Merg afundate în nisip, noroaie;/ Ard focuri mici pe malurile-nalte,/ Noi trecem vadu-n amurgirea laie.// Dar adăstăm. Până ațăță zbi-rii/ Domițian, spre a stropși creștinii,/ Iar revoltați de firea lui haină.// Nemânuiind nicicând stilet sau lance,/ Simțeam și eu în braț porniri opace,/ Și inima doar mă mustra, străină”.

Pe când venisem student la Chișinău, sf. anilor 60, printre lecturile mele a fost și romanul lui Tudor Popescu „Un dac la Roma”, în care mă captivau aventura și povestea de dragoste, curajul și demnitatea protagonistului. Sigur, acțiunea se întâmpla și pe aici, pe unde cutreier acum...

În fine, cu gând de plecare de la Columnă și de „împăcare” cu... anti-dacismul ei, îmi zic că, și în istoria noastră, ca și în cea a italienilor, s-au tot întâmplat desprinderi, dezagregări și reîntemeieri etnice. Reîntemeieri și reîmpăcări. Și în interiorul popoarelor, și între popoare.

La poalele scărilor ce duc, maiestuos, spre focul veșnic, unde se află două santinele, apoi spre colona-dele și intrările grandioase în palatul ce este elementul principal în complexul muzeal dedicat regelui Vittorio Emanuele II; așadar, la poalele scărilor... contemporaneității stau doi „legionari romani”, doi bărbați deghi-zați, pe cât de butaforic, pe atât de asemănători cu cei din filmul „Dacii”, „legionari” care discută ceva, tot tră-gând cu ochii pe de lături și având grijă să nu fie cum-va fotografiați „pe gratis”. Strădanie cam fără izbândă, odată ce turiștii curioși vin în puhoai și, unii, tot fac „țac, țac!” din declanșatoare spre puțină antichitate pe care o poate întruchipa perechea de bravi combatanți în legiunile fanteziei retro.

Apoi, când mergem spre Forul lui Traian, mai să dăm de doi țigani costumați și ei a legionari romani. Din, probabil, Legiunea a X-a Gemina, una din cele nouă care au luptat în Dacia. Numai că pe acele vre-muri în teritoriile danubiano-carpatică încă nu apă-ruseră semețiile hinduse paria, din care, se vede, se trag și acești prizăriți „legionari” ajunși de pe malurile Dâmboviței pe cele ale Tibrului. Niște cvasi-momâi. Însă unii turiști plătesc un euro, doi, pentru a se foto-grafia cu istoria live. La început, văzându-ne, „bravii romani” intenționează să se apropie, să ne propună gheșeftul cu poze, însă, auzind că vorbim românește, bat în retragere. Renunță, adică nu se... deconspiră (cred ei)...

Pornim în lungul Via dei Fori Imperiali. Pe stânga sunt forurile lui Traian, August, Nerva, Vespasian; pe dreapta, Arx Capitolina și Forul Roman, unde, în sec. II î.Hr., s-a declanșat o răvnă nemaipomenită în instala-rea a fel de fel de monumente și statui, care ridicau în slăvi (fie și doar vreo 5-10 metri de la pământ) repre-zentanții elitei politice. Tradiția și ambiția unor atare îndeletniciri luaseră proporții amenințătoare pentru viața publică și socială de romană, încât prin hotărârea cenzorilor puzderia de monumente din forum și im-

Roma, Columna lui Traian

Traian însuși, imitat de Leo Butnaru

prejurimi a fost eliminată, rămânând doar cele pe care le aproba senatul și poporul.

Pe timpul împăratului August, suprafața pe care se tot construia a crescut permanent, atingând dimensiuni uriașe, încât forul deveni și un centru de afaceri, religi-os, de desfășurare a evenimentelor publice. În această perioadă, din inițiativa cezarului, apar din nou multe monumente, printre care „drăgălașa pietricică de aur” și „buricul orașului”, considerate marcatoare ale centrului anticei metropole.

Iar pentru ca importanța forului să ajungă aproape deplină, aici au început să fie aplicate, public, pedep-sele capitale, Cicero însă cerând transferarea sinistrelor spectacole pe Câmpul lui Marte, pentru ca forul să nu-l păteze sângele criminalilor.

Cu timpul, forul își pierdea din importanță, prin anumite sectoare era deja abandonat. Pe locurile pe care le găseau potrivite, primii creștini și-au amenajat locașurile de cult.

Însă se apropia apusul Imperiului Roman, epoca ruinelor (multe, impresionante), și Forul este distrus irecuperabil în urma năvălirilor barbarilor, mai ales ale goților (a. 410) și vandalilor (a. 455).

Cam prin secolul VIII, Forul Roman își pierde im-portanța de altădată, materialele edificiilor antice fiind utilizate în construcția atelierelor de meșteșugit, cup-toarelor pentru arsul varului și a cărămizilor, grajdur-ilor, caselor pentru lumea de rând. Astfel că cele mai multe ruine au fost șterse de pe fața pământului, încât Via Sacra deja devenea toloacă pentru pășunatul vitelor, numindu-se „Capo Vaccino”...

Și totuși, în fața Forului Roman – jos pălăria! Dacă nu ți-o scoți tu, ți-o poate lua vântul care, uneori, ră-bufnește dinspre Forul lui August sau cel al lui Traian. Ba chiar, iată, după îngrăditura din plasă metalică, pe panta abruptă (forul a fost dezgropat din adâncuri de pământ depus, secole, peste măreția de cândva; vă ima-ginați, colinele, trei sau patru care îl înconjoară, pe ploi mari, au cam dat aluviuni înmormântătoare...); deci, pe panta abruptă chiar stă, pierdută, imposibil de recupe-rat, o pălărie de damă, albă, cu fundă albastră... Va fi și aceasta o amintire plăcută, pierderea pălăriei la Roma, în fața Forului...

La vreo sută de metri de pălărie și cam la 5 metri adâncime, fosta Via Sacra a triumfurilor și triumfăto-rilor din odinioarele antice. Era calea cea mai presti-gioasă. Ea a văzut defilarea cortegiilor fastuoase ale generalilor victorioși. Costumați ca Jupiter (*Optimus Maximus* – Cel mai Înalt, Cel mai Mare), în cvadrigă, ei se îndreptau spre Capitoliu să-i mulțumească Zeului Suprem pentru ajutor și protecție în timpul campaniilor militare.

Dar cum să te pomenești tu la poalele Capitolului și să nu te gândești la... găște? Făcându-mi plăcere de a fi

politicos cu eruditul francez Charles Lhomond, oferin-du-i mai întâi lui cuvântul:

„Ei ajung în vârful stâncii într-o așa liniște încât nu numai că au înșelat gârziile, dar nu au trezit nici măcar câinii, animale nelineștite. Dar ei nu au înșelat găștele, pe care romanii le cruțaseră în ciuda foametei extre-me, deoarece acestea erau găștele consacrate Iunonei; ceea ce i-au salvat pe romani. Într-adevăr, trezit de strigătul și de bătăile din aripi ale găștelor, Manlius, luptător remarcabil, chemându-i pe ceilalți să ia arme-le, i-a împins în prăpastie pe galii care urcau. De aici vine obiceiul de a purta într-o procesiune solemnă un câine fixat de o furcă, în timp ce o găscă este purtată triumfal, pe o lectică echipată cu o cuvertură.”

După care, în percuție de ecou, zic și eu:

Aveți grijă de găștele-cloști, romani, puneți-le la timp pe ouă, înmulțiți, îngrijiți bobocii guralivi, pen-tru că, așa cum pericolul nicidecum nu ațipește, nu se știe niciodată dacă peste antichități viitoare sau doar peste câțiva ani nu va fi din nou nevoie ca Roma să fie salvată.

Romani, aveți grijă de cloști – de cloști-solo sau de incubatoare în care, ca la opera din Scala, bobocilor dolofani cultivați-le glasul mare...

Ajungând în preajma Colosseumului, sub arcul Porții lui Constantin, te afli la poalele a trei din cele șapte coline ale Romei: Esquilino, Palatino, Celio. Aici, fiarele erau asmuțate asupra gladiatorilor-sclavi. Îți amintești de filmele „Spartacus”, „Gladiatorul”. Dar – de ce nu? – și de un banc din timpurile comunismului, când se spunea/(contra)exemplifica: Cică, prin Roma antică trec coloane de sclavi, purtând lozinca: „Trăias-că feudalismul – viitorul luminos al întregii omeniri!” De fapt, era o preluare/ prelucrare dintr-o piesă a lui Dürrenmatt, în care sclavii romani purtau lozinca „Pentru robie și democrație”, iar oponenții lor o alta – „Trăiască feudalismul și progresul!”

Așadar, priveliștile cu fostele foruri din care a mai rămas ce se vede: colonade, ruine, câte un arc, Colos-seumul... Îl invoc din nou pe Mandelștam: „Natura-i aceeași Romă și în ea s-a reflectat./ Încât îi mai vedem imaginea forței civile/ În forul câmpenesc, colonne de păduri virile,/ În transparența văzduhului ca-ntr-un circ azurat.// Natura-i aceeași Romă, și se pare firească/ Lipsa motivului de-a deranja zei ori bravi eroi –/ Sunt măruntaie de păsări, pentru-a ghici de război,/ Sclavii – ca să tacă, și pietrele – să construiască!” (1914). Pretutindeni, râuri de turiști asiatici. Grupe după grupe. Orice poate servi de „fanion” pentru un ghid, grijuliu să nu-și piardă turiștii care au plătit să le spună ceva: o umbrelă, o fundă legată de „Bagheta lui Narcis”, batistă fluturată deasupra capului...

RELECTURA UNUI ROMAN-POEM

de ION CIOCANU

Recent a văzut lumina tiparului o nouă ediție a cunoscutului roman *Duda*, o istorisire simplă a lui Dumitru Matcovschi, poate chiar prea simplă pentru a putea constitui centrul de greutate al unui roman în accepție clasică, pe care autorul o începe în stilul unor nevinovate amintiri din anii de școală ai personajului său și din epoca primilor pași ai acestuia în viața satului, mai exact ai unui elev, Scridon, care – sub ochii cititorului – ajunge adolescent, șef al bibliotecii din satul vecin, Surda, și se implică în tumultul vieții. Dumitru Matcovschi scrie într-o manieră simplă ca și cum ne-ar destăinui ceva din propria sa biografie: „Învățătorul de gimnastică era oset (așa cel puțin se spunea, și dacă se spunea, de ce să nu spun și eu?); era oset și avea soție osetă – femeie frumoasă și cuminte ca o ingeriță (cine-a zis că nu există ingerițe?) sau, și mai precis, ca o pururi tânără, greu obosită și mult pătimitoare Magdalenă... Și a fost dat să se întâmple la sfârșitul anului cu Pavel, Valentin și Grigore să rămânem corigenți...” (p. 11).

Pe această undă lirică e difuzată întreaga narațiune. Faptele concrete, relațiile cu oamenii din sate, frământările sufletești ale copilului și adolescentului Scridon, câteva rezolvări oarecum ingenioase ale situațiilor complicate în care nimerește protagonistul romanului prezintă interes constant, îndeosebi pentru tineri. Dar autorul a mizat preponderent pe confesiunea lirică, specifică mai curând poemului. De aici soluția pentru cazul în care un alt exeget ar pune cumva la îndoială calitatea de roman a scrierii în discuție; acesta e un roman-poem, unul marcat de accente ioncrengiene sub aspectul modalității narrative: „Nu știu altora, dar mie-mi plăcea să lucrez...” (p. 13); „Și noi fugeam prin harbuzărie, vasăzică, iar paznicul după noi; din harbuzărie am trecut într-un lan de porumb... Al dracului moș Toma, numai am pornit pe cărare și a înțeles despre ce-i vorba, s-a repezit la noi cu un lotru, dar nici noi nu prindeam muște...” (p. 19-20).

O sursă bogată de lirism sunt închipuirile copilărești ale personajului-copil, dominate de spirit fantastic-folcloric: „...Istoriile pe care le născoceam... mă călătoreau într-o lume a bucuriilor neîmplinite... Uneori mă vedeam președinte de colhoz sau vreun mare șef la raion, capabil să rezolve printr-o semnătură toate problemele satului. Purtam „pantaloni galifé” și cizme de box, aveam

cabinet aparte, într-o casă de cărămidă roșie... Alteori mă vedeam generalissimus în fruntea unei armate de neînvins, treceam prin Europa biruitor, urmărind pas cu pas armatele dușmane. Fete frumoase mă întâlneau cu pâine și sare...” (p. 13-14)...

O altă sursă de sporire a fiorului poetic al narațiunii matcovschiene a fost semnalată de regretatul cercetător literar Andrei Hropotinschi într-un studiu intitulat *O modalitate de oglindire – confesiunea lirică*, inserat în cartea sa „Revelația slovei artistice” (Chișinău, Editura „Literatura artistică”, 1979), în care sublinia că Dumitru Matcovschi „povestește cu abateri lirice, cărora le zice «paranteze». În aceste «paranteze» el evocă legende (Peștera lui Vichente), năravuri omenești, filozofează despre soarta unui lăutar, meditează... Unele capitole întregi... scot în evidență atitudinea lirică față de natură și față de datina Anului Nou...” (p. 161).

Aceste și alte particularități ale concepției și realizării apropie romanul *Duda* întrucâtva de un poem scris ca și cum dintr-o răsuflare, ca o confesiune sinceră, liberă, crâmpiei autentice biografice a autorului; romancierul nu desfășoară un subiect grav, interesant și important prin sine însuși, prin fapte și evenimente obiective, a căror urmărire l-ar captiva pe cititor și l-ar determina să savureze evocarea unor relații umane complexe, caractere și firi distincte, poate contradictorii, conflicte încordate, de puternică rezonanță în sufletul cititorului.

Dumitru Matcovschi și-a conceput această scriere, repetăm, ca o destăinuire a unui elev obișnuit, aflat la o intersecție: a terminat opt clase, câte erau obligatorii prin anii '60 ai secolului trecut, dar nu e decis să învețe în continuare, să absolve școala medie, apoi una de învățământ superior. E o vârstă specifică, a dibuirilor adolescentine, a sfaturilor venite de la părinți, pedagogi, rude etc. Ce va face Scridon într-o atare situație? Credem că mai ales acest lucru poate fi atractiv și pentru adolescenții de azi.

Dar ziceam mai devreme că protagonistul romanului nu e prezentat ca tânăr izolat de satul natal. Scriitorul îl surprinde într-o legătură firească și permanentă cu elevi de seama lui, cu rude, cu oameni diferiți ca vârstă, funcții, comportament. Ar fi suficient să-i pomenim aici pe învățătorul de educație fizică Oraz Antonovici, pe inspectorul fiscal

Berindei, pe Mara-nebuna, pe fetele cu care vine el în contact; Constantina și Pachița, pe directorul școlii din satul vecin Surda, Negruță, și neapărat pe evreul comerciant Leiba și pe tânărul Duță Calistrat, bănuir de Scridon că ar fi luat parte la delapidarea averii obștești (spre sfârșitul narațiunii bănuiala protagonistului se adevărește, fapt care ne determină să-l considerăm pe Scridon un personaj curios, ager la minte, destul de interesant și important, memorabil chiar).

„– Unde umbli, măi, toată noaptea? Îl iau de departe. Dă-o încolo de treabă! Să stau eu singur sub gluga asta ca un strigoi. Ce, nu puteai spune, dac’ aveai să te duci undeva?

– Dar eu n-am fost nicăieri, eu am dormit în altă glugă...

Mergeam spre casă alături de Duță, dar nu puteam să mă liniștesc: „Ce om într-aiurea și Duță! Să mă lase singur și să se ducă în altă glugă! Nebun, nu alta! Dar de unde pot să știu c-a fost în altă glugă? Uite la ciubotele lui, îs pline de glod până la tureatcă, unde a găsit el atâta glod, că pământu-i înghețat?...

Și mă uit la Duță dintr-o parte: – Ce-ar fi, măi Duță, să-mi arăți gluga în care ai dormit astă noapte?

Iar Duță se oprește în loc, încruntat: – Dar încetează odată cu gluga asta, că m-am săturat! Ce mă bați atâta la cap? Umbli cu bănuielele, parcă cine știe ce s-a întâmplat!...

Pline de glod până la tureatcă, ciubotele lui Duță îmi săreau mereu în ochi. Unde-a fost Duță totuși, că n-a fost în altă glugă? Bine, dar unde putea să fie, că în sat nu putea să se ducă?... Atunci la cordon putea să se ducă... Stai, stai... Oare nu cumva Duță a furat toată noaptea păpușoi și i-a cărat la cordon cu sacul... Cum să fure Duță păpușoi și să-i care la cordon? Dar de ce nu?

– Măi Duță, măi, strig la Duță să se oprească. Dar n-ai visat tu nici un vis în gluga ceea singur?

– ... Dar tu ai visat ceva, de mă întrebi!

– Eu am visat, ca să vezi, un vis foarte urât... L-am visat, ca să vezi, pe pădurarul Coteicei și încă pe un om, dar pe acela l-am văzut ca prin ceață numai...

– Ce făcea pădurarul când îl visai? – Fura păpușoi din sectorul nostru, a venit de la cordon cu doi saci și-i umplea cu păpușoi lângă o glugă din vale, acolo unde zici că ai dormit tu...

– Și atât?

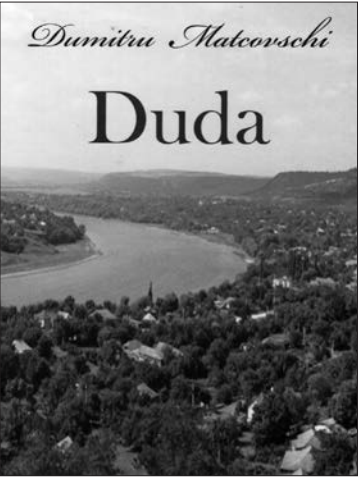
– Stai, că nu-i totul. Pădurarul și omul celălalt au intrat cu sacii în pădure, iar eu m-am luat din urma lor și i-am urmărit până la cordon. La cordon pădurarul și prietenul lui au intrat înăuntru și eu nu i-am mai văzut ce fac și unde deșartă sacii. Dar nici nu trebuia să-i văd. Fapt e că am văzut cine fură...” (pp. 156-161).

Scridon intuise corect de ce Duță părăsise „postul” de paznic voluntar, în care îi rânduise președintele colhozului, că el furase împreună cu pădurarul păpușoi din glugi, dar Scridon nu putea să-i ceară socoteală lui Duță. (Abia mai târziu miliția avea să descâlcească până la capăt lucrurile, găsindu-i vinovați pe Duță și pe pădurar.)

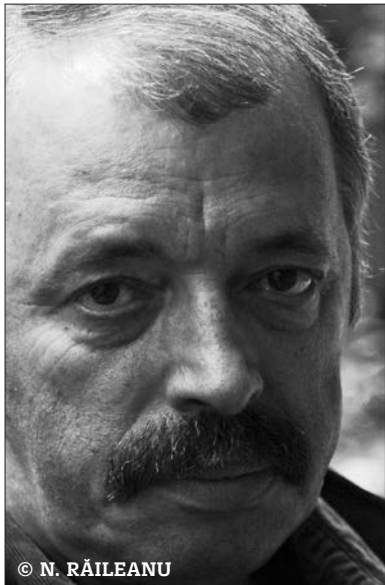
Impresionantă este întâmplarea de la iaz, în care învățătorul Oraz Antonovici sare, îmbrăcat cum era, s-o salveze pe Mara-nebuna intrată la adânc în apă, iar aceasta face niște mișcări neașteptate și iese pe mal. Pe de-o parte, fapta curajoasă a învățătorului, pe de alta – finalul mai mult hazos, sau ridicol într-un fel.

O mențiune aparte merită reluarea sub forma de laitmotiv a digresiunilor cu genericul „Nistrule, pe malul tău...”, paginile în care Dumitru Matcovschi vorbește despre inspectorul sosit din centrul raional la Surda și despre cele două lucrătoare la bufetul sătesc în care se retrag Scridon și inspectorul să ia prânzul. Ele atestă o dată în plus spiritul de observație al scriitorului, îndemânarea lui de a povesti pe ici grav, pe colo – cu ironie, cu haz, întotdeauna cu har...

E adevărat că pe parcursul întregii narațiuni suntem puși în situația de a delimita unele comentarii ale personajului Scridon, pe care acesta – în virtutea vârstei sale, a nivelului de dezvoltare sufletească și intelectuală, a lipsei de experiență de viață – nu le-ar fi putut enunța și, deci, aparțin mai curând scriitorului matur decât personajului copil, apoi adolescent. Dar acesta și, eventual, alte momente subtile ale receptării cărții *Duda* nu sunt o piedică în calea contactului sufletesc și intelectual intim al cititorului de azi cu acest roman-poem întemeiat pe amintiri din viața satului moldovenesc de odinioară cu soviet sătesc, colhoz, președinți și alte semne ale acelor timpuri. Concluzia noastră e cu atât mai îndreptățită, cu cât narațiunea epico-lirică *Duda* are tangențe evidente cu arta narativă a lui Ion Creangă (din „Amintiri”, și nu numai). E o operă inspirată, lizibilă, pe alocuri delicioasă.

DUMITRU MATCOVSCHI
DUDA, CHIȘINĂU, EDITURA
PONTOS, 2016

© N. RĂILEANU

EMIL LOTEANU · 80 DE ANI DE LA NAȘTERE

GUSTUL AMAR AL IZBANZILOR

de MIHAI ȘTEFAN POIATĂ

Pentru admiratorii săi, Emil Loteanu a întruchipat strălucirea succesului, a fost un răsfățat al sortii, iar prietenii intimi l-au dezmiardat toată viața, spunându-i Lulu, chiar și atunci când în favoriții lui pitorești s-a strecurat argintul timpuriu al vârstei amintirilor.

Dar succesul a trezit și invidia, camuflată prudent, a multor colegi de generație – pentru că era frumos, se îmbrăca elegant, vorbea „românește” și era mereu înconjurat de tinere domnișoare care visau să se vadă pe ecran.

Ei bine, lui Loteanu i s-a iertat succesul, așa cum i s-au iertat lui Aureliu Busuioc replicile distrugătoare, fiindcă nimbul aristocratic al acestor tineri veniți de la București, ne lumina și pe noi, băieții veniți de la țară, care căutam societatea lor, deși nu aveam nici o șansă să le facem concurență.

Nici nu am încercat, fiindcă doar lui Loteanu i se potriveau fularul roșu și sacoul alb, doar el putea să cronometreze durata aplauzelor la premierele filmelor sale, doar el simțea nevoia de a citi în public orice rând pe care îl scria, până și ofertele de scenarii, doar Loteanu putea spune că în sângele lui curg „16 procente de sânge nemțesc” și doar el reușea să facă din viața lui cotidiană un spectacol, chiar dacă avea în față un singur spectator.

Dar, de fapt, Loteanu a fost un veșnic nemulțumit, el a trăit mereu deziluzia viselor... împlinite, fiindcă fiecare izbândă i-a complicat viața și i-a cerut noi sacrificii.

În 1972 filmul *Lăutarii* este selectat pentru festivalul de la San-Sebastian, dar autorul, Emil Loteanu, este împiedicat să plece și el la Festival și să se bucure de succesul filmului, care se învrednicește de *Scoica de Argint* și *Premiul Special al Juriului*. Este greu să-ți imaginezi o nedreptate și o jignire mai dureroasă pentru un artist preocupat de aspectul spectacular al vieții sale, cum a fost Emil Loteanu...

În pofida unor reglementări administrative ale vremii, obține dreptul de a-și scrie scenariile pentru filmele sale (practic, de a face filme de autor), dar nu îndrăznește să-și aducă viața pe ecran și se mulțumește (ori este constrâns de circumstanțe) să-și camufleze eu-l în personaje, care nu-i reprezintă în toată complexitatea destinul creator.

Cucerește femeii la care au visat milioane de bărbați, dar nu știe sau nu are norocul să se bucure de dragostea lor.

Pentru prima oară în cinematografia noastră reușește să implementeze conceptul de STAR (vedetă), lansând un duet (Svetlana Toma – Grigore Grigoriu), care va aduce faimă și regizorului și studioului „Moldova-film”, dar Loteanu este nevoit să se îngrijească și el de faima lor, asigurându-i cu roluri în toate filmele sale ulterioare, deși nu i-a fost ușor să-și subordoneze imboldurile creatoare interioare unor circumstanțe exterioare, fie și necesare pentru promovarea viitoarelor filme.

Cucerește „Mosfilm”-ul și Moscova cu filmul „O șatră urcă spre cer”, dar se alege cu porecla „hoț de cai”. Nu i se iartă nici faptul că el, un moldovean, a îndrăznit să exprime în filmele sale „enigmaticul suflet rusesc”.

Deși revenirea la baștină este determinată în mare parte de nevoia de a-și cicatriza rănile după eșecul filmului *Ana Pavlova*, Loteanu speră și depune eforturi considerabile pentru ca recucerirea Chișinăului să fie una triumfală, dar filmul *Luceafărul*, creat la studioul „Telefilm-Chișinău” în condiții financiare și de producție precare, nu reușește să devină un succes.

Este ales Președinte al Uniunii Cineaștilor din Moldova, funcție pe care Loteanu o merita pe deplin și care îl aștepta de vreo două decenii, dar atmosfera provincială și înceteneala colegilor săi îl exasperează într-atât, încât începe să se întrebe dacă nu cumva a greșit atunci când s-a decis să revină în Moldova, deși autoritățile se arată dispuse să-i satisfacă orice capriciu.

În dorința lui de a descoperi noi talente și de a demonstra lumii că „moldovenii sunt o națiune cinematografică”, organizează studioul experimental „Phoenix-M” și își asumă funcția de director artistic, dar debutanții nu reușesc să-l surprindă cu proiecte de scurt metraje care i-ar fi satisfăcut așteptările. Cere de la autorități și obține posibilitatea de a crea Teatrul Actorului Universal, dar pe parcursul a câțiva ani de activitate este montat un singur spectacol (fără decor, fără costume), dar și acela în regia lui... Ilie Todorov.

Obține de la guvern și promisiunea de a crea un platou pentru filmări în natură și chiar este identificat un teren de câteva sute de hectare, dar proiectul rămâne doar pe hârtie, deoarece timpurile și situația economică se dovedesc a fi total neprielnice pentru atragerea unor potențiali investitori ai unui proiect atât de grandios.

Loteanu este profund dezamăgit și de atitudinea cu care este tratat de tânărul stat Republica Moldova, care nu a investit nici un bănuț în proiectele lui cinematografice. În speranța că ar putea schimba starea de lucruri, se decide să candideze la funcția de Președinte al RM, dar această nouă experiență îl decepționează și se convinge că politica nu este vocația lui.

Simțindu-se jefuit și umilit de statul sovietic, care s-a pricopsit cu zeci de milioane de dolari din comercializarea filmelor sale, și nevoit apoi să cerșească câteva sute de mii de ruble pentru fiecare proiect cinematografic nou, Loteanu profită de oportunitățile oferite de economia de piață pentru a-și vedea realizat un alt vis al vieții sale: să fie nu numai autorul, dar și proprietarul noului său film, pentru ca să-l poată comercializa după bunul său plac. Iluzia de a deveni milionar îl lansează într-o afacere pe cât de tentantă pe atât de riscantă: ia un credit de la bancă și purcede la realizarea filmului „Găoacea”, dar pelicula cu o durată de trei ore se dovedește a fi un eșec total, care nu i-a adus nici satisfacție creatoare, nici multjinduitele beneficii materiale.

A fost ultimul său film.

În deceniul care a urmat (1993-2003) a cutreierat lumea în căutare de bani pentru noile sale proiecte cinematografice, dar nu i-a găsit. Nici în America, nici la București. A ajuns din nou la Moscova: metropola rusească însă nu s-a lăsat cucerită a doua oară. În speranța unui nou început, Emil Loteanu și-a găsit aici... sfârșitul.

Și parcă s-ar fi răzbunat pe noi, lipsindu-ne de posibilitatea de a-l petrece pe ultimul drum. L-am deplâns de departe, de la mii de kilometri, așa cum a făcut-o și Adrian Păunescu:

„Este infinit de trist când moare un om. Este cu atât mai trist când moare un artist! Dar este îngrozitor de trist și de împovărat când un artist al neamului nostru – cum este Emil Loteanu – moare într-un oraș, mare, e drept, la Moscova, dar moare printre străini. Și moare printre străini, pentru că noi n-am reușit încă să creăm acele condiții minime pentru ca toți fiii acestei țări să se poată întoarce, să trăiască și să moară acasă la ei.”

FIRUL CU PLUMB

GENEZA de EMIL LOTEANU

...Și toate s-au iscat la început
Din singurul fierbinte pumn de lut.

Tot din aceeași magmă arzătoare
Mă trag și eu, și Ursa Mare.

Iar coapsele iubitei mele
Au fost pe vremuri magmă pentru stele,
Amestecând sfințenie și păcat
În lut incandescent și precurat.

Solara magmă astfel ne unește
Cu mările, cu lupii și cu peștii,
Cu galaxiile în spațiul X pierdute,
Cu lumile ce pier neîncepute.

Osia marii rubedenii
Prin mine trece, străbătând milenii...

Când umbra peste chipul meu se lasă,
Poverile tristeții mă apasă,
Eu poate că adulmec ca o fiară
O galaxie care stă să moară.

Că munții par din înălțimea gândului
Imense cicatrici ale pământului,
Că zburdă pui plăpânzi de lup prin lume –
Sug lapte cald și-nvață să sugrume.

Iubito, noi am fost bucăți de soare,
Desăvârșiți de timp și de mișcare.

Schimbam-am chip de fiare și jivine
Și prin milenii am venit la tine.

Imensul drum parcurs, imensa cale,
Azi l-a închis arsura gurii tale.

.....

Răsare soarele
Și soarele apune.
Materie.
Speranță.
Timp.
Minune.

AVANPREMIERĂEDITORIALA

TOTI O SĂ AJUNGEM ACOLO

de VLADIMIR LORCENKOV

SCRIITOR RUS, ORIGINAR DIN CHIȘINĂU (N. 1979). A ABSOLVIT FACULTATEA DE JURNALISM A UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA, ÎN PREZENT LOCUIEȘTE ÎN CANADA (MONTREAL). DEBUTEAZĂ ÎN 2002 ÎN REVISTA „NOVÂI MIR”. LAUREAT AL „RUSSKAIA PREMIA” ÎN 2008, PENTRU VOLUMUL DE PROZĂ „ORAȘUL DE AUR”. ÎNCEPÂND DIN 2004, PUBLICĂ MAI MULTE CĂRȚI DE PROZĂ LA CELE MAI PRESTIGIOASE EDITURI DIN RUSIA (EKSMO, AST). CĂRȚILE SALE AU FOST TRADUSE ÎN LIMBILE ITALIANĂ ȘI GERMANĂ. ROMANUL „VSE TAM BUDEM”, DIN CARE PREZENTĂM DOUĂ FRAGMENTE MICI, A APĂRUT LA EDITURA LIVEBOOK/GAIATRI, ÎN 2008.

„BINE AȚI VENIT LA CHIȘINĂU!!!”

Maria se pregătea să se spânzure de un salcâm din curte. Soțului ei, Vasile, puțin îi păsa de asta, pentru că era foarte supărat pe Maria din cauza acelor patru mii de euro pe care ea îi plătise pentru drumul la Roma și serviciul din Italia. Și vina soției, spunea Vasile, nu constă în faptul că niște escroci îi duseseră în Italia.

– Cui nu i se întâmplă, spunea posac Vasile la bețiile de la țară, rostogolind în gât boabele de vin tulbure. Bine, ați dat peste niște escroci. V-au purtat numai noaptea prin Moldova. Bine, v-au lăsat lângă Chișinău. Sunt de acord, nu Maria e vinovată de asta. Dar cine, dacă nu ea, ne-a molipsit cu visul ăsta idiot, copilăresc despre Italia?

De dragul acestui vis Vasile a vândut un tractor vechi, dar tractor, totuși, și a făcut datorii de o mie jumate. Soții au socotit că Maria va trimite din Italia lunar câte trei sute de euro. Și într-un an o să scape și de datorii, și o să cumpere din nou un tractor în gospodărie.

– Tractorul e obligatoriu! o amenință Vasile cu degetul pe soție. Fără el nu merg nicăieri!

Maria oftă amar. Știa de atașamentul neobișnuit al lui Vasia pentru tractor. Totul a început în anul 1978, când țărânul Lungu a fost trimis la niște cursuri de mecanizator. După ce a cunoscut lumea și tehnica, cum spunea chiar Vasile, s-a întors în sat cu un tractor și cu o părere despre sine uriașă. Vai, când Moldova a căpătat independența și a pierdut și restul de bunăstare, nevoia de tractor a lui Vasile a mai scăzut. Țăranii oricum nu aveau bani de motorină și lucrau pământul ca în vechime. Cu mâinile. Dar Lungu, în ciuda tentativelor de convingere din partea soției, nu dăduse și nici nu vânduse calul de fier. Fix până în acea zi din anul 2001, când Maria, înnebunită de sărăcie și de dorința de a ieși din ea, l-a convins să-și vândă temporar tractorul.

– Și după aceea o să-l răscumpărăm! îi promise ea solemn. Crede-mă!

Din păcate, cei patruzeci și trei de scafandri subacvatici și jucători de curling din Larga au intrat pe mâinile unor escroci. Ei i-au purtat pe oameni patru zile și patru nopți prin Moldova, iar mai apoi i-au părăsit în lunca unui râu murdar, Bâc – tocmai acesta a fost luat

de către deșteptul din partea locului, Serafim Botezatu, drept Tibru, și asta a fost tot. Când a aflat de asta și de faptul că nu va mai putea recupera tractorul, Vasile a fost cuprins de disperare. Când Maria a venit acasă, a bătut-o cum se cuvine, iar mai apoi a încetat să mai vorbească cu ea. Maria, când a înțeles că nu va putea ajunge în Italia – nu se mai întrevedeau bani de niciunde –, s-a hotărât să se spânzure. E adevărat, nu ea a decis asta, ci a făcut-o la sfatul soțului.

– Oricum, medita Vasile, niciodată n-o să-ți iert asta. Și o să te pocnesc până la sfârșitul zilelor tale, femeie, fără milă o să te pocnesc. Și dacă o să te trosnesc zdravăn, Doamne ferește, la mânia? O să-mi iau asupra mea păcatul. Așa că mai bine fă-o singură.

Cuvintele astea au tot crescut în Maria, așa cum crește într-o zi fasolea sub soarele strălucitor și în pământul negru, gras, primăvara.

– Mă duc să mă spânzur, Vasile, îi spuse ea soțului, reținându-și lacrimile. Viața noastră e o negură. Am obosit.

– Nici să nu-ți treacă prin minte să te spânzuri de nuc, spuse Vasile fără să-și ia ochii din Biblia de buzunar. O să te dau jos și o să te bat așa de tare, că o să crăpi din cauza loviturilor. O să rupi crengile de jos, iar acolo e recolta cea mai mare.

– Atunci o să mă spânzur de un salcâm, propuse Maria, acolo crengile sunt mai tari.

– Ei, asta e cu totul altceva, își strânse buzele Vasile. Spânzură-te de un salcâm. Până la a doua venire.

Maria, care știa inima bună a soțului, a legat bine funia și s-a urcat pe un scaun, sub laț. Nimeni nu se uita la ea din casă. S-a îngropat în spatele ușii, își spuse ea. Și a remarcat că, din casele vecinilor, pe ferestre, oamenii se uitau la ea. Dacă e așa, o să mă dea jos, se liniști femeia și sări. Mai întâi se legănă din cauza săriturii, apoi din cauza vântului.

Maria s-a legănat în salcâm toată noaptea și puțin și dimineța.

* * *

(.....)

Dacă studiem sursele primei cruciade moldovenești, putem remarca câteva momente interesante și foarte importante.

În primul rînd, sare în ochi dezorganizarea totală a oastei cruciate. În

atmosfera de haos general, comandantul suprem al armatei, părintele Paisie, le-a poruncit oștenilor să meargă încet pe jos prin orașele și satele Moldovei spre Chișinău. Acolo comandantul cruciadei intenționa să ia o icoană sfântă a Moldovei, Maica Domnului cu trei mâini, ca să plece cu ea spre Italia. Paisie afirma că fără această icoană întreprinderea noastră e sortită pieirii (apropo, chiar așa s-a și întâmplat, spun eu, anticipându-mi povestirea): cel puțin aceasta era explicația oficială. Dar eu, cronicarul care am urmărit această oaste, fiind în viața reală învățător în satul Larga, părăsindu-mi postul pentru că nu mai era nevoie de el după ce a fost închisă școala din sat, presupun că e vorba de alte motive. Mie mi se pare că Paisie, conducătorul întreprinderii noastre nefericite, pur și simplu nu se așteptase la o așa mare mulțime de oameni adunată sub steagul lui. Căci doar în județul Bălți, unde au ajuns oștenii noștri întru Hristos, ni s-au adăugat cincisprezece mii de localnici. Au adoptat toți cu entuziasm deviza oștii noastre: “Spre Italia! Așa vrea Dumnezeu!”

Voi da niște cifre seci. La Orhei ni s-au alăturat 345 de locuitori din satul Grozdești, a cărui populație era de 345 locuitori. Adică toți cei din Grozdești, de la mic la mare, au venit alături de noi. De fapt, raionul Orhei ne-a dat 21 de mii de oșteni, bărbați și femei. În județul Soroca ni s-au alăturat zece mii de țigani din partea locului care, din spusele lor, au obosit să tot cerșească prin trenuri și vor o altă viață, mai bună...

I-am luat pe toți, procedând astfel greșit, căci în a treia lună de cruciadă au început jafurile și violențele. După trei luni eram abia la patruzeci de kilometri de Chișinău, parcurgând în acest timp numai două sute de kilometri. O avansare așa de înceată a cruciaților se explică prin faptul că aveam mulți oameni care mergeau pe jos și trebuia să-i așteptăm. De asemenea ne împiedicau copiii mici luați de mame la drum, fetele vesele care veneau și ele după noi, și răfuielele permanente cu populația locală.

Dar armata și poliția nu au îndrăznit să se ia de noi, pentru că în Moldova sunt nouă mii de soldați, ofițeri și generali și zece mii de polițiști. Iar noi pe atunci, în timpul primei cruciade moldovenești, eram în număr de douăzeci și șase de mii. Chiar dacă o treime dintre

ai noștri erau neputincioși, bătrâni, și femei cu copii, noi eram o forță și se temeau de noi, nu ne-au atins. Și mulți polițiști chiar ni s-au alăturat, spunând: “ce rost are să stai acasă și să-ți riști viața, primind pen-tru asta o sută de dolari pe lună, dacă în Italia pentru spălatul vaselor poți primi o mie de euro pe lună?!” Și așa am devenit tot mai mulți și mai mulți, spre bucuria oștirii, Domnul fie lăudat, amin!... Dar eu, cronicarul cruciadei, luându-mi responsabilitatea de a scrie despre tot ce s-a întâmplat cu noi, vă spun – la încheierea celei de-a treia luni localnicii se purtau din ce în ce mai urât cu noi... Căci dacă la început locuitorii Moldovei intrau cu râvnă în rândurile oastei noastre, la încheierea celei de-a treia luni au început să ne facă neplăceri, chiar au încercat să ne oprească alaiul. Ne spuneau criminali, jefuitori și escroci. Și cuvintele acestea erau din multe privințe adevărate. Căci la cauza sfântă a cruciadei împotriva nefericitei Italii s-au raliat mult prea mulți interlopi! Dar părintele Paisie, care de fapt intenționa să iernăm în Moldova, căci își dădea seama că oștirea nu este gata să treacă prin Europa, și-a dat seama că ori o să ieșim din hotarele țării, ori campania noastră se va încheia distrugător și subit... Astfel, părintele Paisie, după ce s-a sfătuit în privința aceasta cu Dumnezeu, a ieșit în fața oamenilor și le-a spus că renunțăm la Chișinău și pornim spre Ungheni, iar de acolo o să pornim spre România. Și și-a ridicat sabia foarte ascuțită ce aparținuse împăratului Traian, și a spus: “După mine deci, copiii mei!”

Și flacăra entuziasmului s-a aprins din nou în inimile stinse din cauza sârmei ghimpate și a nedreptăților făcute de oastea noastră. Aici până și bandiții au devenit sfinți! Aici și prostituatele s-au vindecat de poftă, și escrocii au dat înapoi cele furate, iar asupritorii și-au ars mâinile care au făcut rău. Și am pornit înainte, iar la Ungheni s-au mai adăugat la armata noastră alte zece mii de oameni, și toți voiau, ca și noi, de la primul la ultimul, un singur lucru: să meargă în Italia, la Dumnezeu.

***Fragment din romanul *Toți o să ajungem acolo* de Vladimir Lorcenkov, în traducerea Antoanetei Olteanu, în curs de apariție la Editura Cartier.**